

WEDERZIJDSE VERZOENING VAN HET AL, DOOD EN LAATSTE DINGEN

DS. P. PETRY

Inhoudsopgave

Door ds. P. Petry 5

Voorwoord bij de eerste druk 5

Voorwoord bij de tweede druk 7

DE BIJBELSE WAARHEID BETREFFENDE WEDERZIJDSE VERZOENING VAN HET AL,
DOOD EN LAATSTE DINGEN 9

1. Wat geeft ons het recht om over wederzijdse verzoening van het al te spreken? 9
2. Wat zegt de Heilige Schrift over de dood en over wat daarna komt? 15
3. Wat leert Paulus nog meer over de wederzijdse verzoening van het al? 37
4. De niet-paulinische delen van de Bijbel en de wederzijdse verzoening van het al. 46
5. Spreken andere teksten van het Nieuwe Testament de wederzijdse verzoening van het al tegen? 55
6. Buitenbijbelse bezwaren tegen de wederzijdse verzoening van het al en de weerlegging daarvan. 64
7. Vloek en zegen van tegenstrijdige leringen. 86

VERZOENING, DOOD EN LAATSTE DINGEN

Door ds. P. Petry.

Voorwoord bij de eerste druk

Aan de in de volgende uiteenzettingen behandelde vragen heeft de auteur gedurende een halve eeuw, en vooral in de bijna 20 jaar van zijn pensioen, intensief gewerkt. Aansporing daartoe gaven hem allereerst het rond de eeuwwisseling verschenen geschrift van Prof. D. Lemme: "Endlosigkeit der Höllenstrafen und allgemeine Wiederbringung" en het boek van dominee L. Reinhardt: "Kennt die Bibel das Jenseits?" München 1900.

Veel steun heeft hij te danken aan het "Reich Christi" van D. Johannes Lepsius, het maandblad "Die Gemeinde" van de in 1927 gestorven Badense dominee Th. Böhmerle, aan het boek "Die Allversöhnung in Christus" van Prof. E.F. Ströter evenals het twee-maandelijke tijdschrift "Das Prophetische Wort" van dezelfde auteur, dat na diens dood (1922) verder door Dr. H. Schaedel uitgegeven werd. Bijzonder belangrijk waren in dit opzicht voor ons de geschriften van de Duits-Amerikaanse A.E. Knoch: "The Sacred Scriptures" (Los Angeles 1930) en het tweemaandelijke tijdschrift "Unausforschlicher Reichtum" (Konkordanter Verlag). De in dit geschrift uiteengezette zienswijzen zijn nu voor het grootste deel al gemeengoed van honderdduizenden vooral door de omvangrijke verspreiding van het laatstgenoemde blad, dat in de Engelse taal onder de titel "Unsearchable Riches" al sinds 40 jaar verschijnt en onlangs in ongeveer een dozijn veelal Europese landen in de landstaal, zoals in het Duits bij 'Konkordanter Verlag Pforzheim'. Het in 1950 verschenen boek van Prof. D.Wilh. Michaelis (uitg. Siloah, Gümligen bij Bern): "Versöhnung des Alls", dat de leer van de "wederzijdse verzoening van het al" met beslistheid als Bijbels verdedigt, konden wij voor ons werk helaas niet meer benutten, maar we willen niet nalaten de deskundigen onder onze lezers op dit waardevolle boek te wijzen.

Moge de Heer onze geschriften lezers schenken, die niet door het vasthouden aan onbijbelse overlevering iedere voor hen nieuwe waarheid als dwaalleer afwijzen, maar die op de gelovigen in Beréa lijken, van wie Hand. 17:11 zegt, dat: "zij dagelijks de Schriften nagingen, of deze dingen zo waren".

Bad Kreuznach, februari 1952.

Paul Petry, gepensioneerd predikant.

Voorwoord bij de tweede druk

Sinds jaren was dit boek van dominee Paul Petry, die intussen gestorven is, uitverkocht. Het is vele lezers tot zegen geworden. God zij daarvoor de dank!

We hebben deze tweede druk enigszins bijgewerkt en van een nieuwe hoofdstukindeling met corresponderende opschriften voorzien. Zij moeten het de lezer vergemakkelijken een antwoord te vinden op de bij hem opkomende vragen. Wij vragen de God en Vader van onze Heer Jezus Christus, om de geest van wijsheid en van onthulling om Hem recht te kennen, opdat aan allen de wonderbare gedachten van Zijn redding bewerkende raadsbesluit onthuld worden. Laten wij echter ook de woorden van onze Heer ter harte nemen, die Hij tot gelovige toehoorders richtte: “Als gij in Mijn woord *blijft* ... *zult* gij de waarheid verstaan en de waarheid zal u *vrijmaken*” (Joh. 8:31,32), d.w.z. vrijmaken ook van alle menselijke overleveringen en daarmee in staat stellen met een dankbaar hart in te stemmen met de lofprijzing van Zijn heerlijkheid.

Pforzheim, januari 1967.
Konkordanter Verlag.

DE BIJBELSE WAARHEID BETREFFENDE WEDERZIJDSE VERZOENING VAN HET AL, DOOD EN LAATSTE DINGEN

In een klein boekje, getiteld "Satanische Profetie", waarbij de auteur behalve de leer van de 'zondeloosheid' en die van de zgn. Pinksterbeweging, ook de leer van de 'wederzijdse verzoening van het al' rekent, staat over het laatstgenoemde: "Er is geen Schriftwoord dat de uiteindelijke redding van alle schepselen leert". Minder expliciet heeft jaren geleden de uitgever van een van de meest verbreide zondagsbladen van Duitsland zich tegen ons gezegd: "Er staat veel in de Bijbel wat vóór deze leer spreekt, maar ook veel, wat ertegen spreekt". Wij zouden graag in het hiernavolgende het bewijs proberen te leveren, dat de Heilige Schrift helder en ondubbelzinnig, deels in langere uiteenzettingen, deels in enkele woorden, de 'wederzijdse verzoening van het al' leert en dat in de hele Heilige Schrift in het O.T. en N.T. er *geen enkel woord* is, dat er tegen spreekt.

Wij vragen allereerst:

1. Wat geeft ons het recht om over wederzijdse verzoening van het al te spreken?

Verzoening, wederzijdse verzoening, wederzijdse verzoening van het al

Bij de voorbespreking van een evangelisatiecampagne te Niederrhein, zei de betreffende spreker tegen de broeders uit die stad o.a.: "U hebt in uw plaats immers ook een alverzoener". Wij zijn van mening dat de eerbied voor de Heilige Schrift het zou moeten verbieden op een dergelijke spottende manier uitdrukkingen te gebruiken, waarvan Paulus zegt (1 Cor. 2:13): "Hiervan spreken wij dan ook met woorden, die niet door menselijke wijsheid, maar door de geest geleerd zijn". In Col. 1:19-22 schrijft dezelfde apostel: "Want het heeft de ganse volheid (God) behaagd in Hem (Christus) woning te maken en door Hem, vrede gemaakt hebbende door het bloed Zijns kruises, alle dingen weder met Zich te verzoenen, door Hem, hetzij wat op de aarde, hetzij wat in de hemelen is. Ook u die eertijds vervreemd en vijandig gezind waart blijkens uw boze werken, heeft Hij thans weder verzoend, in het lichaam Zijns vlezes, door de dood, om u heilig en onbesmet en onberispelijk vóór Zich te stellen".

Hierbij merken wij op: elke verzoening met het oog op personen of partijen, die vroeger van elkaar vervreemd waren of met elkaar ruzieden, kan eenzijdig of wederzijds zijn. In het Griekse testament hebben we twee verschillende woorden, die door Luther zonder onderscheid met 'verzoenen' weergegeven worden: *katallassō* en *apokatallassō*. Bijna alle vertalers beweren, dat beide woorden hetzelfde betekenen; het laatste is slechts een versterking van het eerste. In onze tekst is twee keer het woord *apokatallassō* gebruikt. A.E. Knoch vertaalt dit woord in zijn *Konkordante Wiedergabe* met "aussöhnen" in de betekenis van een wederzijdse verzoening, terwijl hij *katallassō* met "versöhnen", eenzijdig, weergeeft. Hier bewijst zich de juistheid van zijn stelregel: ieder Grieks woord wordt, voor zover mogelijk, door dezelfde uitdrukking weergegeven. Ieder woord dient, waar ook maar mogelijk, voor de weergave van slechts één Grieks woord. Hierdoor wordt veel verwarring vermeden en subjectieve meningen worden zoveel mogelijk uitgeschakeld. Van de andere (Duitse) vertalers

maakt naar wij weten niemand dit verschil tussen *katallassō* en *apokatallassō*. Het laatste woord bevindt zich in het N.T. alleen in Col. 1:20 en 21 en in Ef. 2:16; het eerste woord komt voor in Rom. 5:10; 2 Cor. 5:18-20 en 1 Cor. 7:11; het zelfstandig naamwoord *katallagê*, verzoening, komt behalve in 2 Cor. 5:18 en 19 nog voor in Rom. 5:11 en Rom. 11:15. Een vergelijking van de aangehaalde passages bewijst dat de beide Griekse woorden verschillend vertaald moeten worden. Het verband bewijst, dat *katallassō* in de zin van eenzijdige en *apokatallassō* in de zin van wederzijdse verzoening verstaan moet worden.

Wij nemen als voorbeeld 2 Cor. 5:19. *“God was in Christus de wereld met Zichzelf verzoenende, door hun hun overtredingen niet toe te rekenen en dat Hij ons het woord der verzoening heeft toevertrouwd”*. Hier is sprake van een handelen van God, waarbij *slechts van Zijn kant* uit iets gebeurt. God heeft Zijn houding tegenover de mensheid veranderd (*katallassō* letterlijk: naar beneden, dus naar de mensen toe, veranderen). God is ons goedgunstig gezind, staat niet vijandig tegenover ons, heeft van Zijn kant ons met Zichzelf verzoend. Voor ons geldt nu: *“Laat u met God verzoenen”* (2 Cor. 5:20). Wanneer wij deze uitnodiging aannemen, dan is de *verzoening wederzijds*. Daarom kan Paulus de gelovig geworden Colossenzen schrijven *“Ook u, die eertijds vervreemd en vijandig gezind waart blijkens uw boze werken, heeft Hij thans wederzijds (!) verzoend”*. Zo kan hij aan de Efeziërs schrijven (2:11-18) dat Christus beiden, de Joden en de natiën, besnedenen en onbesnedenen, wederzijds verzoend heeft met God. Zij, die vroeger veraf waren, zijn nu God nabijgekomen, maar ook onder elkaar hebben Joden en de natiën, die vroeger vijandig tegenover elkaar stonden, door het geloof in Christus nu vrede; ze zijn met God en daardoor ook *met elkaar wederzijds verzoend*.

Dat *katallassō* en *apokatallassō* niet hetzelfde betekenen, en het ene niet door het andere vervangen kan worden, blijkt ook duidelijk uit Rom. 11:15. Paulus wijst erop, dat God de heidense volken niet in Zijn nabijheid liet komen, voordat Israël verworpen was, toen pas bood Hij hun de verzoening op grond van het voor allen geldige offer van Christus aan. Hij schrijft: *“Want indien hun (de Joden) verwerping de verzoening (katallagê) der wereld is, wat zal hun aanneming anders wezen dan leven uit de doden?”* Zou men hier aan een wederzijdse verzoening tussen God en de wereld denken, dan zou men de apostel iets laten zeggen, wat op geen enkele manier met de feiten overeenkomt, want hoewel het voor de duur van het tegenwoordige heilsbeheer geldt dat God allen genadig gezind is, dan volhardt toch de wereld van haar kant tot op de dag van vandaag voor veruit het grootste deel in haar vijandschap tegen God.

Is de betekenis van *apokatallassō* ons duidelijk en is het dus, in overeenstemming met Col. 1:19-21, het raadsbesluit van God om door Christus een wederzijdse verzoening van het ganse al (alle dingen - NBG) te teweeg te brengen, dan is daarmee de vraag naar de Bijbelse fundering van de *“leer van de wederzijdse verzoening van het al”* al beantwoord. Of denkt iemand soms, dat God Zijn raadsbesluit neemt met betrekking tot het ganse al en het dan niet uitvoert, ofwel omdat Hij niet meer wil, of omdat Hij het niet kan, omdat zoveel mensen Zijn raadsbesluit tegenwerken en zich niet wederzijds met Hem willen laten verzoenen? Dan zou immers ook het grote raadsbesluit van God wegvallen, waarvan in Ef. 1:10 sprake is, om alles wat in de hemel en op de aarde is in Christus als Hoofd samen te vatten (NCV: culminerend)? Zal God niet meer Degene zijn, Die volgens Ef. 1:11 *alle dingen bewerkt* naar de raad van Zijn wil? Zullen wij niet meer mogen zingen: *“Wat mijn God wil geschiedt altijd!”* Laten we niet zo

klein denken van die grote God, van Wie de oudtestamentische zanger in Ps. 145:9 al zegt: *“De Here is voor allen goed en Zijn barmhartigheid is over al Zijn werken”* en van Wie Paulus roemt in Rom. 11:32: *“God heeft (de) allen onder weerspanning besloten, om Zich over (de) allen te ontfermen (C.V.)”* en nog eens in Rom. 11:36: *“Uit Hem en door Hem en tot Hem zijn alle dingen (is het al)”*. Dat de vermeende menselijke vrije wil het raadsbesluit van God niet teniet kan doen, daarover komen wij later nog te spreken.

Rechtvaardiging door geloof

Gezien het feit, dat er ook in de Evangelische Kerk ondanks Maarten Luther en de reformatie, veel onduidelijkheid heerst over wat de mens moet doen om van zijn kant met God verzoend te worden, kon het wel eens nodig zijn enige woorden daarover te zeggen. Het is nog niet zo lang geleden, dat mij een tamelijk oude christen vertelde hoe hij als jongen al een diep verlangen had naar vrede met God. Toen hij dit op een dag vertelde werd tegen hem gezegd: *“Ja, dat is niet zo eenvoudig, daar moet je eerst maar eens boete voor doen”*. Ik weet niet wat voor raadgevingen men hem gaf, in ieder geval raakte hij in steeds grotere nood en angst, zodat hij ten slotte zwaar depressief werd. Ik hoorde een serie van predicaties van een jonge dominee en elk daarvan was een vlammeende boetepreek. Toen na de ineenstorting van Duitsland in 1945 in een conferentie van dominees de vraag gesteld werd, wat we nu moesten prediken tegen ons volk, werd o.a. het antwoord gegeven, dat nu vóór alles Gods wet te prediken.

In godsdienstige boeken kan men steeds weer de vermaning vinden jezelf te toetsen aan het woord van God, je zonden te erkennen, berouw daarover te hebben, je te bekeren, je volledig aan Christus te geven, de Bijbel te lezen, ijverig te bidden, etc. Zeker, dat is allemaal goed en terecht; de eis om berouw te hebben - de letterlijke vertaling van het betreffende Griekse woord (*metanoeo* is 'nà-zinnen/om-denken, het denken veranderen) - komen wij b.v. heel vaak tegen in de Bijbel, evenals de eis tot *bekering*. Maar nu moeten wij vaststellen, dat Paulus, hoewel het Griekse woord (*epistrepho*, letterlijk: omkeren) dat Luther met 'zich bekeren' vertaalde, wel in 2 Cor. 3:16, Gal. 4:9 en 1 Thess. 1:9 te vinden is, in al zijn brieven toch nooit aan ongelovigen uit de natiën de eis tot bekering stelt en Paulus is toch in bijzondere zin *onze* apostel, die voor de tegenwoordige tijd van genade een speciaal evangelie van de Heer ontvangen heeft. Dit zal hierna nog besproken worden. Evenzo komen de Griekse woorden voor *berouw* en *berouw hebben* op slechts weinig plaatsen voor, n.l. in 2 Cor. 7:9, 12:21 en 2 Tim. 2:25, waarmee gelovige christenen, die zich aan misstappen hebben schuldig gemaakt, tot *verandering van denken* gemaand worden; in Rom. 2:4 vraagt Paulus aan de over de zondige heidenen rechtsprekende trotse Joden: *“Beseft gij niet dat de goedertierenheid Gods u tot boetvaardigheid (lett. berouw) leidt?”* Wanneer het gaat om het verkrijgen van redding in Christus voor heidenen (= niet-Joden), vraagt de apostel van hen, die het evangelie, het goede bericht, gehoord hebben, afgezien alle andere hulpmiddelen, altijd maar één ding: GELOOF. Dat is een feit, dat men niemand hoeft te bewijzen, die ook maar een beetje op de hoogte is van de brieven van de apostel.

De evangelische kerk heeft de woorden van Rom. 3:28 in haar vaandel geschreven: *“Want wij zijn van oordeel, dat de mens door geloof gerechtvaardigd wordt, zonder werken der wet”*. In de verzoening die God de zondaar om Christus' wil aanbiedt, gaat het om een daad van genade, die niet te overtreffen is. Vergeving van zonde in het Koninkrijk kan

teruggetrokken worden in het geval van onwaardig gedrag van de begenadigde, vgl. de gelijkenis van de 'slechte slaaf' in Matth. 18. Degene die door God op grond van het geloof aan de Gekruisigde rechtvaardig verklaard wordt, die is voor altijd gered, voor hem is er volgens Rom. 8:1 geen veroordeling meer. Luthers vertaling: *'Zo is nu niets verdoemelijks meer aan hen, die in Christus Jezus zijn'*, is onnauwkeurig en komt bovendien niet overeen met de ervaring. Het is erg ontmoedigend, want juist die gelovigen die niet naar het vlees, maar naar de geest wandelen, zullen tot in hoge ouderdom steeds nog iets 'verdoemelijks' aan zichzelf vinden.

Maar voor de gelovigen is er geen veroordeling. Dat spreekt Paulus ook in Rom. 8:28-30 uit, als hij zegt, dat *"die God rechtvaardigt, die verheerlijkt Hij ook"*, Hij leidt hen er dus doorheen naar het heerlijke doel en dat hangt ermee samen, dat zij *"volgens Zijn voornemen geroepen zijn"*, d.i. mede betrokken zijn in een onveranderlijk goddelijk raadsbesluit. De redding in Christus wordt eens voor altijd aan de gelovigen geschonken. Dat wordt nog een keer bevestigd door de volgende verzen 31-39, die Paulus besluit met de woorden: *"Ik ben verzekerd, dat noch dood noch leven . . . noch enig ander scepseel ons zal kunnen scheiden van de liefde Gods, welke is in Christus Jezus, onze Heer"*.

In de tegenwoordige heilstijd, die echter ten einde loopt, wil God ons onthullen, hoe het zit met Zijn genade. Die gaat hemelhoog uit boven alles, wat mensen anderen aan genade kunnen bewijzen; die genade is *Genade Op Het Hoogste Niveau*. Daar kan de mens niets meer aan toevoegen, wat hij zichzelf als verdienste zou kunnen aanrekenen. Daar kunnen geen *werken van welke soort dan ook* in rekening gebracht worden, zoals in Rom. 11:6 staat: *"Indien het nu door genade is, dan is het niet meer uit werken; anders is de genade geen genade meer"*. Je mag komen zoals je bent, als grote of zogenaamd kleine zondaar, met veel of weinig zondebesef; je kan misschien al jaren geleden besloten hebben om niet meer de zonde te dienen, of tot nu toe onbekommerd je eigen wil gevolgd zijn: gered word je alleen door geloof in de voor jou gekruisigde Zoon van God.

Enige tientallen jaren geleden kwam op een dag een ernstig, vroom meisje bij mij, zeer bedroefd, omdat ze niet zoals zoveel anderen van de meisjesvereniging door de redding in Christus blij kon worden. Ik kon haar eerst niet helpen, pas toen ze nog eens terugkwam en bij die gelegenheid opmerkte, dat ze geen diep zondebesef had, ging me een licht op, en ik raadde haar aan ondanks dat naar de gekruisigde Heer toe te gaan en Hem te zeggen: *"Ik geloof dat U met Uw heilig kostbaar bloed en Uw schuldeloos lijden en sterven mij verlost hebt"*. Dat deed ze en, zoals ze me later vertelde, ze was nauwelijks het huis uit of daar stroomde de vrede van God in haar hart en ze was zeker van haar redding en vol blijdschap.

Het komt alles op het geloof aan. Waar geloof is, daar schenkt God Zijn heilige geest en daarmee *Nieuw Leven*. Paulus vraagt aan de Galaten (3:2): *"Hebt gij de geest ontvangen door werken van de wet, of door de prediking van het geloof?"* Door de geest wordt de liefde van God in onze harten uitgestort (Rom. 5:5) en de liefde van God in Christus bewerkt aan de ene kant een verandering van denken, wat de mens in eigen kracht nooit tevoorschijn zou kunnen brengen, en aan de andere kant dringt die liefde ons voortaan te leven voor Hem, Die voor ons is gestorven en opgestaan (2 Cor. 5:14,15). In het geloof wordt de belofte van de Heer in Joh. 14:27 vervuld: *"Vrede laat Ik u, Mijn vrede geef Ik u; niet gelijk de wereld die geeft, geef Ik hem u"*. De gelovige leert een vreugde kennen, die hem door allerlei verdriet wel verduisterd maar toch niet afgenomen kan worden. Hij kan met de apostel zeggen: *"Want ik*

ben er zeker van, dat het lijden van de tegenwoordige tijd niet opweegt tegen de heerlijkheid, die over ons geopenbaard zal worden”.

Als een dergelijke rijkdom de arme en vreugdeloze mens, die geen vrede kent en vol angst in een donkere toekomst kijkt, aangeboden wordt en hij hoeft slechts te geloven om deze schat zijn eigendom te kunnen noemen, dan rijst natuurlijk de vraag: Hoe komt het dan dat er onder de velen die de naam van christen dragen, verhoudingsgewijs zo weinig mensen zijn, die blijmoedig kunnen roemen in wat Gods genade in Christus hun allemaal geschonken heeft. In Handelingen hoofdstuk 19 wordt ons verteld, dat Paulus in Efeze met een groep van ± twaalf mannen bij elkaar kwam, die bij de christengemeente van die plaats hoorden. In het onderhoud met hen, lijkt veel van wat zij zeggen hem verbaasd te hebben, zodat hij hun ten slotte vraagt: *“Hebt gij de heilige geest ontvangen, toen gij tot het geloof kwam?”* Zij antwoordden hem, dat ze zelfs nog niets over het bestaan van de heilige geest gehoord hadden. Ik ben ervan overtuigd, dat, als iemand op zondag, als de gemeente in de kerk bijeen is, door de rijen zou gaan en aan ieder afzonderlijk bovengenoemde vraag zou stellen, er wel een grote verlegenheid zou ontstaan en er maar weinig mensen zonder meer met een blij JA zouden antwoorden, in sommige gemeenten misschien wel niemand. Is het dan zo moeilijk om een blijde boodschap te geloven? Wat zou er dan gelooft moeten worden?

God heeft in Christus de wereld met Zichzelf verzoend

Paulus schrijft in 2 Cor. 5:19 e.v. *“... dat God in Christus de wereld met Zichzelf verzoenende was, door hun hun overtredingen niet toe te rekenen, en dat Hij ons het woord der verzoening heeft toevertrouwd. Wij zijn dus gezanten van Christus, alsof God door onze mond u vermaande; in naam van Christus vragen wij u: laat u met God verzoenen. Hem, Die geen zonde gekend heeft, heeft Hij voor ons tot zonde gemaakt, opdat wij zouden worden gerechtigheid Gods in Hem”*. De apostel noemt zijn boodschap ‘het woord des kruises’, 1 Cor. 1:18. Het kruis op Golgotha is het middelpunt van Zijn prediking: *“Want ik had niet besloten iets te weten onder u, dan Jezus Christus en Die gekruisigd”* (1 Cor. 2:2); *“Maar moge ik ervoor bewaard blijven te roemen, anders dan in het kruis van onze Here Jezus Christus”* (Gal. 6:14).

Dat sterven aan het kruis een vreselijke marteldood is, hoeft men geen mens eerst duidelijk te maken. Paulus zet voor de christenen in Filippi de betekenis van Golgotha in het juiste licht (2:5 e.v.), terwijl hij hun allereerst de verhevenheid van Christus toont, die Hij bij de Vader had. Daar was Hij in de gestalte Gods; wie Hem zag, zag de heerlijkheid van God en de machtigen van de hemelwereld, de hoogste engelenvorsten, buigen zich in diepste ootmoed voor de Zoon van God. Voor Jezus was het een vernedering, dat Hij mens geworden is en arm en nederig over de aarde gegaan is, alsof Hij iemand was als wij. Het was een nog diepere vernedering, dat Hij Zijn ziel in de dood overgaf, Hij aan Wie God het gegeven had, leven te hebben in Zichzelf (Joh. 5:26), zodat Hij de wereld scheppen kon met alles wat daarin is. En nog dieper gaat het naar beneden. Hij vernederde Zichzelf en werd gehoorzaam tot de dood, ja tot de dood aan het kruis. Deze wrede manier van terechtstellen was in het Romeinse Rijk uitsluitend voor slaven en misdadigers bestemd. Kan men zich een nog grotere tegenstelling voorstellen, een dieper gaande neergang dan aan Jezus is voltrokken: eens boven, feller stralend dan de zon, bejubeld door de hemelse heerscharen, en nu op Golgotha in smaad en schande als een misdadiger aan het kruis hangend, omringd door honend en spottend geschreeuw van een woedende menigte.

Maar het ergste van alles wat de Gekruisigde moest lijden, duidt de apostel toch pas aan met de woorden van 2 Cor. 5:21 *“Hem Die geen zonde gekend heeft, heeft Hij voor ons tot zonde gemaakt”* en Gal 3:13 *“Hij werd een vloek voor ons”*, wat de Heer Zelf uitgesproken heeft toen Hij riep: *“Mijn God, Mijn God, waartoe Gij Mij verlaten hebt!”*. Dat gold voor de drie uur, toen het duister werd op Golgotha en het gehele land. In Zijn hele aardse leven stond Jezus in de innigste gemeenschap met Zijn hemelse Vader, Hij mocht Zich daarmee nog troosten op de weg naar Gethsémané: *“Ik ben niet alleen, want de Vader is bij Mij”*. Maar in die drie uur aan het kruis, toen de zon verduisterd werd, werd het ook donker in Zijn hart, het bewustzijn van de nabijheid van de Vader, wat tot dan toe de adem van Zijn ziel geweest was, werd Hem afgenomen, want nu stond Hij in het gericht van God, de heilige Heer en Koning der mensheid, voor Zijn zondige volk. Dan behandelt God Hem als was Hij de belichaamde zonde, daar wordt Hij gedoopt met de doop, waarvan Luc. 12:50 spreekt, daar mag Hij in diepere zin als eens Jeremia op de puinhopen van het verwoeste Jeruzalem spreken: *“Aanschouwt en ziet, of er een smart is als de smart die mij werd aangedaan, waarmee de HERE mij in kommer dompelde ten dage van Zijn brandende toorn. Vanuit den hoge zond Hij vuur; tot in mijn gebeente deed Hij het zinken”* (Klaagliederen 1:12,13). Wat moet dat voor lijden geweest zijn voor onze Heer! Ieder ander zou zijn verbijzeld onder de druk, die in dat uur op Hem lag. Maar ook: wat moet het de Vader gekost hebben, Die toch geen hart van steen heeft en meer dan wij met het lijden van anderen meevoelt, wat moet het Hem gekost hebben, Die Zijn geliefde Zoon, Zijn zo gehoorzaam Kind Jezus, meer liefheeft dan ooit een vader en moeder hun kind hebben liefgehad, Hem niet te mogen helpen in Zijn grootste nood, ja Hem Zijn lijden nog moest vermeederen, om onzentwil.

Op Golgotha kan je als nergens anders de ernst van God ten opzichte van de zonde zien, waardoor Hij Zijn geliefde Zoon zo onzegbaar laat lijden. Op Golgotha kan je echter ook zoals nergens anders God in het hart kijken. Hij is niet *“de lieve God”*, zoals men Hem vaak noemt, de Bijbel noemt Hem ook nooit zo. Hij kan hard zijn tot aan wreedheid toe tegenover goeden en slechten, tegenover rechtvaardigen en onrechtvaardigen. Hij heeft Zich hard gemaakt tegenover Zijn boven alles geliefde Zoon, ook hard gemaakt tegenover Zichzelf. Juist daarom mogen wij Hem geloven, wanneer Hij zegt: *“Want Ik weet welke gedachten Ik over u koester, luidt het woord des HEREN, gedachten van vrede en niet van onheil, om u een hoopvolle toekomst te geven”* (Jer. 29:11)

*God is rechtvaardig, een Wreker van al het kwaad,
God is de Liefde en laat de wereld verlossen.
Dit kan mijn geest met schrik en verrukking
aan het kruis aanschouwen. (Gellert)*

Het heelal zal nog eens verbaasd staan over de gelukzaligheid en heerlijkheid die God in Zijn liefde over de schepping zal uitgieten, maar grotere liefde kan God ons nooit bewijzen dan Hij bewezen heeft op Golgotha, toen Hij de wereld met Zich verzoende door het bloed van Zijn Zoon. Het is een ongehoorde, geweldige boodschap. Nooit zouden mensen er uit zichzelf opgekomen zijn om een dergelijke boodschap te verkondigen. Laat het in je hart komen en geloof het! Het is een blijde, een goede, een heerlijke boodschap. Waarom zou je aarzelen om het aan te nemen, het te geloven?

Van de heidenen in Antiochië in Pisidië wordt ons in Handelingen 13 verteld, dat zij op twee Sabbatten de apostel Paulus de redding in Christus hoorden verkondigen en dan staat in vers 48, nadat Paulus hun gezegd had, dat Christus niet alleen voor de Joden, maar ook voor de natiën tot licht en tot heil gesteld is: *“Toen nu de heidenen dit hoorden, verblijdden zij zich en verheerlijkten het woord des Heren; en allen, die bestemd waren ten eeuwigten leven, kwamen tot geloof”*. Paulus en Silas waren volgens Hand. 16:12 slechts enige dagen in Filippi; dat was genoeg om een kleine maar actieve gemeente in het leven te roepen. In Thessalonica waren de apostelen ook slechts gedurende drie Sabbatten en Paulus schrijft de mensen daar in zijn eerste brief, dat ze het Woord aangenomen hadden met blijdschap van de heilige geest (1 Thess. 1:6).

Hoeveel voorbeelden van zgn. “plotselinge bekeringen” bevinden zich in de Bijbel! Wie de blijde boodschap duidelijk verkondigd wordt, die heeft geen maanden en jaren nodig om de genade van God aan te grijpen. Daarom, wanneer je het woord van het kruis hoort, beslis dan dat te geloven en daarmee ook de Heer te geloven, te vertrouwen, Die je die boodschap laat verkondigen. Bedenk, wanneer een bode van God je vraagt de genade in Christus toch aan te nemen, dat het niet anders is dan wanneer God, de grote almachtige heilige God Zelf jou smeekt: Laat je met Mij verzoenen! Laat je door niets afhouden om naar de voor jou gekruisigde Heer te gaan: “Heer, ik geloof dat U ook mij door Uw bloed met God verzoend heeft, ik dank U”. Zo ben je met Hem *wederzijds verzoend*. Hij schenkt je Zijn heilige geest en de zekerheid van je redding. Gered door het geloof aan de Gekruisigde, mag je jezelf nu echter ook zien als een mens, die voor de zonde dood is en voor God leeft in Christus. Voortaan geldt voor jou het woord van de Heer in Matth. 5:16 *“Laat zo je licht schijnen voor de mensen, opdat zij je goede werken zien en je Vader, Die in de hemelen is, verheerlijken”* en de altijd terugkerende vermaning van de apostel Paulus om ijverig te zijn in goede werken, opdat je God verheerlijkt en je het podium van de prijsuitreiking van Christus (2 Cor: 5,10) ooit niet met lege handen zal moeten verlaten.

De wederzijdse verzoening van het al is het grote plan van God met de gehele wereld. Voor we nu echter nader daarop ingaan, willen we van tevoren een vraag beantwoorden, die van groot belang is voor het goed verstaan van de leer van de wederzijdse verzoening van het al - en die vraag is:

2. Wat zegt de Heilige Schrift over de dood en over wat daarna komt?

Lichaam, ziel en geest

Volgens Gen. 2:7 heeft God de mens uit stof van de aarde geschapen en hem de levensadem (lett. adem der levenden) in zijn neus geblazen: “En alzo werd de mens tot een levende ziel”. Dat betekent dan toch: door de verbinding van de goddelijke adem met het aardse stof, door de vereniging van het menselijk lichaam met de geest van God, *werd* de mens een levende ziel, een van zichzelf bewuste persoonlijkheid, voorzien van gevoel, verstand en een wil. De mens heeft bijbels gezien niet een ziel ontvangen, als een op zichzelf naast het lichaam bestaand deel van zijn wezen, maar *is* ziel.

Een verdediger van de leer van de onsterfelijkheid van de ziel zei bij gelegenheid: “Ziel is de mens als actief wezen en wel vanuit het gezichtspunt, dat door de activerende goddelijke

geest de mens tot individueel leven komt, een individu wordt". Dat is helemaal juist, we zouden echter nog iets duidelijker willen maken, wat daarbij inbegrepen is. De mens als vereniging van lichaam en geest is ziel, is een levende, individuele persoonlijkheid. Ziel, persoonlijkheid zonder lichaam, zonder materie, bestaat niet, net zomin echter bestaat ziel, levende persoonlijkheid, zonder de goddelijke geest. Aan de andere kant valt noch het lichaam met de materie samen, noch de ziel met de geest. Alleen materie, die door de geest van God tot leven is gewekt, kan als individuele persoonlijkheid herkend worden. Hieruit blijkt zonder meer, hoe volkomen on-Bijbels het is als die verdediger van de onsterfelijkheid van de ziel voortgaat: "De ziel is dus van goddelijke oorsprong, een ademtocht uit God, en kan daarom niet te gronde gaan. Daaruit ontspringt het geloof aan het voortduren van de ziel".

Hier is de ziel verwisseld met de goddelijke adem, de geest, en die verwisseling is de oorzaak van de onheilige verwarring, die al in de eerste eeuwen in de leer van de christelijke kerk binnengedrongen is. De ziel is niet een ademtocht uit God, maar ze is het *product van de vereniging* van het menselijk lichaam met de goddelijke geest en van onsterfelijkheid van de ziel kan daarom geen sprake zijn. Wat foutief van de ziel gezegd wordt geldt wel van de geest. Die is een ademtocht uit God, goddelijke adem, en kan daarom niet verloren gaan, maar ook de geest, die God aan de mensen gegeven heeft, heeft individueel leven alleen in combinatie met een persoonlijk, bepaald lichaam. Dat dit de opvatting van de Bijbel is, wordt ons door vele teksten daarin van Genesis af tot de Openbaring van Jezus Christus aan Johannes toe bevestigd.

Wat gebeurt er bij de dood?

Ieder deel van het menselijk wezen keert terug naar zijn oorsprong. Het stof moet weer tot aarde worden, zoals het geweest is, de geest gaat weer naar God, die hem gegeven heeft, Pred. 12:7. De ziel gaat echter naar het sjeol (Grieks: hades), het niet-bewuste (Hand. 2:27 "Omdat Gij mijn ziel niet in het dodenrijk (= hades) zult overlaten" en Luc. 16:23 "En toen hij in het dodenrijk (= hades) zijn ogen opsloeg onder de pijnigingen"). Die ziel is nu dood; hoewel deze op een of andere voor ons onverklaarbare wijze nog existeert, heeft ze toch geen leven meer. H. Langenberg voert in zijn boek "Zu den Urquellen des Wortes" (Wernigerode) meer dan honderd Bijbelteksten aan, waarin er over gesproken wordt, dat de ziel sterft, uitgeroeid, gedood wordt. Op enkele daarvan wordt hier gewezen, en wel in letterlijker vertaling:

- Lev. 24:17 – wanneer iemand 'de ziel van een mens' doodslaagt;
- Num. 23:10 – sterve 'mijn ziel' de dood der oprechten;
- Num. 31:19 – ieder van u, die 'een ziel' gedood heeft;
- Joz. 10:30 – en hij sloeg het en alle 'zielen die daarin waren';
- Richt. 16:30 – en Simson zei: dat 'mijn ziel' sterve met de Filistijnen;
- 1 Kon. 19:4 – bad dat 'zijn ziel' zou sterven;
- Job 36:14 – zo zal 'hun ziel' in de jeugd sterven;
- Ps. 78:50 – 'hun ziel' voor de dood niet spaarde.
Een lijk wordt ook gewoon "nepesch mets", een dode ziel, of eenvoudig "nepesch", een ziel, genoemd.
- Num. 6:6 - hij (de Nazireeër, zal tot geen 'dode ziel' gaan;

- Num. 19:11 – wie een of andere dode, de ‘ziel van een mens’, aanraakt. De gestorven mens bestaat niet meer als een van zichzelf bewust, denkend, voelend, willend wezen. Een hele serie van Bijbelteksten spreken met alle stelligheid en duidelijkheid uit, dat de gestorvenen volstrekt dood zijn, niet in staat om iets te denken, te voelen of te doen. Wij halen er slechts enkele (NBG-vert.) van aan:
- Ps. 30:10 – kan het stof u loven, kan dat uw trouw vermelden?
- Ps. 88:11 – zullen schimmen opstaan en U loven? (C.V. schimmen/gestorvenen = Roepnaam)
- Ps. 88:13 – wordt Uw wondermacht in de duisternis bekend, Uw gerechtigheid in het land der vergetelheid?
- Ps. 115:17 – niet de doden zullen de HERE loven, niemand van wie in de stilte zijn neergedaald.
- Pred. 9:5 – de doden weten niets.
- Pred. 9:10 – er is geen werk of overleg of kennis of wijsheid in het dodenrijk (Hebr. Sjeol), waarheen gij gaat.
- Jes. 38:18 – want het dodenrijk looft U niet, de dood prijst U niet; wie in de groeve zijn neergedaald, hopen niet op Uw trouw.

Bezwaren en tegenbewijzen

Voor Hem leven allen – Luc. 20:38

Nu zal men echter het bezwaar maken: “Wat je daar aanvoert zijn allemaal teksten uit het Oude Testament”. Maar heeft de Heer of hebben Zijn apostelen hierover dan ook maar in het geringste anders geleerd? Men verwijst wel naar Luc. 20:38, waar Jezus van de doden zegt: “Want voor Hem (God) leven zij allen”. Het is moeilijk te begrijpen hoe zelfs theologen deze uitspraak zo konden misverstaan, alsof de Heer daarmee een voortleven van de ziel na de dood leerde. De Sadduceeën probeerden het geloof aan de opstanding belachelijk te maken, toen ze naar de Heer kwamen met dat verzonnen verhaal over de 7 broers, die na elkaar een en dezelfde vrouw getrouwd hadden. Ze wierpen de vraag op: “Die vrouw dan, van wie van hen zal zij in de opstanding de vrouw zijn? Want alle zeven hebben haar tot vrouw gehad”. Wat antwoordt de Heer daarop? Ten bewijze, dat de doden *opstaan* (Luc. 20:35, vgl. Marc. 12:26 en Matth. 22:31) herinnert Hij de tegenstanders eraan, dat God Zich tegenover Mozes als de God van Abraham, Izaäk en Jacob gekenmerkt heeft, en gaat verder: “God echter is een God niet van doden, maar van levenden”. Jezus wil daarmee zeggen: de aartsvaders zijn gestorven en wat van hen over is, dat is een hoopje stof. Het zou de grote God onwaardig zijn Zich naar hen te noemen, wanneer zij stof zouden *blijven*.

Het laatste is ook om een andere reden uitgesloten: “God noemt Zich tegenover Mozes nog eeuwen na de dood van de aartsvaders naar hun naam. Daaruit blijkt dat het leven van die mannen niet alleen de voorbijgaande stroom van de vergankelijkheid toebehoort, maar tegelijk ook een betekenis voor het leven van God heeft. Er bestaat tussen Hem en deze mannen een zo nauwe persoonlijke relatie, dat Hij Zich naar hun naam noemt, dat ze ook samen, Hij en zij, een gemeenschap met dezelfde naam, d.i. een familiegemeenschap,

vormen. Hij heeft hen bij hun naam geroepen en daar Hij de eeuwige God is, moet ook deze persoonlijke relatie een eeuwige betekenis hebben. Het woord, waarmee Hij ze geroepen heeft klinkt in alle eeuwigheid door” (D. Carl Stange, de onsterfelijkheid van de ziel, Gütersloh 1925). God, voor Wie duizend jaar is als een dag, ziet de aartsvaders reeds als mensen, die weer leven, namelijk zullen *opstaan*. Voor God leven zij nu al, want Hij kan ze ieder ogenblik uit de dood opwekken, zoals wij iemand uit de slaap kunnen wakker maken.

Zo zegt namelijk ook de Heer van het dochttertje van Jairus: *“Het meisje is niet dood, maar zij slaapt”*. Wanneer Jezus en Zijn toehoorders aan een of ander voortleven van de ziel van de dode aartsvaders geloofd hadden, dan waren Zijn woorden volslagen zonder bewijskracht geweest. De Sadduceeën hadden tegen kunnen werpen: “Abraham, Izaäk en Jacob leven toch, hun ziel leeft immers, tenminste volgens Uw mening, dus dan hoeven ze toch helemaal niet op te staan, opdat God een God der levenden is”. Mattheüs zegt ons in aansluiting op dit twistgesprek, dat het volk over Jezus versteld stond. Met één woord heeft Hij uit de Schrift en wel uit een van de boeken van Mozes, die door de Sadduceeën alleen als Gods woord erkend werden, het bewijs geleverd, dat de doden moeten opstaan. Zijn argumentatie bewijst echter tegelijk voor ons afdoende, dat het geloof aan een of ander leven van de ziel in de dood Hem volledig vreemd was. Aan de andere kant zou God met het oog op de aartsvaders een God der levenden geweest zijn, ook zonder hun toekomstige opstanding.

Die lichaam en ziel verderven kan – Matth. 10:28

Maar vermaant de Heer Zelf in Matth. 10:28 Zijn discipelen niet, dat ze niet moeten vrezen voor hen, die wel het lichaam, maar niet de ziel kunnen doden? Spreekt Hij daarmee niet over de onsterfelijkheid van de ziel? Wie dit denkt, ziet over het hoofd, dat tegelijk in de volgende woorden door God gezegd wordt, dat Hij *ziel en lichaam verderven* kan in het ‘Gehenna’. En in hetzelfde verband zegt de Heer (vers 39): *“Wie zijn ziel (niet: zijn leven – in het Grieks staat hetzelfde woord “psyche” dat op andere plaatsen met ziel vertaald wordt) verliest om Mijnentwil, zal haar vinden”*. Hier spreekt de Heer dus over het verliezen van de ziel en Hij kan daarbij slechts aan een verlies door de dood denken. De Heer kan dus onmogelijk hebben willen zeggen, dat de ziel helemaal niet sterven kan. Wat Hij zeggen wil, dat hebben Zijn toenmalige toehoorders zonder meer begrepen. De gelovige Joden keken uit naar de vreugde en de heerlijkheid van het Messiaanse Rijk. Hun vijanden kunnen hen doden, het lichaam en daarmee ook de ziel, maar toch slechts tijdelijk. Degenen, die gedood werden, worden bij het aanbreken van het Koninkrijk opgewekt. De eerstvolgende gewaarwording na het sterven is voor hen het vreugdevolle beleven van de heerlijke opstanding. Hun ziel heeft dus door de lichamelijke dood niets verloren.

Voor meer duidelijkheid over deze vraag kan ons de bestudering van de synonieme woorden in Matth. 16:26 helpen. Daar zegt de Heer: *“Wat zou het de mens baten, als hij de gehele wereld won, en daarbij toch zijn ziel zou verliezen, [of: verbeuren, erbij inschieten (dus niet: schade lijden)]? Of wat kan een mens geven, in ruil voor zijn ziel?”* Deze uitspraak heeft velen gesterkt in de opvatting, die in de verwisseling van ziel en geest haar oorsprong heeft, dat de ziel het hoogste, kostbaarste en heerlijkste deel van de mens is, dat voor alle beschadiging, verontreiniging en bederf bewaard moet worden.

Vele lezers zullen verbaasd zijn, wanneer wij zeggen, dat de Bijbel 'zielse mensen', d.w.z. zij die zich door de ziel, haar gevoelens, begeerten en ervaringen laten regeren, niet bepaald hoog waardeert. En toch is dat zo. In de brief van Judas (vers 18 en 19) is sprake van spotters, die naar hun eigen goddeloze begeerten wandelen.... Zielse mensen (NBG en SV: natuurlijke mensen) die de geest niet hebben. Jacobus gebruikt in hoofdstuk 3:15 de aanduiding "ziels" in één adem met *aards, ongeestelijk, demonisch* (SV: aards, natuurlijk, duivels – NBG: aards, ongeestelijk, duivels).

Paulus zet zielse mensen in directe tegenstelling tot geestelijke mensen, als hij in 1 Cor. 2:14 en 15 zegt: "*De zielse mens* (NBG: ongeestelijke, SV: natuurlijke) *aanvaardt niet hetgeen van de geest Gods is..... de geestelijke echter beoordeelt alle dingen*" en in 1 Cor. 15:45 "*De eerste mens, Adam, werd tot een levende ziel, en de laatste Adam tot een levendmakende geest*".

De vertalingen van het Griekse woord "*psuchikos*", ziels, in de genoemde teksten met 'menselijk' en 'natuurlijk' is gewoon fout en het is moeilijk te begrijpen, dat andere, nieuwe vertalers in de tekst van 1 Cor. 15:44 en 45 de vertaling 'natuurlijk' gehandhaafd hebben, aangezien het gewoon zinloos is om de apostel te laten zeggen: "*Is er een natuurlijk lichaam, dan bestaat er ook een geestelijk lichaam. Aldus staat er ook geschreven: de eerste mens Adam werd een levende ziel* (Gen. 2:7) *en de laatste Adam een levendmakende geest*". Alleen als wij correct vertalen: "Is er een *ziels* lichaam...." dan past ook het: "Aldus staat er ook geschreven, de eerste mens Adam werd een levende *ziel*".

Matth. 16:26 betekent werkelijk niets anders dan Pred. 6:2 "*Een man, aan wie God rijkdom en schatten en vermogen geeft, zodat hem niets ontbreekt, dat hij begeert, maar God stelt hem niet in staat daarvan te genieten, doch een vreemde verteert het; dit is ijdelheid en een bitter lijden*". Men moet ook denken aan het woord tegen de rijke landbouwer in Luc. 12:20 "*Gij dwaas, in deze eigen nacht wordt uw ziel van u afgeëist en wat gij gereedgemaakt hebt, voor wie zal het zijn?*" Wanneer de Zoon des mensen zal komen in de heerlijkheid van Zijn Vader met Zijn engelen en het beloofde Koninkrijk op aarde opricht, wat baat het hen dan, die in de dood blijven, omdat ze Hem verworpen hebben, of als Zijn vijanden terechtgesteld worden en in het Gehenna geworpen? "Het grootste bezit zonder een bezitter, die ervan geniet, is niets" zegt Zahn in zijn commentaar op Mattheüs betreffende Matth. 16:26. Is het lichaam dood, dan is ook de ziel weg.

Het gaat absoluut niet aan om de meer dan honderd Schriftwoorden, die eensluidend en glashelder meedelen, dat de doden werkelijk *dood* zijn, te willen liquideren met ongeveer een dozijn teksten, die voor het verder leven van de ziel in de dood *lijken* te spreken. Men zou toch helder moeten inzien, dat men op deze manier alleen de Bijbel met zichzelf in tegenspraak probeert te brengen. De blijkbaar elkaar tegensprekende teksten moeten en kunnen anders verklaard worden, dan dat het gewoonlijk gebeurt.

Heden met Mij in het paradijs – Luc. 23:43

In de eerste plaats is daar het woord van de Heer tegen de misdadiger, Luc. 23:43. De traditionele vertaling: "Ik zeg u: heden zult gij met Mij in het paradijs zijn" rust op de on-Bijbelse opvatting dat de Heer in het sterven naar een paradijs gegaan is, dat men zich gewoonlijk voorstelt als een plaats van zaligheid in de 'hades' of in de hemel. Volgens de

Pinksterpreek van Petrus is de Heer op Pasen echter niet uit een paradijs weer naar de discipelen gekomen, maar God heeft Hem opgewekt, terwijl Hij de banden (lett.: de weeën) van de dood verbrak. Jezus was werkelijk dood toen men Hem van het kruis afnam, in een toestand van een volledig zijn zonder bewustheid, juist daarom heeft Hij ook in Zijn laatste kruiswoord Zijn geest in de handen van de Vader bevolen, iets dat geheel zinloos zou zijn geweest, wanneer Hij geloofd had, dat Hij als gestorvene nog Zelf over Zijn geest heerste. God echter heeft Zijn ziel niet in het onwaarneembare, in de hades, gelaten – Hand. 2:27,31 (Luther: in de dood; NBG-vert.: aan het dodenrijk overgelaten; S.V.: in de hel verlaten).

De Bijbel weet niets van een paradijs in de hades noch in de hemelse wereld. Dat zijn Rabbijnse opvattingen, die met het binnendringen van het Griekse onsterfelijkheidsgehoof onder de Joden zijn opgekomen. Het woord ‘paradijs’ stamt uit het Perzisch en dient ter aanduiding van een parkachtige tuin. De Joden raakten met dit woord waarschijnlijk ten tijde van de Babylonische ballingschap bekend en door hen ter karakterisering van de Hof van Eden overgenomen. In de Hebreeuwse Bijbel komt het überhaupt niet voor, echter wel in de Septuagint, de Griekse vertaling van het Oude Testament. Hier staat het b.v. in Gen. 2:8 en 9; 10:15; 3:1,2,3,8,10,23 en 24 voor de Hof van Eden, evenals in Jes. 51:3: “Hij maakt haar woestijnen als *het paradijs*” (Luther evenals N.B.G. en S.V.: als *Eden*). Verder komt de uitdrukking Paradijs voor in de Septuagint in Ez. 28:13, waar Luther vertaalt: “Du bist im Lustgarten Gottes” ; Menge: “In Eden, dem Garten Gottes, befandest du dich” en in Ez. 31:8,9 waar beide vertalers “paradijs” met “tuin” (Garten) weergeven. In al deze teksten duidt het woord een plaats op de aarde aan (NBG: In Eden waart gij, God hof).

We hebben ook geen aanleiding om in de beide andere teksten van het Nieuwe Testament, waar het woord voorkomt, Op. 2:7 (in Op. 22:2 is de gedachte aanwezig aan het paradijs op de nieuwe aarde, zonder dat echter het woord zelf gebruikt wordt) en 2 Cor. 12:4, het paradijs ergens anders te zoeken. Wat Paulus in 2 Cor. 12:2 over de 3^e hemel schrijft, verstaan we in overeenstemming met 2 Petr. 3:5-7 als de tijd betreffend, en nemen aan dat aan de apostel Paulus, - zoals later aan Johannes – een blik in de heerlijkheid van de eon van de nieuwe hemel (2 Cor. 12:2) en de nieuwe aarde (12:4) werd geschonken.

Waarom zullen wij voor Luc. 23:43, wanneer vanuit de Bijbel een bevredigende verklaring van deze tekst mogelijk is, onze toevlucht tot de fantasieën van Joodse rabbijnen nemen? Wanneer men de Heer de Joodse mening laat delen “dat allen, die in het paradijs zijn, inclusief Abraham, op de opstanding hopen en dat het paradijs slechts de bewaarplaats voor de vromen is, zoals de hades dat is voor de anderen, en dat op de dag van de Messias allen zullen opstaan, dezen om dan op de nieuwe aarde onder de heerschappij van de Messias te leven, genen om hun gericht te ontvangen” ontkracht men ook de bewijsvoering van de Heer in de eerder behandelde woorden tegen de Sadduceeën (Luc. 20:35). En men laat Lucas in zijn evangelie elkaar tegensprekende woorden van Jezus bekendmaken; want zielen, die in het paradijs hopen, moeten op een of andere wijze levend zijn, en God was, zoals reeds gezegd, de God van de levenden, ook zonder dat de aartsvaders opstaan.

De misdadiger heeft het verzoek tot Jezus gericht: “*Gedenk mijner als Gij in Uw koninkrijk komt*”. Wat een troost moet voor de met de populaire voorstelling van de paradijselijke heerlijkheid van het Messiaanse Rijk vertrouwde misdadiger het antwoord van de Heer geweest zijn: “*Voorwaar, Ik zeg u heden: met Mij zult gij in het paradijs zijn*”. Deze manier van lezen bevindt zich al in de “Acta Pilati” uit de tweede eeuw; verder wordt ze

aangevoerd door Hesychius van Jeruzalem, in ± 400, en Ephraem de Syriër, gestorven in 375. Daar in de oude Griekse handschriften zich geen komma of punt bevindt – de nu gebruikelijke interpunctie is in ieder geval niet voor de achtste eeuw te bepalen – mag men ook tegen onze vertaling niet het bezwaar maken, dat ze een verzetten van grensstenen betekent, omdat in de Bijbel toch staat: Heden zult gij met Mij in het paradijs zijn. In de Bijbel staat het een noch het ander. Wij moeten integendeel komma of punt zo zetten, zoals met de andere Bijbelse opvattingen overeenkomt. Wil echter iemand tegen onze vertaling bezwaar maken, dat Jezus anders nooit de zinswending gebruikt: “Ik zeg u *heden*” dan kan daarop geantwoord worden, dat de Heer nooit de aanleiding daarvoor had als op deze voor Hem, voor de misdadiger en de gehele wereld zo belangwekkende dag. Voor het overige vergelijkte men nog met Deut. 4:26,40; 6:6; 8:19; 11:26.

Absoluut de moeite waard om aandacht aan te schenken lijkt ons ook de verwijzing van H. Schaedel in zijn geschrift “Die Totenaufstehung” (Kurt Reith Verlag, Wüstenrot, 1947), dat in twee teksten juist in het evangelie van Lucas (4:21 – *En Hij begon tot hen te zeggen: “Heden is dit Schriftwoord voor uw oren vervuld”* en 19:9 – *En Jezus zeide tot hem: “Heden is aan dit huis redding geschonken”*) vóór “heden” het woordje *hoti* staat, dat in het Grieks voor de opening van de directe rede dient en als zodanig niet vertaalbaar is: in Luc. 23:43 ontbreekt echter het woordje *hoti* vóór “heden”. Het is moeilijk te begrijpen, dat de evangelist hier *hoti* weggelaten zou hebben, wanneer hij de Heer wilde laten zeggen: “Heden zult gij met Mij in het paradijs zijn”. Naar alle kanten blijkt deze vertaling onhoudbaar.

De rijke man en de arme Lazarus – Luc. 15 en 16

Behalve de woorden van Jezus tegen de misdadiger is het vooral de gelijkenis van de rijke man en de arme Lazarus, die voor de leer van de onsterfelijkheid van de ziel aangevoerd wordt. Daartoe moet allereerst gezegd worden dat van zielen van gestorvenen hier helemaal geen sprake is. Maar, stel dat wij zouden moeten aannemen, dat de zielen na de dood tot aan de opstanding met een soort tussenlichaam bekleed zouden worden, zodra wij veronderstellen, dat de Heer ons in deze gelijkenis een met de werkelijkheid overeenkomende beschrijving van het leven na de dood heeft willen geven, raken we in onoplosbare moeilijkheden. Er staat van de rijke man: “*Toen hij nu in de hel (lett.: hades) en in de pijn was...*” (Luc. 16:23 Luthervertaling). Het is erg jammer, dat Luther de twee woorden van het Nieuwe Testament, *Hades* en *Gehenna*, met een en hetzelfde woord *hel* vertaalt, alsof tussen deze twee geen verschil is. Absoluut onverantwoordelijk echter lijkt het ons dat de correctoren van de Lutherbijbel tot op de dag van vandaag daarvan niet afgeweken zijn en het de eenvoudige bijbellezer zo onmogelijk maken om vast te stellen wat de Bijbel in de betreffende teksten werkelijk zegt. De *hades*, Hebreeuws: *sjeol*, is geen plaats van pijniging; het is volgens Job 30:23 de verzamelplaats van al wat leeft, waar allen rust en vrede hebben (Job 3:13-18). Als toekomstige strafplaats wijst Jezus niet de *Hades*, maar het *Gehenna* aan. Dat de rijke man in de *Hades* pijn lijdt, weerspreekt volgens het eerder gezegde helemaal de opvattingen van het Oude Testament. Evenals van de Heer Zelf. De doden hebben geen enkel leven, zij zijn niet in staat ook maar iets te denken, te spreken of te handelen. Om wat voor reden spreekt de Heer hier dan op een dergelijke manier?

Onze gelijkenis is de laatste in een serie van vijf gelijkenissen in het 15^e en 16^e hoofdstuk van het evangelie van Lucas, die alle vijf met twee verschillende groepen van het volk Israël te maken hebben, de eigengereide Farizeeën en Schriftgeleerden en de berouwvolle tollenaars en zondaars. In de drie eerste gelijkenissen van *'het verloren schaap'*, *'de verloren penning'* en *'de verloren zoon'* legt de Heer het tegen God gerichte gedrag van Zijn tegenstanders bloot. De gehele hémel verheugt zich over één zondaar die zich bekeert; zij weten niets van die vreugde, ze morren over de Heer, Die de zondaren aanneemt. Op zeer ernstige en scherpe wijze neemt Hij hen onder handen in de vierde gelijkenis. De *onrechtvaardige rentmeester* wordt beschuldigd, omdat hij de goederen van zijn heer verkwist heeft. De Farizeeën en de Schriftgeleerden hebben bewezen ontrouwe bestuurders in het rentmeesterschap van de wet te zijn, ze hebben de goederen van hun Heer, die hun door wet en profeten toevertrouwd waren, verkwist. Zij hebben de sleutel van kennis weggenomen, zij zelf komen niet in het Koninkrijk van God en houden hen, die er binnen willen gaan, tegen. Zij zoeken eer bij mensen, maar niet bij God. Zij heffen belangrijke geboden van God op of zetten ze toch op de achtergrond, achter hun mensengeboden. Met allerlei uiterlijke vrome gebruiken proberen ze voor de mensen te schitteren, maar van binnen zijn ze vol huichelarij en wetteloosheid. De Heer legt er tegenover hen de nadruk op, vooral ook in aansluiting op de vierde gelijkenis: *"Gemakkelijker zouden hemel en aarde vergaan, dan dat er van de wet één tittel zou vallen"* (vers 17) Voor hen staat er: *"Doe verantwoording van uw beheer"* (vers 2) Aan hen is het nu zich te bekeren, zoals de onrechtvaardige rentmeester dat deed. Echter niet zoals men het meestal opvat, dat hij een nieuw bedrog pleegde, daarvoor zou zijn heer hem zeker niet geprezen hebben. Wij moeten het ons integendeel zo voorstellen, dat de rentmeester voor het hele bezit dat hij bestuurt, de heer een bepaalde pachtsom moest betalen. Deze moest hij er zakelijk weer uithalen tot levensonderhoud en verdienste voor zichzelf. Zijn onrechtvaardigheid bestond daarin, dat hij roofbouw bedreven had. Voor de landerijen die hij verpachtte, had hij te hoge sommen geëist, wat tot gevolg had, dat de pachters van hun kant die landerijen uitzogen en lieten vervallen. Nu voordat zijn ambtstijd ten einde loopt, verlicht hij de voorwaarden voor de pachters. Hij verliest daardoor allerlei inkomsten. Dat hij aan de schuldenaars vraagt: *"hoeveel bent u mijn heer schuldig"* weerspreekt niet onze opvatting; deze manier van spreken is door oriëntaalse beleefdheid tegenover de heer voorgeschreven, maar aan de andere kant maakt hij zich daardoor vrienden onder de pachters, van wie hij hoopt dat zij hem in hun huis opnemen wanneer hij werkeloos en zonder verdienste is. Aan hem moeten de Farizeeën en Schriftgeleerden een voorbeeld nemen en hun denken veranderen zolang het nog tijd is.

Het rentmeesterschap van de wet en de profeten loopt ten einde, hoe spoedig kan het rijk van de Messias, waar zo vurig naar verlangd wordt, verschijnen! Dan zullen door de geestelijke leiders van Israël de thans verachte tollenaars en zondaars, die bij Jezus horen, een andere plaats innemen. Verander uw denken! eist de Heer van Zijn tegenstanders, opdat men u zal opnemen in de eeuwige tabernakelen (S.V.), letterlijk: de eonische tenten.

Er kan geen sprake van zijn dat de Heer hier aan *woningen in de hemel* denkt, waarin men zich toegang kan verschaffen door een handelwijze overeenkomstig die van de ontrouwe rentmeesters. Nee, de toekomstige eon, waarover zo vaak in het Nieuwe Testament gesproken wordt, het tijdperk van het koninkrijk van God, dat de Messias op aarde zal oprichten, is immers in 't zicht. Dan zullen de mensen, die de Heer in de Bergrede gelukzalig

prijst (Matth. 5:3-12) vooraan staan; die zullen de Farizeeën en Schriftgeleerden zich tot vrienden maken, opdat zij hen helpen aan een plaats in het Messiaanse Rijk. Of iemand van de toehoorders van deze gelijkenis het zich ter harte genomen heeft? Het Koninkrijk van God was dichtbij Israël, toen Jezus optrad, maar het volk sloeg zijn Koning aan het kruis. Voor de tweede keer wordt het Koninkrijk in de Pinksterprediking van Petrus aangeboden, aan wie de Heer de sleutels van het Koninkrijk toevertrouwd had. Tienduizenden geloofden in de pinkstertijd in Jezus, er gebeurden weer tekenen en wonderen, men proefde iets van de krachten van de toekomstige eon (Hebr. 6:5). Daar echter het volk over het algemeen in ongelooft en onboetvaardigheid volhardde, kwam het gericht over Israël en de oprichting van het Koninkrijk werd voor nu al tweeduizend jaar uitgesteld. In elk geval is het waardevol om op te merken, dat, zoals in Hand. 15:5 verteld wordt, bij het zgn. apostelconvent in Jeruzalem in het jaar 45 ook “*enigen uit de partij der Farizeeën, die gelovig geworden waren*” optraden.

Jullie zijn het ook die bekering nodig hebben, zo klinkt het ook uit de gelijkenis van de *rijke man* tegen de Farizeeën; naar Mozes en de profeten moeten jullie luisteren. Maar nu gaat het in deze gelijkenis om opvattingen die volkomen in tegenspraak zijn met Mozes en de profeten. Hoe is dat te verklaren? Wij vinden gelijksoortige opvattingen in het boek van Henoch, dat de verblijfplaats van de gestorvenen beschrijft als uit vier diepe holle ruimten bestaand, waarvan er drie donker zijn en één licht. In de donkere ruimte zijn de zondaren; de lichte afdeling, waarin zich ook een bron bevindt, is voor de rechtvaardigen. De geschiedschrijver van het Joodse volk, Flavius Josephus, die weliswaar pas in 37 na Chr. geboren is, spreekt in een beschrijving van het dodenrijk ook over de schoot van Abraham en de grote kloof, tussen de verschillende verblijfplaatsen. In de “Abrahamlegende” mag de aartsvader, wanneer de zielen van de onrechtvaardigen voldoende geboet en hun zonden verzoend hebben, in de Hades afdalen en hen naar boven halen.

Wil de Heer in onze gelijkenis zulke opvattingen bevestigen? *Dat is onmogelijk*, dat hebben ook de tegenstanders van de Heer niet aangenomen. Ze hebben absoluut de woorden van de Heer goed begrepen als een verwijt, dat zij zelf het volk op een zodanige manier onderwezen; de meervoudige verwijzing naar de wet, naar Mozes en de profeten in Luc. 16, maakt dat meer dan waarschijnlijk. Maar de Heer stelt Zich nu eenmaal op *hun* standpunt. Hij bedient Zich van de voor hen gebruikelijke beeldspraak, om hun het lot voor ogen te stellen, dat hen dreigt, wanneer ze niet omkeren van hun wegen en de geweldige ernst van Zijn woorden zal wel bij deze of gene zijn indruk niet gemist hebben. Zij moeten immers in de *rijke man*, die de Heer hun beschrijft, zichzelf herkennen. Koningen droegen purperen gewaden, de priesters van Israël kleedden zich in fijn linnen. Als de koningen en priesters in het komende rijk van de Messias beschouwden de Farizeeën zichzelf. Hoe vreselijk zal hun ontwaken uit de dood zijn!

De *rijke man* komt in een plaats van pijniging en om zijn pijn te vermeerderen ziet hij de arme Lazarus, die met zweren bedekt voor zijn deur lag – in de ogen van de rijke man een teken dat Gods gericht hem getroffen heeft – in het genot van de voor een Israëliet hoogst denkbare gelukzaligheid: in de schoot van Abraham. Deze ereplaats in het Messiaanse Rijk, waar de Farizeeën voor zichzelf op hoopten, wijst de Heer in de gelijkenis toe aan de door hen zo verachte berouwvolle en gelovige tollenaars en zondaars.

Wat de Heer ooit nuchter en zakelijk tegen Zijn tegenstanders had gezegd: *“de tollenaars en de hoeren gaan u voor in het Koninkrijk Gods”* (Matth. 21:31), houdt Hij hun hier in beeldspraak voor. En zij zullen zich wel niet op vader Abraham beroepen, die volgens de legende hen uit de pijniging verlossen kan. Het verzoek van de rijke man om verzachting van zijn pijn door Lazarus wordt in de gelijkenis door de aartsvader beslist afgewezen. Nu vindt er een rechtvaardige vereffening plaats en daaraan wordt niets veranderd. De rijke man heeft al het goede, dat hij in zijn leven op aarde heeft genoten, als iets wat hij verdiende aangenomen; hij heeft zich niet door Gods goedheid tot berouw en bekering laten leiden, daarom lijdt hij nu pijn. Lazarus heeft al het lijden, dat hem door God en mensen was opgelegd, zonder morren en vloeken gedragen, daarom wordt hij nu getroost.

En ook het verzoek van de rijke man om Lazarus naar zijn broers te sturen om hen te waarschuwen – dat is te zeggen: dat de geest van Lazarus aan hen zou verschijnen en tot hen zou spreken – wordt door Abraham scherp afgewezen: *“Zij hebben Mozes en de profeten, naar hen moeten zij luisteren.... indien zij naar Mozes en de profeten niet luisteren, zullen zij ook, indien iemand uit de doden opstaat, zich niet laten gezeggen”*. Met deze laatste woorden komt er plotseling een vreemde toon in de gelijkenis. Hier is niet van een voortleven van de ziel sprake, maar van *opstanding*. Hier brengt de Heer tot uitdrukking wat Mozes en de profeten zeggen en wat Hij Zelf leert: er is voor de doden geen leven dan door opstanding! En op deze manier laat Hij Abraham tot de rijke man spreken, Abraham, van wie er in de Hebreeënbrieff staat: *“Hij heeft overwogen, dat God bij machte was hem zelfs uit de doden op te wekken”* (Hebr. 11:19). Zo wordt de gelijkenis, waarop de aanhangers van de leer van de onsterfelijkheid van de ziel zich graag beroepen, tot een appèl aan de Farizeeën om ook hier en nu naar Mozes en de profeten te luisteren.

Hij zal de dood niet zien – Joh. 8:51; 11:26

Ook de woorden van Jezus in Joh. 8:51 en 11:26 bewijzen niets voor het onlichamelijk voortbestaan van de ziel in de dood. De eerste tekst, door de N.B.G. als volgt vertaald: *“Ik zeg u, indien iemand Mijn woord bewaard heeft, hij zal de dood in eeuwigheid niet aanschouwen”* luidt in letterlijke vertaling: *“Indien iemand Mijn woord bewaart, zal hij geenszins de dood aanschouwen voor de eon”*, d.i. voor dát tijdperk, die duizend jaar van het Messiaanse Rijk. De tweede tekst, N.B.G.: *“Een ieder die leeft en in Mij gelooft, zal in eeuwigheid niet sterven”*, moet in de nazin eveneens vertaald worden met *“die zal voor de eon niet sterven”*. Deze woorden betreffen de opstanding en het leven in de eon van het Koninkrijk, maar gaan niet over een in de Bijbel geheel onbekende tussentoestand tussen dood en opstanding. Toen de Heer deze woorden sprak, was immers het Koninkrijk nog op komst. Het kon, zoals al eerder opgemerkt, ook in de Pinkstertijd nog aanbreken (Hand. 3:19-21). Alle toen levende gelovigen hadden dan voor de hele eon van het duizendjarig Rijk blijvend leven gekregen, dat vanzelfsprekend nooit meer van hen afgenomen zou worden. De gelovigen die echter al gestorven waren, zouden opgewekt zijn, om nooit meer te sterven.

Dat de Heer er niet aan gedacht heeft, om degenen die in Hem geloofden nu al vóór de oprichting van het Koninkrijk, resp. vóór de opstanding een leven te schenken, dat ook in de dood niet eindigt, komt duidelijk naar voren in Marc. 10:30, waar Hij de Zijnen

honderdvoudige vergoeding belooft in deze tijd voor alles wat ze om Hem opgeven, en in de toekomstige eeuw (eon) het eeuwige (eonische) leven. Dat is dus niet iets wat de gelovigen nu al als werkelijk bezit hebben en genieten. Er is hun beloofd dat zij er recht op hebben, maar in het bezit en het genot daarvan komen ze pas als de Heer wederkomt. Daarom spreekt ook Johannes (1 Joh. 2:25) van “eeuwig” leven als een belofte.

Vele woningen in het huis van de Vader – Joh. 14:2

Nergens in het N.T. lezen we er iets over, dat de zielen van de gelovigen na de dood in de hemel komen. Het woord van de Heer in Joh. 14:2 *“In het huis Mijns Vaders zijn vele woningen”* wordt wel bijna algemeen zo verstaan alsof in de hemel voor de discipelen woningen bereid zijn, waarin ze na de dood bij de Vader zullen leven. Maar dat is een gedachte die niet alleen door de Heer en Zijn discipelen, maar überhaupt het Bijbelgelovige Jodendom volledig vreemd was. In de Bergrede belooft de Heer aan de zachtmoedigen dat ze de *aarde* zullen beërven. Alle zegeningen die aan Israël beloofd zijn, *zijn op de aarde*. In het heilige land zal de Messias de koningsheerschappij van God oprichten. Lees maar eens Psalm 72:96-99; Jes. 33, 35, 60-62 en natuurlijk de profeten. Het is onterecht alle beloften, die aan het Joodse volk naar het vlees gegeven zijn (vgl. Rom. 9:1-7) geestelijk uit te leggen en aan het “geestelijk Israël”, waaronder men op on-Bijbelse wijze de gelovigen uit de heidenvolken of de christelijke kerk verstaat, toe te schrijven. Door deze de Joden aangedane diefstal is de kerk echt niet rijker geworden, maar heeft integendeel het zicht verloren op het grotere goed, dat de gelovigen uit de volken in het tegenwoordige beheer van genade beloofd is.

Hoe de on-Bijbelse gedachten over het “in de hemel komen” ons in vlees en bloed gedrongen zijn, wordt misschien door niets zo duidelijk aangetoond als het feit, dat men – daardoor beïnvloed – gewoonweg foute vertalingen meestal niet eens bemerkt. Het Griekse woord “*nyn*” betekent “nu”. Luther echter maakt in Luc. 6:21 van het “nu” een “hier”: *“Zalig zijt gij, die hier hongert, want gij zult verzadigd worden. Zalig zijt gij die hier weent, want gij zult lachen”*. En de correctoren van de Lutherbijbel hebben dat in het “Probetestament” van het jaar 1938 niet veranderd. De tegenstelling, die in de grondtekst de tijd betreft, wordt op deze manier in een ruimtelijke omgebogen. De bedoeling van de Heer is: Gij die *nu* hongert, *nu* weent, zult in de toekomst, wanneer het Koninkrijk van God er is, verzadigd worden, lachen. De onnauwkeurige vertaling leidt er toe de Heer zo te verstaan alsof Hij zei: Gij, die hier, namelijk hierbeneden op aarde, hongert en weent, zal boven, in de hemel, verzadigd worden en lachen.

De Hebreeënbrief zegt over de geloofshelden (11:13) *“In dat geloof zijn deze allen gestorven, zonder de beloften verkregen te hebben, slechts uit de verte hebben zij die gezien en begroet”*

En als iemand zich erop zou beroepen, dat in vers 16 toch sprake is van ‘een hemels vaderland’ dat zij zochten, en in hoofdstuk 12:22 van het hemelse Jeruzalem, moet daarop geantwoord worden, dat deze stad zeer zeker hemelse kenmerken heeft, maar naar Op. 21:2 van de hemel neerdaalt op de aarde. Zo is het ook volkomen uitgesloten, dat de Heer, als Hij over de vele woningen in het huis des Vaders spreekt, daarbij aan woningen in de hemel denkt, die de discipelen na hun dood zullen betrekken.

Het is de Heer immers in Zijn afscheidsrede er helemaal niet om te doen de discipelen met het oog op *hun* sterven te troosten, maar met het oog op *Zijn eigen* dood. Hij

zal hen verlaten en zij blijven alleen op aarde achter. Hun hart is onrustig vanwege het lot dat hen bedreigt. Wat zal er van hen worden, wanneer men hen nu ook vervolgd zoals hun Heer, wanneer men hen uit de synagoge stoot, wanneer ze niet meer in hun vaderland kunnen blijven? Daarover wil de Heer hen geruststellen. In het huis des Vaders zijn vele woningen. Het beeld is genomen van de tempel te Jeruzalem, met zijn talrijke cellen en aan de vele priesters en Levieten, die in het heiligdom dienden, onderdak boden; in Johannes 2:16 noemt de Heer de tempel gewoon het *huis van Zijn Vader*. Deze voor de discipelen vertrouwde voorstelling wil de Heer verruimen. Het huis van de Vaders is groter dan de tempel, groter dan Jeruzalem, groter dan het heilige Land. Er zal wel een plaats zijn waar ze kunnen werken; en zo niet, dan zal Hij, Jezus, er een voor hen bereiden. En Hijzelf zal immers wederkomen en hen opnemen in het Rijk van heerlijkheid, dat aam de gelovigen uit Israël op aarde beloofd is.

Sterven om bij Christus te zijn – Fil. 1:20-23

En hoe de Heer over de dood denkt, zo denken al Zijn apostelen, dus het hele Nieuwe Testament. Allereerst wat Paulus betreft zou die ene perikoop van 1 Thess. 4:13-18 al voldoende moeten zijn, om ons er volledige helderheid over te geven, wat de apostel voor zichzelf en de gelovigen van de toekomst verwacht. In de jonge christengemeente te Thessalonica hadden enige sterfgevallen plaatsgevonden en men was bezorgd over het lot van die gestorvenen. Paulus was immers slechts een paar weken daar werkzaam geweest en had de gemeente niet de hele raad van God bekend kunnen maken; daarvoor was trouwens de tijd nog niet gekomen. Wat schrijft nu Paulus aan de Thessalonicenzen, zodat ze niet bedroefd zijn zoals de anderen, die geen hoop hebben? Zo iets als: ‘U hebt geen reden u zorgen te maken over uw doden, die zijn immers thuis bij de Heer, ze zijn zalig in Zijn tegenwoordigheid, zij zien nu wat zij geloofd hebben, ze hebben het beter dan wij?’ Op deze manier zouden de meeste gelovigen in onze tijd hen wel gerustgesteld hebben. Maar de apostel schrijft niet iets dergelijks, wat hij toch beslist had moeten doen als dat zijn mening was geweest. Hij wijst ze integendeel op de uit de hemel wederkomende Heer, Die degenen die in Hem ontslapenen zijn zal opwekken en de nog levende gelovigen zal veranderen, waarop beide groepen samen in wolken tot een ontmoeting met de Heer in de lucht, weggerukt worden en “*zo zullen wij altijd met de Here wezen*”. Paulus besluit: “*Vertrouwt elkander dus met deze woorden*”.

Wanneer de kerk deze opvattingen van de apostel ter harte genomen had en zijn vermaning had opgevolgd had, dan zou men ook de tekst van Fil. 1:20-23 niet zo uitgelegd hebben, alsof de gelovige christen, zo gauw hij gestorven is, al bij Christus zou zijn. Helaas is de Luthervertaling hier weer niet nauwkeurig. Van ± een dozijn vertalingen en verklaringen, die voorhanden zijn, schijnt ons slechts één de gedachten van de apostel weer te geven, nl. de Konkordante Vertaling. Paulus, die met de mogelijkheid van zijn terechtstelling rekent (vers 20) spreekt de overtuiging uit dat – zoals altijd zo ook nu – Christus door hem groot gemaakt wordt *hetzij door leven hetzij door dood*, en gaat dan verder: “*Want voor mij is het leven Christus en het sterven winst. Indien het nu is: leven in het vlees, dan betekent dit voor mij vrucht op het werk; en waaraan ik de voorkeur zal geven, maak ik niet bekend* (alle andere vertalers schrijven hier: “weet ik niet”, wat echter het zo weergegeven Griekse woord voor zover wij weten nooit betekent). *Ik word echter* (dit ‘echter’ slaan bijna alle vertalers over!) *uit deze twee gedrongen, het verlangen hebbend om losgemaakt te worden*

en tezamen met Christus te zijn, want dat is verreweg het beste. Echter in het vlees te verblijven is noodzakelijker om jullie” (C.V.).

Paulus ziet twee mogelijkheden voor zich: òf hij wordt terechtgesteld òf hij blijft in leven. Waar hij de voorkeur aan geeft, als hij de keuze had, dat wil hij niet vertellen. Het één zowel als het ander zou de apostel wenselijk kunnen lijken, maar hij wordt uit beide *weggedrongen*. Een *derde* mogelijkheid lijkt de apostel het meest wenselijk: het ‘opbreken’ en het samenzijn met Christus. Het Griekse woord *analyein* kan “sterven, overlijden” betekenen, dat hoeft echter niet. In Luc. 12:36 wordt hetzelfde woord in de NBG met ‘wederkeren’ weergegeven: “wanneer hij ‘wederkeren’ (lett.: opbreken/terugkeren) zal van de bruiloft”. Het verlangen van de apostel gaat ook hier net als in Fil. 3:20 en 21 uit *naar de wederkomst* van de Heer, Die hem in de volle gelukzalige gemeenschap met Hem zal brengen.

Het afbreken van de aardse tent – 2 Cor. 5:1-8

Een overtuigend bewijs voor wat er allemaal ten gevolge van diep ingewortelde verkeerde voorstellingen in de Bijbel gelezen wordt, hebben wij in de woorden van 2 Cor. 5:8 – “*wij begeren te meer ons verblijf in het lichaam te verlaten en bij de Here onze intrek te nemen*”. Daar spreekt de apostel het toch het duidelijkst uit, zegt men, dat hij naar de dood verlangt, waarin de ziel, verlost uit de kerker van het aan zoveel zwakheid, lijden en pijn onderworpen lichaam in het hemelse vaderland binnengaat. Maar dat is de filosofie van Plato en niet de leer van de Heilige Schrift en weerspreekt ronduit wat Paulus elders schrijft, ook in vers 2 en 3, dat hij niet naakt bevonden, liever niet *ontkleed*, maar *overkleed* zou willen worden. Zijn verlangen gaat precies zoals in de Filippenzentekst ernaar uit, dat bij de wederkomst van de Heer het sterfelijke niet door de dood, maar door verandering van het leven verslonden wordt. De apostel denkt hierbij helemaal niet aan een ontkleding of overkleding van de *ziel*.

Wat hij bedoelt is echter voor degene, die alleen de gebruikelijke vertaling leest, niet te herkennen. De NBG-vertaling vertaalt vers 1 met: “*Want wij weten, dat, indien de aardse tent, waarin wij wonen, wordt afgebroken, wij een gebouw van God hebben, in de hemelen, niet met handen gemaakt, een eeuwig huis*”. A.E. Knoch vertaalt nauwkeuriger: *Want wij weten, dat, als ons aardse huis, de tentwoning afgebroken wordt, wij een gebouw hebben van (uit) God, een eonisch huis, niet met handen gemaakt, in de hemelen*.

Voor een tentdoekwever, zoals Paulus was, moest de vergelijking van het menselijk lichaam met een tent voor de hand liggen. De zwervende herders van het Oosten diende zo’n tent tot woning en tot beschutting tegen regen en kou. Het bestond uit een gemakkelijk draagbare stellage van houten stokken, dat met speciaal geweven tentdoek of ook wel met vellen en tapijten werd bekleed. Snel opgezet, kon het even snel weer afgebroken worden. Zo kan ook ons lichaam snel afgebroken worden. Hoe voltrekt zich nu het afbreken van een tent? Men neemt eenvoudig het tentdoek van het dragende stellage af. Dit kan over het algemeen voor lange tijd steeds weer gebruikt worden, terwijl het voor de bekleding dienende doek, dat met de tijd verslijt, vaker vernieuwd moet worden. Zo wordt het tentdoek van ons lichaam, nl. vlees en bloed – vgl. 1 Cor. 15:50 – “*vlees en bloed kunnen het Koninkrijk Gods niet beërven*”- in de dood als het ware afgenomen, het ontbindt in het graf. Wat is nu echter het blijvende? Wat is, om in het beeld van de tent te blijven, het stellage, dat in de opstanding nieuw bekleed wordt? Want om de opstanding gaat het hier immers, niet om een lichaam dat

de mens misschien direct na het sterven ontvangt, een tussenlichaam voor de tijd tussen het uur van het sterven en de opstanding.

Daarop wijst de uitdrukking die Paulus voor het nieuwe lichaam gebruikt. Een huis, dat eeuwig (letterlijk: eonisch) is, d.i. voor de eonen bestemd is, voor dat tijdperk van het duizendjarig Rijk en dat van de nieuwe hemel en de nieuwe aarde; vanzelfsprekend zal dit huis blijven voortbestaan, ook wanneer de eonen voorbij zijn. Wat is nu dus het stellige? Niet anders dan dat wat wij het geraamte plegen te noemen. Zo eigenaardig als het ons eerst mag klinken, omdat het zo ongewoon is, zo is het duidelijk de opvatting van de apostel, zoals het ook de opvatting van de Joden over het algemeen in zijn tijd geweest is. Zo blijven we helemaal in het beeld van de tent. Wanneer de tent afgebroken wordt, dan worden de tentdoeken weggenomen van het stellige, dat bij het opzetten van de tent er weer mee bekleed wordt. Op het lichaam toegepast: wanneer de mens sterft, dan verteren vlees en bloed, het geraamte verliest zijn bekleding. De beenderen zelf, die naakt in het graf achterblijven, kunnen honderden ja duizenden jaren bewaard blijven. Bij de opstanding worden de beenderen weer bekleed, vast niet met vlees en bloed zoals wij nu hebben. Wij kunnen daarover niets naders zeggen; wij kunnen slechts aan het woord van de opgestane Heer tegen de discipelen herinneren, Luc. 24:39 *“Ziet Mijn handen en Mijn voeten, dat Ik het Zelf ben; betast Mij en ziet, dat een geest geen vlees en beenderen heeft, zoals gij ziet, dat Ik heb”*. Op welke wijze echter onze huidige beenderen bij de opwekking door God gebruikt worden, daarover hoeven wij ons geen zorgen te maken. En wanneer iemand spottend zou vragen, wat er dan gebeurt met hen van wie de beenderen, net als van vele martelaren, door de vlammen van de brandstapel verteerd of door de tanden van wilde dieren verpulverd zijn, dan antwoorden wij met de woorden van de Heer in Matth. 22:29 *“Gij dwaalt want gij kent de Schriften niet noch de kracht Gods”*. Voor het gemakkelijker begrijpen van de gedachten van de apostel kan het ons helpen wanneer we het grote hoofdstuk van de nationale opstanding van Israël lezen in Ezechiël 37.

Het is zeker, dat 2 Cor. 5:8 zo verstaan moet worden: wij verlangen veeleer het lichaam, d.i. het lichaam dat we nu dragen, te verlaten en in het nieuwe geestelijke lichaam, dat we in de opstanding aantrekken, thuis te zijn bij de Heer. Van een onstoffelijk zielenleven bij de Heer weet Paulus helemaal niets. Dat bewijzen ook de woorden van 1 Cor. 15:16 en 18: *“Indien er geen doden opgewekt worden, dan is Christus ook niet opgewekt ... dan zijn ook zij, die in Christus ontslapen zijn, verloren”*. Is er geen opstanding, dan heeft de dood ook de in Christus gelovigen omgebracht, en is er voor hen geen hoop meer. Hierdoor begrijpen we ook goed de woorden van de Emmaüsgangers: *“Wij echter leefden in de hoop, dat Hij (Christus) het was, die Israël verlossen zou”* (Luc. 24:21). Waarom hebben zij deze hoop niet meer na de dood van Jezus? Omdat ze van een verder leven van de ziel na de dood niets wisten en een dode Messias niemand meer helpen kan.

Die alleen onsterfelijkheid heeft – 1 Tim. 6:16

Dat wij *geen onsterfelijke ziel* hebben, betuigt Paulus ook in 1 Tim. 6:16, wanneer hij van Christus zegt: *“Die alleen onsterfelijkheid heeft”*. De apostel weet van geen andere onsterfelijkheid van de mens dan die, die hem geschonken wordt in de opstanding van het lichaam, 1 Cor. 15:53-55. Zo schrijft hij ook aan de Colossen (3:3 en 4): *“Uw leven is verborgen met Christus in God. Wanneer Christus verschijnt, die ons leven is, zult ook gij met Hem verschijnen in heerlijkheid”*. Zo schrijft hij ook aan de Filippenzen niet zoiets als: Wij

wachten erop dat wij door de dood bij Christus in de hemel komen, maar (3:20 en 21): *“Want wij zijn burgers van een rijk in de hemelen waaruit wij ook de Here Jezus Christus als Verlosser verwachten, Die ons vernederd lichaam veranderen zal, zodat het aan Zijn verheerlijkt lichaam gelijkvormig wordt”*.

Ook Jacobus zegt tegen de lezers van zijn brief niet op de dood te hopen, maar op de wederkomst van de Heer (5:7): *“Hebt dus geduld broeders, tot de komst des Heren”*. En Petrus idem dito. We hoeven alleen het heerlijke begin van zijn eerste brief te lezen, 1:3-9. Hij gaat uit van de opstanding van de Heer, waardoor men wedergeboren wordt tot een levende hoop (verwachting). Hij spreekt over de redding, het heil, dat bereid is, om geopenbaard te worden, niet zoals men misschien denkt bij onze dood, maar in de laatste tijd, *“bij de openbaring van Jezus Christus”*.

De geesten in de gevangenis – 1 Petr. 3:18

Ook gelooft men Petrus als getuige te kunnen aanvoeren, dat de zielen van de doden leven. De veel omstreden tekst van 1 Petr. 3:18-20 legt men zo uit, dat de Heer in de tijd tussen Zijn dood en de opstanding als onstoffelijke geest in de hades neergedaald is en de gestorven zielen daar voor hun bekering het evangelie verkondigd heeft. Daar is tegenin te brengen:

1. In de tijd tussen dood en opstanding heeft de Heer als een dode in het graf gelegen (Op. 1:18 - *Ik ben dood geweest*): zonder enig leven, zonder bewust zijn, zonder bekwaamheid tot spreken en tot handelen. Wat een vernedering voor Hem, aan Wie God het gegeven had leven te hebben in Zichzelf en door Wie alles geschapen is, wat in de hemelen en op aarde is! Pas door de opstanding werden naar Hand. 2:24 de weeën van de dood verbroken en Hij stond op tot nieuw leven.
2. De Heer heeft naar de uitspraak van Petrus aan de geesten in de gevangenis gepredikt. Maar waar in de Bijbel over een geest of geesten zonder een toevoeging (van de mens of van mensen) gesproken wordt, slaat het nooit op mensen. Deze worden in het Griekse testament *“psychai”*, zielen, genoemd, maar nooit *“pneumata”*, geesten. De geesten over wie Petrus hier spreekt kunnen nauwelijks andere zijn dan die, waarover hij in zijn tweede brief (2:4) schrijft: *“Want indien God engelen, die gezondigd hadden, niet gespaard heeft, maar hen, door hen in de afgrond (Tartarus, niet hel) te werpen, aan krochten der duisternis heeft overgegeven om hen tot het oordeel te bewaren ...”*, vergelijk ook Judas vers 6. Deze engelen leven, terwijl de zielen van de gestorvenen dood in de hades liggen en met de Tartarus niets te maken hebben.
3. Christus heeft in de Tartarus, die we ons vermoedelijk als een strafplaats in het binnenste van de aarde of onder de aarde moeten indenken, dienovereenkomstig niet de blijde boodschap verkondigd, maar Hij heeft, zoals A.E. Knoch vertaalt *“den Geistern im Kerker geheroldet”*, d.w.z. Hij heeft geproclameerd, plechtig afgekondigd, dat God Hem verhoogd heeft tot Heer over de gehele geestenwereld.
4. Een evangelieverkondiging aan de zielen van gestorven mensen zou in verband met het voorgaande geen zin hebben. Petrus schrijft aan christenen die om het geloof en de gerechtigheid vervolgd worden. Wat voor een troost zou er voor hen gelegen hebben in een dergelijke evangelieprediking in het dodenrijk? Zij waren immers zelf aan Christus gelovig geworden, ze waren gered, ze hadden een dergelijke prediking na de dood niet

nodig. Maar dat Christus, nadat Hij geleden had, de Rechtvaardige voor de onrechtvaardigen, en Zich ten diepste vernederd had, door God zo hoog verhoogd en tot Heer uitgeroepen werd over alle geesten in de diepte en in de hoogte – vers 22 *“Die aan de rechterhand Gods is, naar de hemel gegaan, terwijl engelen en machten en krachten Hem onderworpen zijn”* – dat kon en moest hen sterken in het geloof, dat ook hun weg door lijden tot heerlijkheid zou leiden, sterken ook in het besluit net als Christus goed doende gewillig te lijden.

Aan doden is evangelie verkondigd – 1 Petr. 4:6

Uit het voorgaande wordt duidelijk dat ook 1 Petr. 4:6, waar sprake is van echte evangelieverkondiging, daarbij niet aan gestorven zielen in de *hades* gedacht moet worden. Hoofdstuk 3 en 4 laten er geen twijfel over bestaan, dat de lezers toen een tijd van vervolging beleefden. De zin: *“Wie in het vlees geleden heeft, die heeft opgehouden van de zonde”* (4:1 - S.V.) wijst erop, dat, wanneer wij aan de in hetzelfde vers gegeven verwijzing naar het lijden van Christus in het vlees, dus aan Zijn dood, denken, de christenen aan wie Petrus schrijft om hun geloof niet alleen bespot en gelasterd worden, maar ook aan mishandelingen, ja aan de dood waren blootgesteld. Anderzijds vermaant Petrus de gelovigen, zich met dezelfde instelling te wapenen van gewilligheid om te lijden, die zij in Christus hebben leren kennen, want wie in het vlees geleden heeft, d.i. de dood ondergaan heeft, heeft opgehouden met de zonde, is aan het machtsbereik van de zonde onttrokken. Het is dezelfde gedachte die Paulus in Rom. 6:7 uitspreekt: *“Want die gestorven is, die is gerechtvaardigd van de zonde”* (S.V.).

Wij kunnen ook aan Op. 14:13 denken: *“Zalig de doden, die in de Here sterven, van nu aan”*. De stem, die Johannes vanuit de hemel hoort, wil helemaal niet zeggen, dat van een bepaald tijdstip af de dood in de zaligheid voert. Het woord verplaatst ons in de tijd van de antichristelijke rampspoed. Om rust te vinden voor de vervolging en allerlei nood, nemen velen het merkteken van het beest aan, maar ze verrekenen zich. Hun geweten zal hen dag en nacht niet met rust laten en ten slotte zal een vuur- en zwavelgericht over hen komen. Tegenover hen zijn zij, die trouw blijven, gelukkig te prijzen. Ook al worden ze terechtgesteld, de dood bevrijdt hen van al het aardse lijden, wat hen nog zou kunnen treffen, en zij mogen in het graf rusten tot zij bij de wederkomst van de Heer het loon voor hun trouw in de eerste opstanding ontvangen (Op. 20:4-6).

Zo waarschuwt Petrus in onze tekst de gelovigen, zich ook met de gedachte aan de dood vertrouwd te maken. Liever al het lijden, dan nog eens in het vroegere leven van zonde terug te vallen! En als de anderen de spot met hen drijven en zij misschien honend vragen, wat ze dan eigenlijk aan hun leven gehad hebben, met de dood is toch alles uit, dan wijst de apostel hen erop: *“Zij zullen rekenschap moeten geven aan Hem, die gereed staat om levenden en doden te oordelen”* (1 Petr. 4:5). En als velen om het geloof de dood ondergaan hebben: daartoe is aan hen, die nu dood zijn, bij hun leven het evangelie verkondigd, zodat zij, ofschoon naar menselijk rechtsbegrip als misdadigers terechtgesteld, in het Goddelijke gericht hun loon ontvangen en als opgestane mensen in het nieuwe geestelijke lichaam God zullen dienen.

Wij wijzen erop, dat juist in de uitleg van 1 Petr. 3:18 e.v. fervente tegenstanders van de leer van de wederzijdse verzoening van het al het met ons eens zijn. Met het volle recht brengen zij naar voren, dat de Heilige Schrift nergens van bekeringsmogelijkheid na de dood

spreekt en dat alle toekomstige beloningen en straffen uitdrukkelijk beloofd worden voor die daden, die de mens bij zijn leven volbracht heeft, vgl. b.v. 2 Cor. 5:10. Er moet met alle beslistheid gezegd worden: voor de schrijvers van de boeken van het Oude Testament zowel als van het Nieuwe Testament is, omdat ze op grond van Goddelijke openbaring onder de leiding van de heilige geest schreven zijn, het heidense geloof aan een bewust voortleven van de ziel in de dood volkomen vreemd. Zij zijn, ook in tegenstelling tot veel van onze liederen, het er allemaal over eens, dat er alleen leven na de dood is door opstanding.

Ook het laatste en naar alle waarschijnlijkheid ook het laatst geschreven boek van de Bijbel, de Openbaring van Johannes, wijkt daar niet vanaf en weet er niets van, dat door Christus' opstanding voor degenen, die in Hem geloven, in deze zaak een verandering is gekomen. In hoofdstuk. 20:4 staat er van de zielen van de met het zwaard onthoofde gelovigen: *"En zij werden weer levend"*. Dus ze waren voor die tijd dood; zowel het leven als het regeren ving voor hen pas met de opstanding aan. Ten overvloede staat er dan nog in vers 5: *"De overige doden werden niet weder levend"*. Volgens vers 11-15 komt na de 1000 jaar dan de opstanding ten oordeel. Wat een machtsontplooiing van God! Vele miljarden mensen worden opgewekt, om geoordeeld te worden, en alleen voor dit doel. Zou God, die toch niets doet dat doelloos is, iets dergelijks wel in scène zetten, als ook zonder opstanding de doden zouden leven?

De roepende zielen onder het altaar – Op. 6:9-11

Uit wat gezegd is komt naar voren dat ook het roepen van de zielen onder het altaar om wraak (Op. 6:9-11) niet letterlijk verstaan moet worden, net zomin als het roepen van het bloed van Abel tot God. Integendeel, zoals het bloed van Abel, d.i. de aan hem begane misdaad Gods gericht vereist, zo ook het lijden van de in de antichristelijke tijd vermoorde gelovigen.

Verschijsningen van doden - 1 Sam. 28; Matth. 17:1-9

Maar hoe staat het nu met de verschijning van de gestorven profeet Samuël, waarover 1 Sam. 28 ons vertelt? Wanneer volgens Deut. 18:9-12 God aan het volk Israël o.a. verboden heeft de doden te raadplegen, dan zou dat toch zinloos zijn, als dat niet zou kunnen, als de zielen van de gestorvenen niet leven. En wordt deze conclusie niet als correct bevestigd door het feit, dat de dode Samuël aan koning Saul verschijnt en met hem spreekt? Helemaal niet! Naar Gods woord zijn de doden dood en kunnen ze aan de levenden geen antwoord op welke vraag dan ook geven. Omdat de mensen echter geprobeerd hebben zich met doden in verbinding te stellen en daardoor aan de misleiding door boze geesten, demonen, ten offer gevallen zijn, heeft God dat verbod gegeven. Het hele spiritisme berust immers op demonenbedrog. De tovenaars (de vrouw die geesten van doden kan bezweren) van Endor heeft natuurlijk de mensen, die bij haar kwamen, om door haar bemiddeling de doden te raadplegen, op een of andere manier bedrogen. Haar schrik bij de verschijning van Samuël echter bewijst dat er in dit geval iets gebeurd is, wat ze niet verwacht had, dat wil echter zeggen, dat aangezien er naar de Schrift geen leven uit de dood behalve door opstanding is, Samuël voor deze bijzondere gelegenheid door God is opgewekt.

Dan moeten we een opstanding van voorbijgaande aard aannemen, zoals dat was bij het dochttertje van Jairus, de jongeling te Naïn, Lazarus van Bethanië, de opgestane mensen van Matth. 7:52,53, die na de opstanding van Jezus uit hun graven gaan en in de heilige stad kwamen en daar aan velen verschijnen – een wonderlijke profetie betreffende de gelovigen uit Israël, die na de wederkomst van de Heer waardig geacht worden deel te hebben aan de eerste opstanding en dan Jeruzalem binnentrekken, dat dan werkelijk “de heilige stad” zal zijn. Wij kunnen ten slotte ook aan die ontelbaren denken, die volgens Op. 20:11-15 (Joh. 5:29) alleen uit de dood opstaan om voor de grote witte troon geoordeeld te worden en daarna aan de tweede dood overgeleverd worden, d.i. voor de tweede keer sterven. Iemand die slaapt wakker maken is geen kunst: vele mensen hebben ook de bekwaamheid anderen in een slaaptoestand te brengen; twifelen wij eraan, dat het voor de almachtige God een kleinigheid is mensen uit de doodsslaap te wekken en ook weer daarin terug te brengen?

Volgens de eerdere uiteenzettingen is het ook uitgesloten, dat wij in het verslag van de verheerlijking van de Heer op de heilige berg (Matth. 17:1-9; Marc. 9:1-8; Luc. 9:28-36) eraan zouden moeten denken, dat de zielen van Mozes en Elia uit de hemel neergedaald en aan de discipelen verschenen zijn. De Here Zelf zegt in Joh. 3:13 – *“En niemand is opgevaren naar de hemel, dan die uit de hemel nedergedaald is, de Zoon des mensen”*, Er staat ook in 2 Kon. 2:11 niet, dat Elia de hemel inging, maar *‘hij voer ten hemel’*. Of, zoals Menge vertaalt: *‘naar de hemel omhoog’*.

Petrus getuigt ook van David, dat hij niet *in* de hemelen opgevaren is (Hand. 2:34), de hoop van de gelovigen van het oude verbond lag immers niet in de hemel, zoals eerder al vermeld werd, maar op de aarde. We moeten aannemen, dat beiden, Mozes en Elia, gestorven zijn, maar er is iets bijzonders rondom het heengaan van deze beide bijzondere mannen van het oude verbond. Mozes stierf, zonder dat er een mens bij was op de berg Nebo en zoals in Deut. 34 staat: *“De Hij begroef hem ... en niemand heeft zijn graf geweten”*. En de dood van Elia is volledig in het duister gehuld; er wordt ons geen woord over gezegd. Wanneer echter aan alle verslagen van de drie eerste evangelisten over de verheerlijking van de Here een vers vooraf gaat, waarin de Heer Zijn apostelen uitlegt, dat enigen van hen de dood niet zullen smaken tot zij de Zoon des mensen zien komen in Zijn Koninkrijk, dan is zeker de aanneming gerechtvaardigd dat wij ook hier met een profetische voorafschaduwning van het komende Koninkrijk te maken hebben. De weg van Christus gaat door lijden tot heerlijkheid. In Mozes kunnen wij de representant zien van hen, die door opwekking uit de doden in de staat van heerlijkheid gebracht worden, in Elia het voorbeeld van hen, die zonder te sterven bij de komst van de Koning de verandering van hun sterfelijke lichamen beleven, niet eerst ontkleed maar overkleed worden, zoals Paulus dat in 2 Cor. 5:4 uitdrukt. Zo spreekt de Heer toch ook bij het graf van Lazarus over degenen, die sterven en opstaan en over de anderen, die nog bij Zijn komst leven, maar dan met het goddelijke leven zo doorstroomd worden, dat zij verder leven voor de hele eon van het Koninkrijk om vanzelfsprekend nooit meer te sterven (Joh. 11:25,26).

De Schrift weet niets van een onsterfelijkheid van de ziel en het is absoluut niet iets irrelevant, dat wij daar helder en zeker over zijn.

Onsterfelijkheid van de ziel – een heidense leer

De leer van de onsterfelijkheid van de ziel heeft met Bijbel en christendom niet het minste te maken. Het is, zoals al gezegd, afkomstig uit het heidendom van de Griekse filosofie. Plato, gestorven 348 voor Christus, schrijft in zijn *Phaedo*: “Zolang wij een lichaam hebben en onze ziel met zulk een kwaad vergroeid is, zullen wij nooit voldoende kunnen bereiken waarnaar wij verlangen.... Na de dood echter zal de ziel op zichzelf zijn, afgezonderd van het lichaam.... zeer beslist is de ziel onsterfelijk en onvergankelijk”. Volgens Plato lijkt de ziel op een vogel, die in een kooi opgesloten is en naar de vrijheid verlangt en naar het licht zou willen opstijgen. Terwijl het lichaam sterft, opent de kerker zich voor de ziel en ze komt tot de verlangde vrijheid in de wereld van de geest.

Al in het begin van de tweede eeuw n.Chr. drongen deze gedachten met kracht in de christelijke gemeenten binnen. In de Middeleeuwen werden ze aangevuld en versterkt door de onsterfelijkheidsleer van Aristoteles, de belangrijkste leerling van Plato, geboren 384 v.Chr. De gedachten van deze heidense wijsgeer werden met de tijd eenvoudig gezien als noodzakelijk voor het juiste verstaan van het Nieuwe Testament en Christus en Zijn apostelen moesten het zich laten welgevalen, dat men hun woorden volgens die gedachten uitlegde. Met recht staat er in het eerste deel “Uit de dagboeken van een evangelische predikant” (C.A. Wilkens) over Aristoteles: “Zijn leiderschap in de middeleeuwse theologie was rampzalig. Men moest liever in hem geloven in plaats van in Christus, zodat echt over Aristoteles beweerd werd: ‘ik ben de deur, als iemand door mij naar binnen gaat, zal hij ingaan en uitgaan en weide vinden’ (Joh. 10:9). Het enige dat nog ontbrak was dat men lasterde: ‘ik ben gekomen zodat ze leven hebben en overvloed’ (Joh. 10:11)”. Tot op de huidige dag is het in de meeste christelijke gemeenten zo, dat een prediker, die ook maar op voorzichtige manier de onsterfelijkheid van de ziel bestrijdt en als enige hoop van de christen de opstanding verkondigt, daarmee een oproer verwekt en voor ketter en dwaalleraar uitgescholden wordt; wij spreken uit eigen veelvuldige ervaring.

Daarvoor ontbreekt aan de andere kant het begrip voor de werkelijk Bijbelse en Christelijke leer van de opstanding. De leer dat de ziel onsterfelijk is en, voor zover het om gelovigen christenen gaat, na de dood direct naar de hemel gaat, heeft zich in het christendom zover uitgewerkt, dat het geloof in de opstanding op de achtergrond is geraakt en gewoon zonder betekenis is geworden. Waartoe zou men ook nog op een opstanding hopen, als de ziel allang thuis is bij de Here, allang de zaligheid en heerlijkheid is binnengegaan? Hoe is überhaupt met de aanname, dat de gestorven gelovigen al zalig en in de heerlijkheid zijn, het woord van de Heer te verenigen, dat de doden, *die in de graven zijn*, Zijn stem zullen horen (Joh. 5:28) of de woorden van de apostel Paulus (1 Thess. 4:16 en 1 Cor. 15:52) over de bazuin, waarvan het geschal de gelovigen *opwekt uit de doodsslaap*? En als ze tijdens het sterven al bij de Here gekomen zijn, hoe kan Paulus dan spreken over een *wegrukken naar de Here* en zeggen: “*Zó* (d.w.z. veranderd of opgestaan) *zullen wij altijd met de Here wezen*”? Als de ziel onsterfelijk is, waarom heeft Jezus dan nog doden opgewekt? Waarom is Hij Zelf opgestaan in een lichaam, dat vlees en beenderen heeft (Luc. 24:39)? Waarom is Hij dan niet als een onstoffelijke geest aan de discipelen verschenen? Wanneer alle doden leven en de ongelovigen onder hen pijn kunnen ondervinden, waarom is er voor hen dan nog een opstanding ten oordeel? Men zal vanuit de onsterfelijkheidsleer geen bevredigend antwoord op al deze vragen kunnen geven.

Het zijn heidense opvattingen, die met de onsterfelijkheidsleer in het christendom binnengedrongen zijn en die zich met de Bijbelse leer volstrekt niet laten verenigen. Dat laat zich ook nog van een andere kant zien. Geloof aan het voortleven van de ziel in de dood vindt men in een of andere vorm wel bij alle volkeren in de wereld, maar nergens geloof aan de opstanding van de mens. En hoe staat het met de zgn. christenheid? Zeker zijn er nog velen, die naast het geloof aan de onsterfelijkheid van de ziel ook het geloof in de opstanding vasthouden, maar ook velen die dat afwijzen, ja zelfs het geloof in God, tenminste in de God en Vader van Jezus Christus.

Het is in feite zo: men kan aan de onsterfelijkheid van de ziel geloven en heeft God daarvoor niet nodig. Dat is immers het heerlijke: de mens heeft een onsterfelijke ziel en daarmee draagt hij de onsterfelijkheid in zich. Zo groot is de mens! Dat is ook een stuk aanbidding van het ik, verafgoding van de mens. Treffend noemde professor K. Heim daarom ooit het geloof aan de onsterfelijkheid van de ziel: "Een levensverzekering in de vergankelijkheid zonder God". Op die manier springt men over de geweldige ernst van het gericht van de dood heen. Men maakt van de dood, die Paulus in 1 Cor. 15:26 een vijand noemt, een vriend en verlosser, die ons pas in ons ware levenselement brengt en daarmee een heerlijke ontwikkeling voor ons inleidt. Bij een dergelijke instelling kan toch geen begrip meer zijn voor de blijde boodschap van de opstanding. Dan moet het als iets weerzinwekkends ervaren worden, dat de ziel na de dood nog eens dat onaangename lichaam zal intrekken.

Daar weet men dan ook niets te beginnen met wat de Schrift zegt over de vernieuwing van de kosmos, het heelal: "*Wij verwachten echter naar Zijn belofte nieuwe hemelen en een nieuwe aarde, waar gerechtigheid woont*" (2 Petr. 3:13) of wat Paulus in Rom. 8:18 e.v. schrijft over de verlossing van de schepping van de dienstbaarheid aan de vergankelijkheid tot de heerlijke vrijheid van de kinderen van God. Wat heeft dat te betekenen voor een ziel, die aan de lichamelijke wereld ontnomen is! Al zou Gods schepping, waarvan de eerste bladzijden van de Bijbel op zo'n sublieme wijze spreken en waarover geschreven staat: "*En God zag alles wat Hij gemaakt had, en zie, het was zeer goed*" voor eeuwige tijden in de ellende en het verderf blijven, die zonder haar schuld over haar gekomen zijn, wat gaat dat de ziel aan die van al het lichamelijke en stoffelijke onberoerd in de zalige sferen van de geest zweeft! Hoe moet ze Hem aanbidden Die op de troon zit en spreekt: "*Zie Ik maak alle dingen nieuw!*" (Op. 21:5).

Dood en opstanding

Hoe geheel anders staan de zaken voor de mens, die in de Bijbelse gedachtegang leeft. Na de zondeval treedt God de Here met de mens in het gericht. Hij heeft hem al tevoren gewaarschuwd: "*Ten dage dat gij daarvan eet zult gij de dood sterven*" of zoals A.E. Knoch vertaalt: "*Zum Sterben wirst du sterbend sein*" (Gen 3:16). Dat betekent niet, dat het eten van de boom van kennis van goed en kwaad de onmiddellijke dood tot gevolg had. Nee, de mens is nu stervend geworden, een sterveling. Op het moment van het zondigen is een vermindering van zijn oorspronkelijke levenskracht ingetreden, die voortschrijdend in de dood eindigt. Wat is de mens dan nog, ook de krachtigste, de machtigste of de hoogste? In de dood met de daaropvolgende ontbinding wordt ons de waarheid van Psalm 39:6 voor ogen gesteld: "*Zie Gij hebt mijn dagen als enige handbreedten gesteld, mijn levensduur is als niets voor U; ja, ieder mens staat daar, enkel een ademtocht*". In de dood breekt de heilige God de zondige

mens af en wel de gehele mens naar lichaam en ziel en geest. In de dood wordt iedere ontwikkeling van de mens afgebroken. In de dood wordt de mens een niets, een volledig niets. Massillon had helemaal gelijk, toen hij in de begrafenis toespraak bij Lodewijk XIV, de Zonnekoning, zei: "God alleen is groot".

Dat is Gods grootheid, dat Hij het hele onmetelijke leger van de in hun graven vergane doden – het getal van de doden in de tweede wereldoorlog, dat met tweeëntwintig miljoen aangegeven wordt, is daartegenover maar een klein getal – weer in het leven zal roepen. Dat is zo ondenkbaar groot, dat in de wereld van de dood de roep weerklinkt: "Christus is opgestaan uit de doden!" Dat is het geweldige, dat er Eén is, Die dan zeggen kan: "*Ik was dood en zie, Ik ben levend van eeuwigheid tot eeuwigheid en Ik heb de sleutel van het dodenrijk en van de dood*", "*Ik leef en gij zult ook leven!*" (Op. 1:18 en Joh. 14:9). Dat is het geweldige, dat Christus een ieder, die zich van de zonde afwendt en met Hem rekt als de levende Heer, ieder die zich aan Jezus toevertrouwt, dat Hij hem vrijmaakt van al het kwaad en naar Zijn eigen beeld verheerlijkt, Zijn heilige geest schenkt, die een onderpand is van onze toekomstige heerlijkheid. Dat is het geweldige dat wij door deze geest met alle zekerheid kunnen roemen: "God heeft De Heer opgewekt, Hij zal ook ons opwekken door Zijn kracht" (vgl. Rom. 8:11). Dat is onze enige hoop, dat Christus ons, die aan Hem geloven, zal opwekken en dat niet tot de opstanding ten oordeel, maar tot de opstanding ten leven. Daarom verlangen vurig wij naar Zijn wederkomst, die Hij inleidt door de levendmaking van de Zijnen en hun wegrukking naar Hem toe. En omdat Zijn ontferming in ons leeft en wij weten: "Lichamelijke is het einde van de wegen van God" (Ötinger), zijn wij blij om wat Gods woord ons verzekert, dat het hele heelal eens deel zal hebben aan de verlossing, die Christus voor ons verworven heeft, tot aan het doel dat God zijn zal alles in allen en alles. En al mogen zij, die zich niet willen laten leren, blijven bij de gesanctioneerde fantasieën van een overlevering van mensen, die vele honderden jaren oud is – wij willen blijven bij dat wat Gods woord, Gods openbaring is.

Wij hebben er volledig begrip voor, als het veel mensen moeilijk valt zich los te maken van opvattingen, waarin men van kindsbeen af is opgegroeid en die hem aanvankelijk misschien ook meer bevallen dan de zo veel ernstigere, maar ook zoveel geweldigere en heerlijkere leer van de Bijbel. Gods woord boven alles! Het mag ons ook niet in de war brengen, dat menigeen en daaronder ook enige bijzonder gezegende Godsmannen zoals Oberlin en de oudere Blumhardt van een omgang met de geesten van gestorvenen weten te vertellen. Het zal de demonen van de duisternis misschien wel een bijzondere overwinning lijken, wanneer het hun lukt ook zulke mensen te misleiden.

Ten slotte moet er nog op gewezen worden, dat het ook geen verlies voor ons betekent, zoals velen menen, wanneer wij niet direct na het sterven "in de hemel komen". Aangezien wij in de slaap en pas goed in de doodslaap geen tijd ervaren, brengt voor ons bewustzijn het volgende ogenblik na ons sterven al de opstanding. Zo schrijft ook Luther over de opwekking van Lazarus uit de doden: "Ik wil bij de Schrift blijven, die zegt: zij slapen. Want ik denk, dat zulke slaap hen zo helemaal in bezit heeft, dat zij niets voelen noch iets zien, veel minder dan men in de natuurlijke slaap voelt, maar wanneer ze opgewekt worden, overkomt het hun, dat ze niet weten waar ze geweest zijn". Wel bevinden zich in Luthers geschriften vooral in zijn latere tijd, een hele serie teksten, waarin hij zich gewoon aan de populaire voorstellingen van de onsterfelijkheid van de ziel heeft aangepast. Toch was de bewering van Professor Carl Stange in zijn geschrift "De onsterfelijkheid van de ziel" (Gütersloh 1925)

nauwelijks te weerleggen, dat de kritiek, welke Luther op het onsterfelijkheidsgeloof uitoefende, in de eigenlijke basisgedachte van zijn theologie gefundeerd is.

In ieder geval spreekt Luther met nuchtere terughoudendheid over de toestand van de doden, wanneer hij schrijft: 'Kom hier alleen als je zo nieuwsgierig bent en graag weten wil, hoe het met de doden gesteld is; want er zijn er velen die Lazarus graag gevraagd zouden hebben, wat hij daar gedaan, gedacht, gevoeld en gezien heeft, daar hij vier dagen in het graf lag. Ik wil hier echter Lazarus en andere mensen laten voor wat ze zijn en bij de Schrift blijven, die zegt: "Zij slapen". – Daarmee stelde hij zich tegenover de heidense filosofen Plato en Aristoteles, over wie hij op een andere plaats schrijft: "Van zo'n onsterfelijkheid hebben de filosofen gedroomd, maar de Heilige Schrift leert over de opstanding en het eeuwige leven anders".

In dit verband herinneren wij aan Justinus, de martelaar, die honderd jaar na de dood van de apostel Paulus vanwege zijn geloof werd onthoofd. Justinus behoort tot de apologeten (verdedigers van het christelijk geloof in woord en geschrift tegen de aanvallen van heidense en Joodse kant). Justinus, die in het jaar honderd na Christus in Sichem als zoon van heidense ouders was geboren, heeft zich als zoeker naar de waarheid diepgaand met de stoïcijnse, aristotelische en platonische filosofie beziggehouden, tot hij (om zijn eigen woorden te gebruiken) het geheimenis van het kruis kende en toen als evangelist in de filosofenmantel van stad naar stad trok. Hij wendde zich het felst tegen de door de filosofische scholen van het heidendom onderwezen natuurlijke onsterfelijkheid van de ziel en werd de spreker en verdediger van het christendom in het midden van de tweede eeuw. Bekend is zijn dialoog met de Jood Tryphon, waarin hij o.a. schrijft: "Ik begeer geen mensen noch menselijke leringen te volgen, maar alleen God en de leringen die van Hem zijn. Wanneer U met mensen bekend geworden bent, die zich Christen noemen en die het niet belijden, die het integendeel wagen de God van Abraham, Izaak en Jacob te lasteren, die de opstanding der doden loochenen en beweren dat hun zielen direct na de dood in de hemel worden opgenomen, houdt ze dan niet voor Christenen".

Voor het overige wijzen we op het uitstekende kleine geschrift van Dr. W. Künneth: "Unsterblichkeit oder Auferstehung" (Wichern-Verlag, Berlin-Spandau 1930).

Het on-Bijbelse in de hoop voor de toekomst van de christelijke kerk wordt zonder twijfel in niet geringe mate in stand gehouden en bevestigd door onze gezangenboeken. In een artikel in "Reich Christi" 1907, getiteld: "die Welt des Gesangbuchs", begint C.L. Cleve met de verzuchting: "Als toch eens een gezangenboek-commissie voor de nieuwe uitgave van het gezangenboek zou willen zeggen: dit boek mag niet gelijkgesteld worden met de Heilige Schrift, maar is toch goed en nuttig om te lezen!"

Laten wij eens kijken in het evangelische gezangenboek voor Rheinland en Westfalen. Daar vinden we in de rubriek "dood, oordeel en eeuwig leven" vierenvijftig liederen; onder al deze liederen maar twee die op de opstanding gericht zijn en drie die over de wederkomst van de Heer gaan. Veruit de meeste van deze liederen zijn in de geest van:

*Vaarwel wereld, ik ben je moe,
Ik wil naar de hemel toe:
Daar zal zijn de echte vrede
En de trotse zielenrust.
Wereld, in jou is oorlog en strijd,
Niets dan enkel ijdelheid,
In de hemel te allen tijd:
Vrede, vreugde en zaligheid.*

De gedachte aan de opstanding van de Heer dient er beslist toe de blik voorwaarts op de toekomst te richten, aangezien volgens de Schrift de gehele mensheid zal opstaan en het hele heelal, hemel en aarde, een vernieuwing zal ondergaan met het doel: God alles in allen (Op. 21:22 e.v.; 1 Cor. 15). Maar ook in de paasliederen wordt de Bijbelse tegenstelling tussen *deze* en de *toekomstige* eon omgebogen in die tussen de wereld *aan deze kant* en die *aan de andere kant*. Ook al wordt er bij wijze van spreken fatsoenshalve in een vers nog over de opstanding gesproken, dan is dat in het volgende weer vervlogen: “Jezus leeft! Nu is de dood slechts het binnengaan in het leven”.

Over het geheel genomen: hoeveel mooie heerlijke liederen zich ook in het evangelische gezangenboek bevinden, het kan niet beschouwd worden als gelijkwaardig aan de Heilige Schrift. Op een manier die enig in zijn soort is geldt toch van de Bijbel: “*De woorden des Heren zijn zuivere woorden, gedegen zilver, in een smeltoven in de aarde zeventvoudig gelouterd*” (Psalm 12:7).

Nadat we vastgesteld hebben wat de Schrift over de dood zegt, kunnen we nu verdergaan met de beantwoording van de vraag:

3. Wat leert Paulus nog meer over de wederzijdse verzoening van het al?

We hebben behalve de al besproken tekst van Col. 1:19-20 twee langere leerzame uiteenzettingen over de wederzijdse verzoening van het al in 1 Cor. 15:20-28 en Rom. 5:12-21. We bekijken allereerst wat Paulus aan de Corinthiërs schrijft.

In Christus zullen allen levend gemaakt worden - 1 Cor. 15:20-28

Tegenover de treurige bewering, die in hun midden gedaan was, dat er geen opstanding van de doden is, stelt de apostel het feit van de opstanding van Jezus: “*Maar nu, Christus is opgewekt uit de doden, als Eersteling van hen, die ontslapen zijn*” (1 Cor. 15:20). De eersteling – zijn er niet al vóór Jezus doden opgestaan? Hebben Elia en Elisa en de Heer Zelf geen doden opgewekt? Hoe kan Jezus de eersteling genoemd worden? Hiervoor is er maar één verklaring: allen, die vóór Jezus opstonden, zijn opgestaan om weer te sterven. Jezus is de eerste, Die opgestaan is voor een leven, waarin geen dood meer is, een leven in kracht, in heerlijkheid, in overstromende volheid. Wanneer Paulus hier over Jezus als de eersteling spreekt, aan Wie een lange rij van andere opgestane mensen zich zal aansluiten, dan ziet hij af van alle dodenopwekkingen, die slechts van voorbijgaande aard waren. Daarom noemt hij ook niet de opstanding van de ontelbare mensen, die na de afsluiting van het 1000-jarig Rijk opstaan, om voor de grote witte troon gericht te worden (Op. 20:11 e.v.). Zij worden immers nadat ze hun oordeel hebben ontvangen en hun straf uitgeboet hebben, in de poel des vuurs geworpen. “Dat is de *tweede dood*” verklaart Johannes, niet zoals Luther onjuist vertaalt: “de *andere dood*”, wat waarschijnlijk aan vele foute gevolgtrekkingen medeschuldig is.

De uitleg, die Johannes van de poel des vuurs geeft, mogen wij niet nog eens uitleggen, resp. herinterpreteren, zoals dat gewoonlijk gebeurt, terwijl men zegt: die andere dood – dat is eeuwige verdoemenis, dat is eindeloze pijn in de hel. We moeten de woorden: “dat is de tweede dood” laten staan en mogen er niets inleggen, wat er niet in ligt. Wat willen deze

woorden zeggen? Wat de eerste dood is naar de Schrift is glashelder. Wanneer de poel des vuurs de tweede dood is, dan kan dat niets anders zijn dan dat de voor de grote witte troon geoordeelden, die slechts opgewekt zijn voor de opstanding ten oordeel, nadat dit voltrokken is voor de tweede keer moeten sterven. Zijn er misschien uiterlijk naar de veranderde omstandigheden, waaronder de dood intreedt, sommige dingen verandert, b.v. dat *“het stof weer tot de aarde moet terugkeren, zoals het geweest is”* (de oude aarde is er immers volgens Op. 20:11 niet meer ten tijde van het oordeel voor de grote witte troon) over één ding is geen twijfel mogelijk: de tweede dood is in de kern hetzelfde als de eerste dood. Zij die aan de tweede dood vervallen zijn, zijn ook werkelijk helemaal dood, niet in staat ook maar iets te ondervinden, te kennen, te willen en te doen of ook te lijden. Er kan geen sprake van zijn, dat ze in de poel des vuurs pijn lijden. Dit wordt alleen gezegd van de satan, de antichrist en de valse profeet, die alle drie wezens van hogere bovennatuurlijke aard zijn. Zij die voor de grote witte troon verschenen, hebben een opstanding beleefd, omdat ze als doden, die niet zien, horen, voelen, niet geoordeeld konden worden, maar ze werden niet *“levend gemaakt”*.

Deze uitdrukking gebruikt Paulus allereerst voor de Heer Zelf; Hij is de Eersteling. *“Vervolgens”*, zegt hij, *“die van Christus zijn bij Zijn komst”*. Wij moeten hierbij naar 1 Cor. 15:51,52 en 1 Thess. 4:16,17 aan de gelovigen van de uitverkoren gemeente denken, die nog voor de zichtbare wederkomst van de Heer, hetzij - voor zover zij nog leven - door verandering, hetzij - voor zover zij al gestorven zijn - door opstanding uit de doden de onsterfelijkheid aandoen en samen de Heer in wolken tegemoet gaan in de lucht. Tot hen, die de Heer toebehoren en die *“bij de komst des Heren”* (lett.: bij Zijn aanwezigheid) opgewekt worden, moeten echter volgens Op. 20:2-4 ook de gelovige Israëlieten gerekend worden, die spoedig na de zichtbare wederkomst van de Heer tot leven opstaan. Volgens diverse teksten van de Openbaring, (12:6-14; 11:2,3; 13:5) zal de antichristelijke tijd van verdrukking drieënhalve jaar, dat zijn tweeënveertig maanden of twaalfhonderd zestig dagen, duren. Deze tijd wordt beëindigd door de wederkomst van de Heer. Volgens Dan. 12:11 zal dertig dagen later, dus in totaal twaalfhonderd negentig na het begin van de tijd van vervolging, het afgeschafte dagelijkse offer in de tempel te Jeruzalem hervat worden. Na nog vijfenveertig dagen, dus tot totaal duizend driehonderd vijfendertig dagen, zal dan volgens Dan. 12:12 de opstanding van de gelovigen uit Israël plaats vinden, vermoedelijk omdat gedurende de vijfenzeventig dagen na de aankomst van de Heer het land eerst moet worden gereinigd van de sporen van de over de antichrist en zijn aanhangers voltrokken gericht. Johannes prijst in Op. 20:6 hen zalig, die aan deze *“eerste opstanding”* deelhebben. Hij noemt deze de eerste, omdat hij, net als trouwens de twaalf in hun geschriften, de hoofdzakelijk uit heidenen bestaande gemeente van de Heer *“die Zijn lichaam is”* (Ef. 1:23), die de verhoogde Heer via Paulus begonnen is bijeen te verzamelen (Ef. 3:1-12) en wat tot op deze dag voortgezet wordt, geheel buiten beschouwing laat.

Dus: de Eersteling, Christus, daarna die van Christus zijn bij Zijn komst, daarna, zoals Luther vertaalt *“das Ende”*. A.E. Knoch vertaalt *“die Vollendung”*; Bachmann in het Zahnschen Kommentar *“der Abschluß”*; Albrecht *“der Schluß (van de opstanding)”*, de Mülheimer uitgave *“die übrigen Menschen”*, waarbij opgemerkt wordt: *“de gebruikelijke vertaling ‘daarna het einde’ is misleidend. Het in de grondtekst gebruikte woord betekent datgene, waarmee een zaak sluit. Het slot vormen hier de mensen, die na de eerste opstanding overblijven”*. Op hetzelfde komt de vertaling neer van Th. Daechsel en W. Michaelis: *“daarna de rest”*, waarbij wij ons zouden willen aansluiten. De apostel zegt dus in ons gedeelte dat al de doden, die niet

opgestaan zijn bij de wegrukking van de gemeente, die het Lichaam is, waarvan in 1 Thess. 4 sprake is en die wij in ieder geval enige tijd vóór de gerichten van de laatste tijd (Rom. 5:9; 1 Thess. 1:10, 5:9) of in aansluiting op de zichtbare wederkomst van de Heer moeten bepalen, levend gemaakt worden, wanneer Christus alles aan de Vader onderworpen heeft. Dat is nog niet onmiddellijk het geval bij de schepping van de nieuwe hemel en de nieuwe aarde. Dat ook dan nog niet alles volmaakt is, daar wijst Op. 22:2 op, waar over de bladeren van de bomen des levens in het nieuwe Jeruzalem gezegd wordt, dat ze tot genezing van de volkeren dienen. Daarmee komt overeen wat Paulus hier zegt, dat vóór de opheffing van de dood alle heerschappij, overheid en macht – wij moeten hierbij niet alleen maar aan de aardse maar ook aan de hemelse wereld denken – opgeheven moet worden. Het doel is, dat ieder wezen op aarde en in de hemel aan Jezus onderworpen wordt, dat er geen andere bemiddelende macht meer nodig is, dat Gods wil volkomen in het ganse heelal gebeurt. Als laatste vijand, die opgeheven moet worden, wordt de dood aangegeven. Aangezien op de nieuwe aarde de dood niet meer heerst (Op. 21:4) kan de opheffing van de dood alleen betrekking hebben op de tweede dood. Dat betekent dus: Christus zal Zijn werk daarmee bekronen, dat Hij allen, die aan het eind van het duizendjarig Rijk opgewekt en in de poel des vuurs geworpen werden, nu opwekt tot het leven, d.i. tot gelukzaligheid en heerlijkheid. Alleen wanneer we het zo uitleggen krijgt het *allen* in 1 Cor. 15:22 zijn volle betekenis. Wie alle mensen, die in het aardse leven niet in Jezus gelovig geworden zijn, tot eindeloze helse pijn veroordeeld wil hebben, weet met de woorden van de apostel niets te beginnen en wordt tot onmogelijke conclusies gedrongen.

Als voorbeeld halen wij aan, wat een van onze tegenstanders in een geschrift, dat verder zeer de moeite waard is, over het grote hoofdstuk van de opstanding van de doden zegt. Daar staat over onze tekst: “Zonder twijfel spreekt de apostel hier over de levendmaking als overwinning over de dood in de zin van het heil, de zaligheid, niet over de opwekking tot het oordeel, tot zaligheid of tot verdoemenis. Daarom houden de pleitbezorgers van de uiteindelijke redding van allen of de wederzijdse verzoening van het al van deze Paulinische verklaring, omdat deze het belangrijkste bewijs is voor hun opvatting. Men kan zich echter afvragen of zij gelijk hebben. Dat Paulus het deelhebben aan het leven, de overwinning en het rijk onvoorwaardelijk door het geloof tot stand gebracht weet, heeft hij in andere verbanden duidelijk genoeg uitgesproken; hier benadrukt hij dit niet zozeer, maar veel meer de volmaaktheid van het totaaleffect dat van de Opgestane zal uitgaan, en hij kan die relatie tot het geloof stilzwijgend in gedachte hebben, zonder dat hij daarom gedwongen is, zijn verklaring over de universele opstanding door allerlei clausules te beperken; want wat daardoor door Christus omvat wordt, is naar Goddelijk oordeel de totaliteit, een opbrengst, waar niets aan ontbreekt. Menselijke logica is trouwens onmachtig de tegenspraak, die er lijkt te zijn, door denken te overwinnen: totaliteit die zich tot het geloof beperkt!”

Wij zijn van mening dat met een dergelijke vertwijfelde uitleg de schrijver bewijst, dat de “pleitbezorgers van de wederzijdse verzoening van het al” gelijk hebben, wanneer ze de woorden van de apostel nemen, zoals ze er staan. Door een *mens* komt de dood en door een *Mens* komt de opstanding der doden. Want evenals in Adam *allen sterven* – Paulus heeft daarbij, wat ook niet bestreden wordt, de gehele nakomelingschap van Adam op het oog – zo zullen ook in Christus *allen levend gemaakt* worden. Zoals het eerste *allen* het totaal van de mensen omvat, zo moet het ook bij het tweede zijn. Allen houden verband met Adam, en evenzo houden allen, ook de ongelovigen, met Christus verband, want “*in Hem* (Luther

vertaalt onjuist: *door Hem) is het al geschapen, wat in de hemelen en wat op aarde is*" (Col. 1:16). Of is het feit, dat verhoudingsgewijs slechts weinig mensen gedurende hun aardse leven in Christus geloven en daarom ook de redding niet verkrijgen, een bewijs, dat Christus nog eens allen, ook de ongelovig gestorvenen, tot opstanding ten leven brengt? De Heer Zelf zegt over hen die de heilige geest lasteren, dat het hun niet vergeven wordt, niet in deze eon, noch in de toekomstige (Matth.12:32). Is het daardoor uitgesloten, dat zij later, nadat de eonen hun loop voleindigd hebben, nog geholpen kunnen worden? Hoe is dan uit de farizeeër Saulus, die zojuist nog met dreigen en moorden tegen de discipelen van de Heer blies, eensklaps de mens geworden, die tegen Jezus zei: *"Heer wat wilt U dat ik doen zal?"* dat gebeurde doordat hij de verhoogde Heer in Zijn hemelse heerlijkheid zag, zoals nooit eerder een mens Hem had gezien! En wanneer de apostel volgens 1 Tim. 1:16 ontferming ontvangt, opdat aan hem als eerste Jezus Christus Zijn ganse lankmoedigheid zou bewijzen tot een voorbeeld voor hen die later aan Hem zouden geloven – mogen dan wij niet aannemen dat op heel bijzondere wijze naar het voorbeeld van de bekering van Paulus de toekomstige bekering van het volk Israël zich in de eindtijd zal voltrekken? Wat zegt Gods woord daarover? In Zacharia 12:10 staat: *"Ik zal over het huis van David en over de inwoners van Jeruzalem uitgieten de geest der genade en der gebeden; zij zullen Hem aanschouwen, Die zij doorstoken hebben"*. En hiermee komt overeen wat we in Openbaring 1:7 lezen: *"Zie Hij komt met de wolken en elk oog zal Hem zien, ook zij, die Hem hebben doorstoken; en alle stammen der aarde (C.V. van het land) zullen over Hem weklagen"*. Zo zal de vernieuwing van het Joodse volk zich in die tijd voltrekken. Is dat nog het "niet zien en toch geloven", waarop wij in het huidige beheer van genade aangewezen zijn? En zou het voor de Heer onmogelijk zijn om hen, die in ongeloof sterven – en dat is toch de overgrote meerderheid van alle mensen – en die daarom in het ernstige gericht voor de grote witte troon komen en aan de tweede dood vervallen, nog tot zaligheid en heerlijkheid te leiden? Wij zullen op deze vraag nog terugkomen.

Rechtvaardiging van leven voor allen – Rom. 5:12-21

Wie echter van mening is, dat wij de uiteenzettingen van de apostel in 1 Cor. 15:20-28 niet goed begrepen hebben, die wijzen wij op Rom. 5:12-21.

Hier zien we een zelfde gedachtegang. Ook hier stelt Paulus Adam en Christus tegenover elkaar. Van beiden gaan werkingen uit, die zich over de totale mensheid uitstrekken. Geen enkel mens is zelf baas over zijn lot. Het lot van allen wordt aan de ene kant door Adam, aan de andere kant door Christus bepaald. Maar terwijl in 1 Cor. 15 de apostel zich beperkt tot de tegenstelling van leven en dood, gaat hij in Rom. 5 op de laatste oorzaak in: zonde en genade.

Wij proberen in het volgende de gedachtegang van de apostel uiteen te zetten. Door één mens is de zonde in de wereld gekomen en door de zonde de dood en deze drong tot alle mensen door, waarop (Grieks: *eph ho*, d.i. letterlijk *op welk*) allen zondigden. Dat betekent: de sterfelijkheid van Adam erfden al zijn nakomelingen. Ten gevolge van de verminderde levenskracht zijn ze niet meer in staat de wil van God volkomen te vervullen, zij derven (= missen) de heerlijkheid van God (Rom. 3:23), ze missen het doel, zij kunnen in hun ontaarde toestand niet bereiken wat zij naar God wil zouden zijn. Het is heel duidelijk dat alle nakomelingen van Adam ten gevolge van *zijn* en niet hun *eigen* zonde moeten sterven. Want,

zegt Paulus, zonde was ook al aan de orde van de dag in de tijd van Adam tot Mozes, een over het geheel genomen wetteloze tijd. Waar echter geen wet van God voorhanden is en het dus niet om bewuste opstand tegen de Goddelijke Wetgever kan gaan, daar wordt, zoals Paulus zegt, de zonde niet toegerekend. Toch heerst de dood als koning ook in deze tijd en niemand kon zich aan zijn heerschappij onttrekken, ofschoon ze niet gezondigd hadden op dezelfde wijze als Adam. Dat is een type, een voorbeeld van het toekomstige. Dat betekent dus: zoals de eerste Adam het lot van alle mensen bepaalt, zonder dat daarbij hun eigen wil in aanmerking komt en zonder dat er van meet af aan een schuld van hun kant is, zo bepaalt aan de andere kant de laatste Adam, Christus, het lot van al deze mensen, zonder dat iemand zich daaraan onttrekken kan, maar dan in de tegengestelde richting. Evenals door *één* mens, Adam, de zonde in de wereld kwam en door de zonde de dood en de dood tot alle mensen doordrong, waarop ze nu ook van hun kant allen zondigden, evenzo komt door *één* Mens, Christus, de *genade tot alle mensen* en door de genade gerechtigheid en leven.

Maar nu is het genadewerk van God in Christus niet maar gewoon aan de hoogte van het zondigen van de mensen aangepast. De laatste Adam is oneindig veel groter dan de eerste; genade is iets onbeschrijfelijk veel machtigers en heerlijkers dan krenking (het Griekse woord *paraptōma*, dat Luther net als verschillende andere Griekse woorden, zonder onderscheid met zonde of ook overtreding vertaalt, betekent letterlijk “ernaast-val”). In het Romeinse Rijk waren destijds op allerlei plaatsen brievenbussen geplaatst om belastingaangiften in te werpen. Foute opgaven, vooral het verzwijgen van inkomsten, werd als “ernaast-val”, d.i. verduistering, belastingontduiking, aangeduid en zwaar gestraft). God vergoedt niet alleen in Christus wat door Adam verloren ging, maar brengt de mensheid naar een veel hogere staat dan Adam had, voordat hij zondigde. Want terwijl door de ‘krenking’ (*paraptōma*) van de een de grote massa sterven moest, zo werkt de genade van God en de gave bestaande in de genade van de *ene* Mens Jezus Christus, zich ook aan de velen uit, maar dan in heel veel rijkere mate. En bij het geschenk van de genade is de werking niet zoals daar waar een enkeling gefaald heeft. Want daar luidde, op grond van de ‘krenking’ van slechts één enkeling, het oordeel: permanent schuldig. Hier echter leidt het geschenk naar aanleiding van de ‘krenking’ van velen tot een permanent recht (aldus Th. Daechsel). Want als daar als gevolg van de ‘krenking’ van één de dood als koning heerste door de ene, hoeveel zekerder zullen zij die overvloed van de genade en de gave van de gerechtigheid ontvangen, door de Ene, Jezus Christus, als koningen heersen in het leven! Dus zoals het door een enkele ‘krenking’ voor alle mensen tot een permanente schuld gekomen is, net zo komt het door *één* daad van gerechtigheid voor alle mensen tot een permanente toekenning van leven. Want net zoals door de ongehoorzaamheid van de *ene* mens de grote massa als fout is ingezet, zo wordt ook door de gehoorzaamheid van de Ene, de grote massa als rechtvaardig, als in orde met God zijnde, ingezet. Maar de wet is er alleen bijgekomen om de ‘krenking’ te doen toenemen. Waar de misstap zich echter vermeerderd heeft, daar is de genade overvloedig uitgegoten, opdat, zoals de zonde als koning heerste in het algemene doodslot, zo ook de genade als koning zou heersen als gevolg van de ingetreden vereffening tot eonisch leven door Jezus Christus onze Here.

Men kan de Griekse tekst hier en daar anders vertalen, dan wij het hebben gedaan – dit valt niet te ontkennen: Paulus stelt in deze passage Adam en Christus tegenover elkaar als degenen van wie het lot van alle mensen afhangt. Hij zegt zo helder en duidelijk als het maar

mogelijk is, dat de werkingen, die van Christus uitgaan, zich even ver uitstrekken als de werkingen, die van Adam uitgaan, maar nu in zeer veel hogere mate. Zoals uit de val van de ene, Adam, dood en zonde tot de velen, de grote massa, gekomen zijn, zo komen nog veel zekerder uit de rechtsdaad van één enkeling, Christus, gerechtigheid en leven tot de velen. Hier is met geen woord sprake van voorwaarden, van bekering en geloof. Welke zin zouden al die uiteenzettingen van de apostel gehad hebben, als hij van mening was, dat alle mensen onvoorwaardelijk door hun afstamming van Adam in dood, zonde, veroordeling geraken, maar alleen de naar verhouding weinigen, die geloven aan Christus, de Gekruisigde en Opgestane, genade, gerechtigheid en leven verkrijgen? Zou hij dan werkelijk hebben kunnen schrijven, zoals wij in vers 20 lezen: “*Waar evenwel de zonde toenam, is de genade meer dan overvloedig geworden*”? Ach welnee, dan zouden van Adam veel geweldigere effecten uitgaan dan van Christus, dan zou de zonde tot veel meer in staat zijn dan de genade!

Voorbede en dank voor alle mensen – 1 Tim. 2:1-7

Wij hebben tot nu toe de passages bekeken, waarin Paulus uitvoerig en naar onze mening met alle duidelijkheid de ‘verzoening van alle dingen’ leert. Daarbij moet er nog op gelet worden, dat het de apostel er niet om te doen was door deze teksten tegenstanders van deze leer te overtuigen, maar alleen in het algemeen de grootheid van het verlossingswerk van Christus te bewijzen. Nu bevinden zich in de brieven van de apostel echter nog verscheidene uitspraken, die ons in onze overtuiging nog kunnen sterken.

Van bijzonder belang lijken ons allereerst verscheidene verzen uit het gedeelte 1 Tim. 2:1-7. In de instructies voor het godsdienstige leven, die de apostel daarin geeft, maant hij op de eerste plaats tot gebed, aanbidding, voorbede en dankzegging voor alle mensen. Uit vers 4 blijkt waarop deze gebeden hoofdzakelijk doelen, namelijk dat *allen gered worden* (letterlijke vertaling) en tot erkenning van de waarheid komen. Wij zien af van een uitvoerige uitleg van dit gedeelte, maar we willen graag de vraag opwerpen: kunnen wij werkelijk voor alle mensen met een oprecht hart God aanbidding en dankzegging brengen, wanneer niet allen uiteindelijk het heil verkrijgen? Is het leven van veel mensen niet een aaneenschakeling van lijden – wij hoeven immers maar aan de vreselijke belevissen van zo veel mensen sinds 1933 te denken - en als het daarbij nog om mensen gaat die nooit het evangelie gehoord hebben of niet zo, dat het een of andere indruk op hen maakte, en die niets ervaren hebben van de vrede, de troost, de hoop, die het evangelie geven kan, en ten slotte zou nog eindeloze hellepijn op hen wachten – en daarvoor moeten wij God danken? Dat kan toch geen mens van ons verlangen en helemaal niet iemand, die zo van de liefde van God doordrongen was als de apostel Paulus. Zou het dan voor de grote meerderheid van de mensen niet beter geweest zijn, als ze nooit geboren waren? Zou er dan niet veel meer reden zijn hen te beklagen dan voor hen te danken? Hoe geheel anders, als het voor ons vaststaat, dat God voor alle mensen gedachten van vrede koestert, dat Hij voor allen een hart vol liefde heeft, dat Zijn wegen voor allen in licht en heerlijkheid eindigen. En dat *is* het doel, dat God met allen op het oog heeft.

Wat kan het kennen hiervan tot bidden aansporen, tot aanbidding, tot dank en lofprijzing voor de grote gedachten van God en tot allerlei soort van verzoeken. Om er maar een paar te noemen: dat in de zogenaamde christenheid evenals in de heidenwereld het evangelie in de kracht van de geest gepredikt wordt; dat de door God uitverkorenen tot geloof komen; dat de gelovigen groeien in de genade en kennis van onze Heer Jezus Christus en dat

ook alle gebeurtenissen van deze tijd hun ten goede samenwerken; dat de God, die Zijn zon laat schijnen over goede en slechte mensen en het laat regenen over rechtvaardigen en onrechtvaardigen in de moeilijke tijden, die wij doormaken, alle mensen ook iets laat ervaren van Zijn goedheid en vriendelijkheid, van Zijn gewilligheid om allen te helpen, die Hem aanroepen; dat de gemeente, het 'Lichaam van Christus', toebereid wordt op de dag van de wegrukking (1 Thess. 4:17); dat de daaropvolgende oordeelstijd snel doorstaan wordt, dat Israël tot zijn bestemming gebracht wordt, om, als Christus het Koninkrijk op aarde opgericht heeft, voor de gehele volkerenwereld tot zegen te worden; dat God Zijn grote werk uitvoert tot eindelijk de dag aanbreekt, waarop de zonde en al het kwaad en het lijden, dat daaruit voortgekomen is, uit het heelal verdwenen is en God zal zijn *alles in allen en alles*.

Wij hoeven niet bang te zijn, dat wij met zulk bidden God lastigvallen, nee, het is Hem welkom. Wij mogen wel zeggen: God wacht op zulk bidden, Hij wil en zal niet tot Zijn doel komen zonder de gebeden van de Zijnen, de Almachtige maakt Zich daarin in zekere mate afhankelijk van Zijn zwakke onmachtige schepselen. En Hij zal bereiken, dat ten slotte allen gered zijn, want dat is niet alleen maar een wens van Hem, van de vervulling waarvan Hij eventueel ook zou kunnen afzien, maar het is Zijn wil. Het woord "*thelein*", dat in het Grieks in onze tekst staat, betekent volgens Th. Daechsel in de Griekse volkstaal ten tijde van de apostel, een vastbesloten en duurzaam willen en daarom vertaalt hij het ook met: "God, die besloten heeft alle mensen te redden".

Zeker, er gebeurt absoluut niet alles, wat God wil. Hij heeft b.v. aan Israël Zijn wil verkondigd in de wet, die Hij hen gegeven heeft, en deze wil van Hem is door alle tijden heen duizendvoudig geminacht en overtreden. Hier echter gaat het om de wil van God, die in Ef. 1:5 en 9-11 in verband gebracht wordt met het voornemen, het raadsbesluit, het wereldplan van God, dat Hij onmogelijk door een of andere macht van de hemel of van de aarde en zeker al helemaal niet door de zgn. vrije wil van zondige mensen zal laten verijdelen. God zal Zijn uitverkorenen redden, maar Hij kan en zal Zich niet met de redding van een kleine schare van mensen tevredenstellen, want zoals de apostel zegt: "*Eén is God! Eén ook als Middelaar tussen God en mensen is Mens: Christus Jezus*" (1 Tim. 2:5), zo zouden wij het graag met Th. Daechsel vertalen, die daarvoor echter slechts aanvoert, dat, als de gewone vertaling: 'Eén is Middelaar, de mens Christus Jezus' juist zou zijn, er voor de woorden 'mens Christus Jezus' beslist het lidwoord 'de' zou moeten staan, wat in het Grieks niet het geval is, en inhoudelijk de vertaling niet bevestigt. Wij zouden er echter van onze kant op willen wijzen, dat alleen bij deze vertaling de hoge gedachte van de apostel helder en beslist naar voren treedt in wonderbare overeenstemming met de hierboven behandelde perikopen van 1 Cor. 15:20-28 en Rom. 5:12-21. Twee mensen werken volgens deze perikopen bepalend op het lot van alle anderen: Adam brengt over allen dood, zonde, veroordeling; Christus brengt over allen genade, leven, gerechtigheid. Als Middelaar tussen God en mensen komt slechts *één* Mens in aanmerking, daarom zegt Paulus: "Eén is mens". Net zomin als God in Zichzelf verdeeld is, zodat Hij maar een klein deel van de mensen redt maar de anderen niet, net zomin is de *ene* Mens, die voor de redding van de anderen in aanmerking komt, in Zichzelf verdeeld, Christus Jezus, want Hij heeft Zichzelf gegeven als losprijs *voor allen*. Eén is God, Eén ook als Middelaar tussen God en mensen is Mens: Christus Jezus, die Zichzelf gegeven heeft als losprijs voor allen – in deze zo kernachtig geformuleerde zinnen, misschien uit een liturgisch formulier van die tijd, vat Paulus

kort de heilswaarheid samen, waarvan getuigd moet worden tot de door God daarvoor bestemde tijd en waarvoor speciaal Paulus benoemd is, zoals hij zelf zegt, als heraut en apostel, als een leraar voor de heidenen, d.i. de niet-Joodse volkeren, in zaken van het geloof en van de waarheid.

Hoe vaak heeft Paulus zichzelf niet als de apostel van de niet-Joden aangeduid – wij verwijzen naar Hand. 26:17. Hoe weinig is daar in de christelijke kerk tot vandaag toe op gelet. De twaalven waren door de Heer voor Israël aangesteld; hun brieven zullen ook nog eenmaal voor Israël in de komende tijden voor en na de wederkomst van de Heer een bijzondere betekenis hebben. Maar voor “de tijden der heidenen”(Luc. 21:24) gedurende welke tijd Israël terzijde gesteld is, is Paulus, en hij alleen, *de* apostel, dus ook voor ons. De twaalf wisten en verkondigden niets over de “gelijkenis van de Gemeente van Christus, die Zijn lichaam is” (Ef. 1:23; 3:3 en 7 e.v.). Hoe waardevol de brieven van Petrus en Johannes ook zijn, hoe dankbaar wij God daar ook voor zijn, over het bijzondere raadsbesluit van God met de niet-Joden in de tegenwoordige heilsbedeling, geven ze ons geen informatie en geen instructies. Andersom is veel in de geschriften van de apostel Paulus niet passend voor het Israël van de eindtijd en het duizendjarig Rijk. Wat bijvoorbeeld Paulus over de wegrukking in 1 Thess. 4 schrijft, geldt niet voor Israël, afgezien van de weinige Joodse christenen, die afzagen van hun nationale voorrechten en in “de Gemeente, die Zijn lichaam is” opgingen. Het gelovige Israël, de “Bruid”, heeft zijn bestemming op aarde, de gemeente heeft haar toekomst “onder de hemelingen”. Beide moeten van elkaar gescheiden blijven. Elke vermenging kan slechts dwaling en verwarring stichten.

God is de Redder van alle mensen – 1 Tim. 4:10

In onze opvatting van 1 Tim. 2:4-6 kan hoofdstuk 4:10 van dezelfde brief ons alleen maar sterken, waar over God geschreven staat: “*Die een Behouder (=Redder) is aller mensen, maar allermeeft der gelovigen*” (Statenvertaling). Hier wordt het met alle duidelijkheid uitgesproken dat God niet alleen de Redder van alle mensen *wil* zijn, maar het ook *is*. In de tegenwoordige genadetijd is Hij dat alleen voor de gelovigen, want nu is er geen andere weg tot redding dan het geloof. Als God echter in de eerste plaats de Redder van de gelovigen is, dan ligt daar toch in dat Hij dat ook nog voor anderen is. En Hij zal dat in de toekomst ook voor allen zijn, die niet de weg van geloof gegaan zijn en deze voor het grootste deel ook helemaal niet konden gaan. Hoe belangrijk deze tekst voor de leer van de wederzijdse verzoening van het al is, daarvoor legt de zgn. Elberfelder vertaling, waarvan de uitgevers, die volgelingen van Darby zijn, fervente aanhangers van de eindeloze helse martelingen, welsprekend getuigenis af. Deze zegt hier namelijk: “welcher aller Menschen Erhalter is” [Die een Onderhouder is van alle mensen]. Het Griekse woord *soter* dat zij anders correct met Heiland of Redder weergeven, verduist men alleen hier met “Erhalter”. Waarom? Blijkbaar omdat men vreesde door de juiste vertaling de leer van de uiteindelijke redding van alle mensen te ondersteunen.

Uit dezelfde vrees hebben de correctoren van een Chinese Bijbel de woorden van 1 Cor. 15:28 – “*Opdat God zij alles in allen*” veranderd in “opdat God zij Heer over allen”. Als reden voor deze verandering, die neerkomt op een bewuste vervalsing en in ieder geval weinig eerbied voor het woord van God bewijst, voeren zij zelf aan, dat de woordelijke weergave in de zin van de redding van allen zou kunnen worden verstaan, wat naar hun overtuiging een dwaling is. Het zal wel niet nodig zijn hier nog veel aan toe te voegen. Wanneer God eerst

eenmaal alles in allen of in alles – beide vertalingen zijn mogelijk – zal zijn, dan is er in het hele heelal geen ruimte voor enig wezen, dat niet in volledige harmonie met God is.

Alle tongen eren Jezus Christus – Fil. 2:10-11

Ten slotte willen we nog herinneren aan Fil. 2:10 en 11 “... opdat in de Naam van Jezus zich alle knie zou buigen van hen, die in de hemel en die op de aarde en die onder de aarde zijn, en alle tong zou belijden: Jezus Christus is Heer, tot eer van God, de Vader!” De tegenstanders van de verzoening van het al plegen deze woorden als volgt uit te leggen: zeker, aan het einde zullen allen voor Christus als de Heer hun knieën buigen, de geredden vrijwillig, aanbeddend, uit het diepst van hun hart, de anderen, de veroordeelden, echter gedwongen, met weerzin. Wij zouden daar tegenover allereerst de vraag willen stellen: zou het dan werkelijk een eer voor God betekenen, als ten slotte ook alle slechte mensen en boze geesten gedwongen, tandenknarsend, zich voor Christus buigen? Was daarvoor de vernedering van Christus tot de dood des kruises en Zijn daaropvolgende verhoging nodig? Is niet door Christus alles geschapen wat in de hemel en op de aarde is, en is Hij daarom niet al de Heer van de hele schepping? Had God, de Almachtige, niet al sinds duizenden jaren iedere dag kunnen afdwingen, dat alle vijanden voor Zijn heerlijke Zoon hun knieën zouden buigen? Nee, de gedachte van de apostel is heel anders. In diepe ontroering wijst hij de gelovigen in Filippi op Christus, Die de hoge positie, die Hij naar Gods wil in het heelal innam, ter wille van anderen vrijwillig opgaf en Zich vernederde zoals niemand anders ooit eerder deed, om Zich ten slotte als een gewone crimineel aan het kruis te laten slaan en dat uit de zuiverste belangeloze liefde om de zaak van een verloren wereld te herstellen. Door lijden wilde God Zijn Zoon volmaken. Door gehoorzaamheid moest Hij tot wereldheerser worden voorbereid en via de diepste vernedering tot de hoogste troon. Niet vanwege van Zijn goddelijke geboorte zouden eens alle schepselen zich voor Hem buigen, maar op grond van Zijn persoonlijke bekwaamheid, Zijn unieke trouw tegenover Zijn hemelse Vader zowel als tegenover Zijn zondige broeders, overwonnen door Zijn innerlijke grootheid, Zijn belangeloze liefde, Zijn alles overtreffende heerlijkheid. Een zich vrijwillig, Jezus vererend buigen van de hele schepping is het wat de apostel voor ogen heeft.

Alleen op deze manier komt het overeen met de gedachtegang van de apostel en ook met de betekenis van het woord *exhomologeïn* resp. *exhomologeisthai*, belijden. Het enkelvoudige werkwoord zonder het voorzetsel *ex* komt in het Nieuwe Testament op de volgende plaatsen voor: Matth. 7:23, 10:32, 14:7; Luc. 12:8 (twee keer); Joh. 1:20, 9:22, 12:42; Hand. 7:17, 23:8, 24:14; Rom. 10:9-10; 1 Tim. 6:12; Titus 1:16; Hebr. 11:13, 13:15; 1 Joh. 1:9, 2:23, 4:2,3,15; 2 Joh. 7; Op. 3:5; in totaal 25 keer. Het zelfstandig naamwoord *homologia*, belijdenis, staat in 2 Cor. 9:13; 1 Tim. 6:12,13; Hebr. 3:1, 4:14, 10:23; dat is zes keer. Wie deze teksten naleest kan zich ervan overtuigen dat in alle teksten zonder uitzondering het woord alleen in de zin van een ongedwongen, vrijwillig en zelfs blij belijden gebruikt wordt. In onze tekst schrijft Paulus de versterkte vorm *exhomologeisthai*. Vóór het gewone werkwoord is de lettergreep *ex* (uit) gezet, om uit te drukken, dat de belijdenis zo recht uit het hart komt. Zo ook in Matth. 3:6, 11:25; Marc. 1:5; Luc. 10:21; Hand. 19:18; Rom. 14:11, 15:9; zeven keer. In totaal hebben we dus het enkelvoudige en samengestelde woord niet minder dan 38 keer in het Nieuwe Testament. Vermeld moet nog worden dat in Matth. 11:25 en Luc. 10:21 Luther voltrekt logisch vertaalt: “Ik prijs U”. En uitgerekend in Fil. 2:11

zou het Griekse woord een afgedwongen onwillig belijden betekenen? En hoe zou God nu als Vader verheerlijkt worden door de belijdenis van mensen die zich alleen gedwongen voor Christus buigen?

Als we terugblikken op alle door ons in de voorgaande uiteenzettingen behandelde woorden van Paulus (Col. 1:16-22; 1 Cor. 15:20-28; Rom. 5:12-21; 1 Tim. 2:1-7, 4:10, Fil. 2:10-11), dan lijkt het onweerlegbaar: de apostel leert de wederzijdse verzoening van het al. Daartegenover komt nu echter de vraag naar voren: hoe is het dan te verklaren dat dit in de christelijke kerk alle eeuwen door tot op de huidige dag door zo velen miskend en zo hardnekkig bestreden is? Naar onze mening was dit alleen mogelijk door de aanname dat in de evangeliën ondubbelzinnig de eindeloze pijniging van de veroordeelden in de hel geleerd wordt, bovendien weet de hele overige Schrift niets van een wederzijdse verzoening van het al, dus moesten de woorden van Paulus, die ervoor lijken te spreken, anders begrepen worden.

Laten we daarom onze blik nu richten op:

4. De niet-paulinische delen van de bijbel en de wederzijdse verzoening van het al

Wij geven zonder meer toe: in die nauwkeurigheid en uitvoerigheid, zoals Paulus dat in zijn brieven doet, spreken de evangeliën noch een ander boek van de Bijbel over de wederzijdse verzoening van het al en er zijn maar weinig tekstplaatsen, die wij daarvoor kunnen aanhalen, vooral als wij van die woorden afzien die niet helemaal helder en eenduidig zijn.

Van de slang wordt de kop vermorzeld – Gen. 3:15

In Gen 3:15 belooft God, dat het zaad van de vrouw de slang de kop zal vermorzelen. Men heeft deze woorden het prot-evangelie, het eerste evangelie in de Bijbel genoemd. Over de betekenis van deze zinnebeeldige woorden kan absoluut geen twijfel bestaan: de satan zal ooit volledig onschadelijk gemaakt worden. Maar als deze woorden geen belofte zouden inhouden voor de eerste mensen en hun nakomelingen tot aan de tijd van de vervulling, zou het geen evangelie zijn, d.w.z. geen blijde boodschap, als het niet zou inhouden, dat ook al het kwaad, dat de satan aangericht heeft, volledig opgeheven en hersteld zou worden. Of zouden we het al als een vervulling van deze profetie kunnen zien, wanneer wij, een uiterst klein percentage van de mensheid, de weinigen die zich gedurende hun aardse leven door Christus laten redden, tot zaligheid komen? De vraag stellen is haar ontkennen. En de hier gegeven belofte heeft God nooit beperkt, zoals Hij haar ook van te voren niet aan bepaalde voorwaarden heeft gebonden. Alle beloften van God zijn Ja in Christus en zijn Amen in Hem, tot lof van God. Zo schrijft ook Michael Hahn, de bijzonder verlichte man Gods uit Württemberg: “De aartsvijand heeft het bedorven; het heilige Wezen echter, Jezus, zal het goed maken. Hij zal met Zijn levenskracht voor de dood een vergif en voor de hel een pest zijn, want Hij zal alles nieuw maken. Want de verheerlijkte Godmens is de eerste Middelaar in het Licht; door Hem werkt God van het binnenste naar het buitenste, van het laagste naar het hoogste, tot alles teruggebracht is, wat door de val bedorven is. Er zal dus van de val niets overblijven in het hele rijk van de schepping”.

Het jubeljaar – Lev. 25

Wij richten ons tot Thora. De Hebreeënbrief zegt daarvan in hoofdstuk 10:1 – *“Want daar de wet een schaduw heeft der toekomstige goederen, niet de gestalte der dingen zelf”*. En in Col. 2:16 en 17 zegt Paulus eveneens over de wettelijke bepalingen voor spijs, drank, feestdagen e.d.: *“die een schaduw zijn van hetgeen komen moest, terwijl de werkelijkheid (lett.: het lichaam) van Christus is”*. In Hebr. 7:19 lezen wij: *“de wet heeft in geen enkel opzicht het volmaakte gebracht”*. Laten we nu eens kijken naar de bepalingen over het jubeljaar, Leviticus 25. Na elke zeven jaarweken, dus na elke negenenveertig jaar, moet een voor de Heer bijzonder geheiligd jaar van vrijheid uitgeroepen worden – vers 10: *“gij zult het vijftigste jaar heiligen en vrijheid in het land afkondigen voor al zijn bewoners, een jubeljaar zal het voor u zijn, dan zal ieder van u tot zijn bezitting en tot zijn geslacht terugkeren”*. Op 2 punten moest de door de wisseling van de tijd veranderde sociale toestand van het volk na verloop van negenenveertig jaar weer naar het juiste begin worden teruggebracht: ten eerste met betrekking tot de persoonlijke vrijheid. Israëlieten, die lijfeigenen geworden waren, wat voornamelijk ten gevolge van verarming en schuld kon gebeuren, werden in dit jaar zonder kosten vrij. Ten tweede met betrekking tot het grondbezit, zover dat erfdeel van de familie was. Wanneer dit eigenlijk onvervreembare bezit ten gevolge van verarming en dergelijke werd verkocht, moest het in het vijftigste jaar weer aan de wettelijke eigenaar toevallen. De verkoop was dus meer een verpachting, een verkoop van de opbrengst tot aan het jubeljaar; de prijs daarvan werd vastgesteld naar het dichterbij komen van dat jubeljaar. De 49 jaar zijn eigenlijk een Sabbatperiode. Het jubeljaar, dat met de bazuin aan het begin van zo’n jaar werd aangekondigd, beeldt het Sabbat-idee in de ruimste zin gerealiseerd uit tot aan het doel, dat alles bij het volk dan naar de door God gewilde toestand terugkeert. Al het verstoorde zal hersteld worden, al het vervreemde teruggebracht, al wat onvrij is bevrijd.

Mogen wij in de instelling van het jubeljaar een voorspelling zien, een wonderbaarlijk beeld van wat God met het hele universum van plan is? En wanneer de wet ook wat dit betreft in Israël zijn onvolkomenheid heeft bewezen, zal dan niet volgens het woord van de Heer in Luc. 24:44 alles op zijn heerlijkst vervuld worden wat over Hem geschreven staat in de wet van Mozes? *“Zal en moet er niet een groot jubeljaar komen, omdat niet alleen Israëls slavernij eindigt en alle gebondenen vrij worden, omdat elk door de zwaarste schuld verbeurde en verloren erfdeel weer terug zal komen naar degene, voor wie het bestemd was in de Goddelijke raad? Kan dan heel de Schrift, nee, kan wat dan ook in de Schrift gebroken worden, d.w.z. onvervuld blijven? Absoluut niet!”* (Dr E.F. Ströter).

De eerstgeborenen voor de later geborenen

Laten wij ook denken aan de bepalingen over de eerstgeborene. Hij moest niet alleen in de geboorte de weg banen voor degene, die daarna geboren zou worden, hij zou ook priesterlijk moeten opkomen voor de jongere broers en het bewind over hen voeren. Daarvoor kreeg hij een dubbel erfdeel. Hij was vanzelfsprekend ook geroepen om de lossen van zijn broers te zijn, de *goël*, wanneer zij verarmd waren, om het prijsgegeven erfdeel terug te brengen, enz. Vergelijk Deut. 21:15-17; Ex. 13:2, Ruth 2:20, 4:6-10; 1 Kron. 5:1-2 etc. en nu lezen wij, dat Paulus over Jezus schrijft, dat Hij de Eerstgeborene is onder vele broeders, en dat hij Hem noemt: de Eerstgeborene uit de doden (Rom. 8:29; Col. 1:18; vgl. ook Op. 1:5). Als

Jezus zegt dat de Schrift van Hem getuigt, hebben wij dan niet alle reden om aan te nemen, dat Hij alles volkomen doen zal, wat de wet aan de eerstgeborenen oplegde, en dat Hij niet rusten zal, tot Hij al Zijn broeders terecht gebracht heeft? Natuurlijk spreekt de apostel in Rom. 8:29 alleen over hen, die naar Gods genadig raadsbesluit uitverkoren zijn voor de 'grondlegging' (nederwerping C.V.) van de wereld, waardoor hij ook niet over alle, maar over vele broeders spreekt, maar hoe zit het met Hebr. 12:23 (S.V): *"gij zijt genaderd tot de gemeente van eerstgeborenen"*? Als de hele gemeente van gelovigen hier als een gemeente van eerstgeborenen aangeduid wordt, betekent dat dan niet, dat ze met zijn allen tot de positie en waardigheid van een eerstgeboren zoon geroepen zijn en, als de tijd gekomen is, met hun Hoofd en Broeder Jezus Christus het wonderbaarlijke werk van het volkomen herstel van alle dingen zullen uitvoeren, waarvan God gesproken heeft door de mond van Zijn heilige profeten van de eon af aan?

Het licht, dat alle mensen verlicht – Joh. 1:9

Uit de evangeliën willen wij graag de woorden van Johannes 1:9 aanhalen. De evangelist heeft van tevoren op de roeping van de Doper attent gemaakt. Hij legt er de nadruk op dat Johannes niet zelf het licht was, maar alleen daarvan moest getuigen en zegt dan in vers 9 over Jezus: *"Het waarachtige Licht, dat ieder mens verlicht, was komende in de wereld"*. Dit "komende in de wereld" slaat op Jezus. Het verlichtende werk van de Heer kan dus, zegt ook Zahn in zijn commentaar op het Johannesevangelie, niet op de tijd van het bestaan van Jezus bij de Vader betrekking hebben, maar alleen op de tijd van Zijn openbaar optreden in Israël. Het is iets buitengewoon geweldigs, wat daarmee over Jezus gezegd wordt: "Hij verlicht ieder mens". Zahn schrijft: "Ofschoon Hij (Jezus) Zich met Zijn getuigenis tot Zijn volk en vaderland beperkte en Zijn getuigenis binnen dit begrensde gebied lang niet allen bereikte en door de meerderheid van degenen, die het wel bereikte, verworpen werd, was Hij toch het Licht der wereld, van alle mensen samen, want van den beginne had Hij de totaliteit in de zin. Zoals de zon voor allen schijnt, hoewel haar licht niet alle bewoners van de aardbol tegelijk bereikt en hoewel er overal blinden zijn, die haar niet zien, en zieke ogen, die haar glans alleen maar pijn doet en verblindt, en vermoeide arbeiders of reizigers, die haar gloed onverdraaglijk vinden, zo is de Logos (het Woord) Jezus Christus het Licht van de mensen zonder onderscheid, of Hij was het, zolang Hij op aarde verbleef". Zahn wijst er verder op dat Jezus bij Zijn heengaan mensen op aarde achterliet, die door gelovige aanneming van Zijn woorden kinderen van het licht geworden zijn en Zijn woorden aan de hele wereld zullen verkondigen, door hen zet Zijn werk, dat de wereld verlicht, zich voort. Hij Zelf zal de in de wijde wereld verstrooiden na de overgave van Zijn leven naderbij brengen en bijeen vergaderen en allen tot Zich trekken. Zahn schrijft verder: "Christus zou niet het ware Licht zijn, het Licht in de volle betekenis van het, het Licht zonder weerga, wanneer Hij het niet voor alle mensen zou zijn en ten slotte ieder mens met Zijn werk zou bereiken. Omdat dit wel het geval is, is Hij het waarachtige Licht". Hier moet des te meer notitie van genomen worden, omdat voor zover wij weten in alle commentaren van Zahn geen woord staat, waaruit men zou kunnen concluderen, dat hij een verdediger van de leer van de wederzijdse verzoening van het al is.

Bedenk eens, dat miljarden mensen gestorven zijn en nog sterven zonder ooit het evangelie gehoord te hebben – Jezus moet dan toch op een of andere manier in de toekomst ook nog hun Licht worden. En het woord "verlichten" kan toch niet begrepen worden als een

slechts vluchtig, ineffectief beschenen worden door de in Christus verschenen genade van God, als we aan Hebr. 10:32 denken, waar staat: *“Herinnert u de dagen van weleer, toen gij, na verlicht te zijn, zo menigmaal lijden doorworsteld hebt”* of aan Hebr. 6:4 *“Want het is onmogelijk, degenen, die eens verlicht zijn geweest, van de hemelse gave genoten hebben en deel gekregen hebben aan de heilige geest etc.”* Er kan toch geen twijfel over bestaan, dat voor de schrijver van de Hebreeënbrief de verlichting het heil omvat. Hetzelfde kan gezegd worden van de apostel Paulus, die aan de Korintiërs schrijft: *“Want de God, die gesproken heeft: Licht schijne uit het duister, heeft het doen schijnen in onze harten, om ons te verlichten met de kennis der heerlijkheid Gods in het aangezicht van Christus”* (2 Cor. 4:6).

Ik zal allen tot Mij trekken – Joh. 12:32

Wij wijzen dan verder nog op de woorden van de Heer Zelf in Joh. 12:32 *“En als Ik van de aarde verhoogd ben, zal Ik allen tot Mij trekken”*. De werkzaamheid van de Heer eindigt, althans ogenschijnlijk, met een totale mislukking. Wanneer Hij nu in het zicht van de dood, maar met het oog op de daaropvolgende verhoging zegt: *“Ik zal allen tot Mij trekken”* – mag men dat dan verstaan in die zin, dat Hij nog een keer minstens zal proberen allerlei mensen tot Zich te trekken, op het gevaar af, dat het Hem bij velen weer niet lukken zal? Wij zijn ervan overtuigd, dat de plechtige verzekering van de Heer: *“Als Ik van de aarde verhoogd ben, zal Ik allen tot Mij trekken”* een dergelijke uitleg volledig uitsluit. Hij zal trekken en op de duur zal niemand dat trekken kunnen weerstaan, aan het einde zal ook niet één individu achtergebleven zijn. Zullen we de Heer niet geloven? Hij kan het beste wat dit betreft beloven, want de Vader heeft Hem volmacht gegeven over alle vlees (Joh. 17:2).

De Vorst (Overste) van deze wereld – Joh. 12:31; 16:11; 14:30

Hij is de *Overste* van deze wereld, zoals Hij direct ervoor (12:31) van Zichzelf zegt: *“Nu zal de Overste dezer wereld buitengeworpen worden”*. Men interpreteert dat weliswaar algemeen als de satan. Luther in wiens lied *“een vaste burcht in onze God”* de satan immers ook optreedt als de vorst van deze wereld, vertaalt vers 31, evenals de NBG, als volgt: *“nu gaat het oordeel over de wereld; nu zal de vorst van deze wereld uitgestoten worden”*. Maar letterlijk staat er: *“Nu is het oordeel van deze wereld”*. De wereld houdt gericht en wel over Jezus. Het was immers weinig dagen voor de terechtstelling van de Heer: Hij wordt nu uitgestoten. De wereld werd destijds niet geoordeeld en de duivel niet uitgestoten. Hij heeft, zoals Paulus in Ef. 2:2 en 6:12 zegt, in de hemelse gewesten zijn heerschappij. Pas in Op. 1d:9 is er sprake van, dat *“de grote draak, de oude slang, die genaamd word duivel en de satan”* uit de hemel op de aarde geworpen wordt, en dat is een gebeurtenis, die nu nog, negentien eeuwen nadat de Heer deze woorden gesproken heeft, tot de toekomst behoort en die het begin van de tijd van de antichrist inleidt (Op. 12:12). Nee, Jezus spreekt hier zonder twijfel over Zichzelf. Hij is het die nu verworpen en geoordeeld wordt door de wereld. Hij is de *Overste* van deze wereld, Die ze nu tussen hemel en aarde hangen, maar na Zijn verhoging – het kruis betekent immers voor Hem de doorgang tot de troon aan de rechterhand van de Vader – zal Hij Zijn soevereine rechten over de gehele mensheid doen gelden en allen tot Zich trekken.

Net zo kan een tweede tekst, waarin van de overste van de wereld sprake is, alleen op Jezus betrekking hebben: Joh. 16:11. De Heer zegt in de voorafgaande verzen, dat de heilige geest de wereld de ogen zal openen voor het oordeel, n.l. dat de overste van deze wereld geoordeeld is. Niemand van degenen die de prediking van Petrus op de Pinksterdag hoorde, is in ieder geval op de gedachte gekomen, dat de satan geoordeeld is. De gewone uitleg, dat de duivel, die zijn hand aan de heilige Zoon van God durfde slaan, zich door deze grootste schanddaad onmogelijk gemaakt heeft en dat zijn veroordeling bezegeld is, kan voor theologen wel aannemelijk lijken, maar is veel te vergezocht om door eenvoudigere mensen te worden begrepen. Dat hebben echter duizenden zondermeer begrepen, toen de apostel tegen hen zei: *“Die Jezus, die gij tot de dood veroordeeld en aan het kruis gehangen hebt, die heeft God opgewekt. Nu Hij dan door de rechterhand Gods verhoogd is en de belofte van de heilige geest van de Vader ontvangen heeft, heeft Hij dit uitgestort, wat gij en ziet en hoort. Dus moet ook het ganse huis Israëls zeker weten, dat God Hem èn tot Here èn tot Christus (Messias) gemaakt heeft”*. Zo zegt hij ook in Hand. 3:15 *“de Leidsman ten leven hebt gij gedood, maar God heeft Hem opgewekt”*. En nog eens in 5:31 *“Hem heeft God door Zijn rechterhand verhoogd, tot een Leidsman en Heiland, om Israël bekering en vergeving van zonden te schenken”*. Laten we er ook aan denken, dat Jezus door Johannes in de Openbaring (1:5) genoemd wordt *“de overste van de koningen der aarde”*. Op Pinksteren werd de belofte van Jezus over de heilige geest vervuld, Joh. 16:14 *“Hij zal Mij verheerlijken”*. Zoals een schijnwerper in de nacht het voorwerp waarop hij gericht wordt, uit het donker te voorschijn brengt en in een helder licht zet, zo zet de heilige geest met Pinksteren niet de satan, maar Jezus in het licht. Bij de drieduizend mensen die zich destijds lieten dopen, ging een helder licht op bij de krachtige prediking van de apostel door het feit, dat het uitgerekend de discipelen van Jezus waren, aan wie het wonder van de uitstorting van de heilige geest zich voltrok: op Golgotha is een verkeerd vonnis voltrokken, de vermeende misdadiger die men daar oordeelde, is de door God aangewezen *Overste* van de wereld.

Als iemand het juiste begrip voor de woorden van Jezus in Joh. 12:31 en 16:11 verkregen heeft, moet men zich echt afvragen: hoe was het toch mogelijk dat men onder de *Overste* van de wereld de duivel verstaan kon? Dat wordt duidelijk in de derde uitspraak van de Heer, waarin sprake is van de *Overste* van de wereld: Joh. 14:30 *“De Overste der wereld komt en heeft aan Mij niets”*.

Jezus is met de discipelen op weg naar de hof van Gethsémané. Daar werden de woorden vervuld, waarmee Luc. 4:13 het verhaal over de verzoeking besluit: *“En toen de duivel alle verzoeking ten einde had gebracht, week hij van Hem tot een bestemde tijd”*. Dat betekent dus: hij kwam nog eens terug. Daarop, zegt men nu, slaan de woorden van de Heer: *“Want de overste van de wereld komt en heeft aan Mij niets”* (NBG), en het is toch zonneklaar dat de Heer hier onder de *overste* van de wereld alleen de satan kan bedoelen; hier vanuit kunnen dan ook de beide andere teksten, Joh. 12:31 en 16:11, verklaard worden. Het lijkt zo plausibel, en wij twijfelen er zelf ook niet in het minst aan, dat bij de strijd van Jezus in Gethsémané de duivel een vreselijke rol speelde. Desondanks moeten wij deze uitleg afwijzen. Ook hier spreekt de Heer over Zichzelf als de *Overste* van de wereld. Maar hoe is dat mogelijk? Men kan zeker vertalen zoals Luther en in overeenstemming daarmee tot voor kort alle vertalers, maar men móet niet zo vertalen. A.E. Knoch vertaalt: *“De Vorst (overste) dezer wereld komt en in Mij heeft ze niets”*. Ieder, die Grieks verstaat, zal toegeven, dat deze vertaling mogelijk is en naar onze overtuiging is ze de enige, die in aanmerking komt.

De Heer heeft eerder tegen de discipelen gezegd: *“Niet veel meer zal ik met u spreken, want de overste der wereld komt....”*. Als we daarbij aan de satan denken – is dat dan eigenlijk een reden, waarom Christus niet meer veel met de discipelen zal spreken? Destijds in de woestijn kwam de satan en de Heer heeft daarna nog jaren gesproken. En welke betekenis zou in dit verband de toevoeging hebben “en heeft aan Mij niets”? Het zou volkomen onbetekenend zijn. Hoe totaal anders is het als we ook hier onder de Overste der wereld de Heer verstaan. Hij kan met de discipelen niet veel meer spreken, omdat de wereld aan Zijn werk een gewelddadig einde maakt, Hem binnen enkele uren ter dood brengt. En bij deze gedachte ligt de hele monsterachtigheid van hun handelwijze op Zijn hart. Hij verlaat de hemel, komt in de wereld – en in de afscheidsrede toont de Heer Zich toch van het begin tot het eind doordrongen van het bewustzijn van Zijn grootheid en heerlijkheid, denk maar aan Joh. 13:3 en 17:24 – Hij, de door de profeten beloofde Messias, de Koning van Israël, Die het koningschap van God in het hele heelal moet en zal oprichten en de wereld kent Hem niet, ze ziet niets van Zijn heerlijkheid, ze laat Hem staan met al het heil, dat Hij en Hij alleen haar kan brengen; meer nog, ze verwerpt Hem, ze stoot Hem uit als een misdadiger, die niet waard is dat de zoon Hem beschijnt.

Het is dezelfde gedachte die de evangelist Johannes in hoofdstuk 1:10 uitspreekt: *“Hij (het waarachtige Licht) was in de wereld en de wereld is door Hem geworden en de wereld heeft Hem niet gekend. Hij kwam tot het zijne, en de zijnen hebben Hem niet aangenomen”*. De Heer Zelf is tot op het bot geschokt, als Hij Zich voor ogen stelt, Wie Hij is en welk lot de wereld Hem bereidt. En hoe schokkend werken op ons de woorden, die de Heer spreekt, eer Hij de zaal, waar zij het Pascha gegeten hadden (Luc. 22), verlaat, om de zwaarste strijd tegemoet te gaan, die ooit een mens gestreden heeft, deze woorden, als wij het goed verstaan: *“de Vorst van deze wereld komt en in Mij heeft ze niets!”* Maar of de wereld Hem verwerpt, Hij verwerpt de wereld niet. Hij is en blijft de Overste van de wereld en blijft de Hem door God gegeven roeping trouw. Hij zal Zijn woorden vervullen: *“En als Ik van de aarde verhoogd ben zal Ik allen tot Mij trekken”*. Wie de aangehaalde woorden goed begrijpt, moet het wel afwijzen de satan een titel te geven, die alleen de Heer toekomt. Als Paulus in 2 Cor. 4:4 de satan de god van deze wereld noemt, letterlijk: de god van deze eon, dan laat hij hem daarmee toch maar voor een beperkte tijd een soort goddelijke rol spelen.

Hoe is het overige zwijgen in de niet-paulinische geschriften te verklaren?

Zoals eerder al opgemerkt, zijn er maar weinig teksten in de niet-paulinische delen van de Bijbel, die we voor de leer van de wederzijdse verzoening van het al kunnen aanvoeren. Hoe ernstig naar onze mening de beide zojuist besproken teksten uit het Johannesevangelie ook zijn, wij willen toch niet voorbijgaan aan de vraag: hoe is het volledige zwijgen van het Nieuwe Testament betreffende de wederzijdse verzoening van het al, als we van Paulus afzien, te verklaren?

Het antwoord hierop is niet zo moeilijk. De twaalf, hun verkondiging, hun geschriften, evangeliën en brieven, hebben te maken met het aan Israël beloofde Koninkrijk. Het is dat Rijk, dat God in 2 Sam. 7:16 aan David beloofd heeft: *“Uw huis en uw koningschap zullen voor immer bestendig zijn voor uw aangezicht, uw troon zal vaststaan voor altijd”*. In Dan. 7:27 staat: *“En het koningschap, de macht en de grootheid der koninkrijken onder de ganse hemel zal gegeven worden aan het volk van de heiligen des Allerhoogsten”*. Volgens Dan. 7:13-14 zal

iemand gelijk een mensenzoon van God dit rijk ontvangen. Jeruzalem zal de residentie van deze Koning, de Messias, zijn, zoals in Jeremia 3:17 staat: *“te dien tijde zal men Jeruzalem noemen de troon des Heren”*, en Psalm 2:6 *“Ik heb immers mijn koning gesteld over Sion, mijn heilige berg”*. Dit komt overeen met de boodschap van de engel aan Maria, Luc. 1:32-33 *“en de Here God zal Hem de troon van zijn vader David geven, en Hij zal als koning over het huis van Jacob heersen tot in eeuwigheid”*. De tijd van Zijn koningschap op deze aarde, volgens Op. 20:4-6 ook het duizendjarig Rijk genoemd, zal een tijd van heil, van vrede, van volheid, van zegen zijn voor Israël en alle volken, die dit rijk binnengaan. In Jes. 2:4 staat *“dan zullen zij hun zwaarden tot ploegscharen omsmeden en hun speren tot snoeimessen; geen volk zal tegen een ander volk het zwaard opheffen”*; Psalm 72:7 zegt: *“in Zijn dagen bloeie de rechtvaardige en grote vrede”*; vers 16: *“een overvloed van koren zij in het land; op de toppen der bergen golve zijn vrucht als op de Libanon, en de stedelingen mogen opbloeien als het kruid der aarde”*; vgl. ook Jesaja 35.

Aan het slot van Jesaja 33 wordt naast de uiterlijke zegeningen, waarin Jeruzalem zich in de Messiaanse tijd zal verheugen, uitdrukkelijk de vergeving van ongerechtigheid genoemd (vs. 24), waaruit duidelijk naar voren komt, dat deze uiterlijke zegeningen dus niet geestelijk uitgelegd moeten worden, zoals het helaas bijna algemeen in de christelijke kerken gebeurt. Hosea roept in hoofdstuk. 3:4-5 *“want vele dagen zullen de Israëlieten blijven zitten zonder koning en zonder vorst, zonder offer en zonder gewijde steen, zonder efod of terafim”*. Niemand zal bestrijden, dat dit letterlijk bedoeld is en letterlijk is het zo aan Israël vervuld. Zo zal ook letterlijk aan het Joodse volk vervuld worden wat Zach. 8:13 profeteert: *“gelijk gij onder de volken een vervloeking geweest zijt, o huis van Juda en huis van Israël, zo zult gij, doordat Ik u heil schenk, een zegen worden”*. Het gaat niet op de vloek en het gericht aan de Joden over te laten en de aan hen beloofde zegeningen op de christenheid, het “geestelijke Israël”, zoals men zich graag noemt zonder Bijbels recht daartoe, te betrekken en deze zegeningen te vergeestelijken. Lees maar eens Rom. 9:1-5, waar de apostel Paulus de grote aan Israël gegeven beloften uitdrukkelijk als aan Israël “naar het vlees” gegeven, aanduidt. Men moet zich niet beroepen op de woorden van de Heer in Joh. 18:36 *“Mijn koninkrijk is niet van deze wereld”*. Het koninkrijk zal natuurlijk niet “van” deze wereld zijn, het wordt niet op de manier van de koninkrijken van deze wereld door wapengeweld en diplomatie opgericht en in stand gehouden, maar door Gods almacht; het is dan ook het Koninkrijk van de hemelen.

Men moet ook de eerste discipelen van Jezus niet steeds weer hun vleselijk-aardse Messiasverwachting voor de voeten werpen. Verkeerd was wel, dat ze dachten, dat God Zijn koningsheerschappij met een verstokt, ongelovig Israël kon oprichten, maar niet dat ze een reëel koninkrijk, een door Christus geregeerde staat, verwachtten; zij konden volgens de voorspellingen van de profeten helemaal op niets anders hopen. Het antwoord dat de Heer hun voor de hemelvaart geeft op de vraag: *“Herstelt Gij in deze tijd het koningschap voor Israël?”* in Hand. 1:7 - *“Het is niet uw zaak de tijden of gelegenheden te weten, waarover de Vader de beschikking aan Zich gehouden heeft”*, bevat, wat de inhoud van hun hoop aangaat, ook volstrekt geen berisping, maar alleen een bevestiging. Joh. Lepsius heeft tientallen jaren geleden in zijn “Reich Christi” in vele artikelen zeer duidelijk erop gewezen, dat naar de Schrift het beloofde Rijk Gods net zo goed als het Duitse, Engelse of Russische Rijk een heuse staat op aarde zal zijn. Alleen zo laat zich ook de profetie in Daniël 2:44 verklaren over het

Koninkrijk, dat de God des hemels uiteindelijk opricht en dat alle andere koninkrijken zal verbrijzelen en vernietigen.

Ieder land zijn wetten hebben, volgens welke wetten het geregeerd wordt. Als wet van het Rijk Gods zal de wet van Mozes eenmaal van betekenis zijn zoals nooit eerder het geval was. In de Bergrede zet Jezus uiteen hoe Hij de wet opgevat wil hebben. Naar het getal van de twaalf stammen van Israël kiest Hij twaalf apostelen, die Hem in het land bekend moeten maken en belooft hun, dat ze eens op twaalf tronen zullen zitten en de twaalf geslachten van Israël zullen richten. De verharding en het ongeloof van Israël hebben de oprichting van het Koninkrijk verhinderd gedurende het werk van Jezus op aarde en opnieuw in de pinkstertijd. Het gericht kwam over Israël en de verwerping, maar niet voor altijd. Israël blijft ondanks alles het uitverkoren volk. *“Want de genadegaven en de roeping Gods zijn onberouwelijk”. “Een gedeeltelijke verharding is over Israël gekomen, totdat de volheid der heidenen binnengaat en aldus zal gans Israël behouden worden”* (Rom. 11:29, 25 en 26). Dat komt overeen met de woorden van Jezus in Luc. 21:24 *“Jeruzalem zal door de heidenen vertrapt worden, totdat de tijden der heidenen zullen vervuld zijn”* en Matth. 23:39: *“gij zult Mij van nu aan niet meer zien, totdat gij zegt: gezegend Hij, die komt in de naam des Heren”*. Bij Zijn wederkomst zal Jezus het Koninkrijk in een berouwvol en gelovig Israël oprichten, Zach. 12:10-14. Vanuit Jeruzalem zal het Koninkrijk van Jezus zich uitbreiden over alle landen. Dan zullen de gelovigen van het oude verbond opstaan (Matth. 8:11; 22:32; Openb. 20:4 e.v.). Dan zullen alle grote heerlijke beloften in Jes. 2; 9; 11; 25; 35; 60-66; Zach. 8; 12; 13; 14; Joël 3 etc. vervuld worden, voor een deel nog op de huidige aarde, gedurende het zgn. duizendjarig Rijk, daarna op de nieuwe aarde Jes. 65; 66; Op. 21; 22. Al deze zegen, tenminste op de oude aarde, zal echter door bemiddeling van Israël zijn (Ex. 19:6; Op. 1:6; 20:6).

Meer dan 19 eeuwen zijn voorbijgegaan sinds de verwerping van Israël. Zijn heraanname laat nog op zich wachten, maar we gaan die met reusachtige stappen tegemoet. Maar het is niet alsof Gods werk in Christus in al deze tijd stilgelegd heeft. Voordat de verwerping van Israël definitief uitgesproken was, had God al iets nieuws voorbereid. Hij roept Paulus als apostel van de niet-Joodse volkeren. Hij vertrouwt hem een boodschap, een geheimenis, toe, dat tot dan toe verborgen was, waarover Jezus gedurende Zijn werk op aarde volkomen gezwegen heeft, waarover ook geen profeet van het oude verbond geprofeteerd heeft: het evangelie van de Gemeente, die God voor Zijn Zoon bijeenbrengt uit de volkeren en ook uit de Joden, voor zover zij daartoe bereid gevonden worden, de Gemeente, die het Lichaam van Christus genoemd wordt (Ef. 1:23; 3:3-10).

Het huidige genadewerk van God heeft niet met een staatsvorm, niet met het “bouwen aan het rijk Gods” te maken, maar met het bijeenbrengen van een gemeente, waarin ieder individu een lid is en waarvan Christus het Hoofd is. Hier heeft de Jood niet zoals in het Koninkrijk voorrang op de volkeren, vgl. Rom. 1:16 met Gal. 3:28. Wanneer de liberale theologie van de vorige eeuw sterk de nadruk op het onderscheid tussen het evangelie van Jezus en dat van Paulus legde had men daarmee volkomen gelijk. Paulus spreekt niet voor niets meermaals over *zijn* evangelie (Rom. 2:16; 16:25; 2 Tim. 2:8). Hij onderscheidt in Gal. 2:7 het evangelie van de voorhuid en dat van de besnijdenis (S.V.). De twaalf hebben alleen met Israël en het Koninkrijk te maken. In de niet-paulinische geschriften van het Nieuwe Testament wordt helemaal niet verwezen naar de gemeente, die Zijn lichaam is. Apostel van de volkeren is alleen Paulus, hoewel vanzelfsprekend zijn woorden in 2 Tim. 3:16 ook voor de geschriften

van het Koninkrijk gelden: *“Elk van God ingegeven Schriftwoord is ook nuttig om te onderrichten, te weerleggen, te verbeteren en op te voeden in de gerechtigheid”*. Hiermee worden de vermeende tegenstrijdigheden in de geschriften van Paulus en de overige apostelen opgelost. Paulus verkondigt een evangelie zonder wet: Rom. 7:4 en 6; 10:4 en Gal. 3:24-25. Voor de Jood echter, voor zover hij niet van zijn nationale voorrechten afziet en lid wordt van de gemeente die Zijn lichaam is, blijven de woorden van Jezus over de permanente geldigheid van de wet (Matth. 5:17-19) van kracht. Voor de oprichting van het Koninkrijk is de massa nodig. Paulus schrijft echter in 1 Cor. 9:22 *“voor allen ben ik alles geweest om in elk geval enigen te redden”*. Hij probeert enkelen voor Christus te winnen; het Koninkrijk heeft met volkeren te maken.

De twaalf hebben ook het zendingsbevel in Matth. 28:19-20 niet zo begrepen, als bij ons gebruikelijk is. Zij hebben zich met hun verkondiging helemaal niet tot de heidenen gericht. Petrus moest eerst door een visioen gewillig gemaakt worden om naar een proseliet als Cornelius te gaan en moest zich naderhand scherpe aanvallen van de kant van de Joodse christenen in Jeruzalem laten welgevalen. Denk ook maar aan de afspraak van Paulus met Jacobus, Kefas en Johannes, Gal. 2:9 *“wij (Barnabas en ik) zouden naar de heidenen, zij naar de besnedenen gaan”*. De tegenstanders van Paulus zouden zich nooit met iets dergelijks ingelaten hebben, als zij het zendingsbevel net als wij hadden begrepen. Maar de twaalf twijfelden er niet aan: eerst moet Israël als volk voor Jezus gewonnen worden en het Koninkrijk met de Joden opgericht, voordat wij ons met de boodschap van het Koninkrijk tot de volkeren kunnen wenden. In het Koninkrijk zal Jezus het bewijs leveren dat Hij de Koning der koningen is en de toestand in Zijn Rijk zal van Zijn wijsheid, rechtvaardigheid en goedheid getuigen.

De gemeente heeft alleen met haar eigen ontwikkeling te maken onder volledig afzien van erkenning en een leidende positie in staat en maatschappij (Ef. 4:11-14). Alle zegeningen van Israël liggen op de aarde. Denk alleen maar aan de belofte van de Heer in Matt. 5:5 *“Zalig zijn de zachtmoedigen want zij zullen de aarde beërven”*. Het nieuwe Jeruzalem komt uit de hemel naar beneden op de aarde en is de stad van het gelovige Israël, de bruid. De engel, die aan Johannes de heilige stad toont, zegt uitdrukkelijk (Op. 21:9) *“Ik zal u tonen de bruid, de vrouw des Lams”*. En in Op. 21:12 staat: *“De stad had twaalf poorten ... en namen op de poorten geschreven, welke zijn die van de twaalf stammen der kinderen Israëls”*. *“En de muur der stad had twaalf fundamenten en daarop de twaalf namen van de twaalf apostelen des Lams”*(21:14). Paulus behoort niet tot de twaalf. De Koninkrijkgemeente heeft haar woonplaats en haar taak op aarde. De gemeente, die Zijn lichaam is, is een hemels “lichaam”, Fil. 3:20 – *“want wij zijn burgers van een rijk in de hemelen”*. Zo vertaalt de Konkordante Vertaling ook Ef. 1:3 en 2:6. Hiermee stemt ook overeen dat volgens 1 Thess. 4:13-18 de leden van de gemeente, die Zijn lichaam is, naar de hemelse regionen weggerukt worden, terwijl nergens in de koninkrijks geschriften iets dergelijks over de gelovigen van Israël gezegd wordt: zij blijven op aarde, althans voor de eon van het 1000-jarig Rijk en die van de nieuwe hemel en de nieuwe aarde.

Wij willen antwoord geven op de vraag waarom in de niet-paulinische delen van het Nieuwe Testament de wederzijdse verzoening van het al helemaal niet voorkomt en ook maar weinig verwijzingen ernaar. Het antwoord is in het voorgaande gegeven. Als er in de evangeliën en in de brieven van de twaalf over de gemeente, die Zijn lichaam is, met geen enkel woord gesproken wordt, hoe kunnen wij dan van hen verwachten iets te horen over de

gelukzaligheid van het hele heelal, die pas na afloop van de eonen intreedt? De komende eon, waarover de Heer meermalen spreekt (Matth. 12:32; Marc. 10:30; Luc. 20:34-35) begint met de wederkomst van Christus en de oprichting van de goddelijke heerschappij op onze aarde. In het verlengde daarvan ligt de ‘eon der eonen’, d.i. de heerlijkste van de eonen (vgl. het Hooglied, letterlijk lied der liederen; het allerheiligste, letterlijk: het heilige der heiligen) waarin vervuld is wat Petrus in zijn tweede brief, hoofdstuk. 3:13, schrijft: *“Wij verwachten echter een nieuwe hemel en een nieuwe aarde naar Zijn belofte, waarin gerechtigheid woont”*. Ook de apostel onder de twaalf, aan wie het wijdste uitzicht geschonken werd, Johannes, kijkt in de Openbaring slechts tot in de eon der eonen. De enige die verder kijkt is Paulus in 1 Cor. 15:20-28, en hij plaatst de levendmaking van de laatste klasse van de doden, dus de realisering van de wederzijdse verzoening van het al, uitdrukkelijk aan het einde van de eon der eonen (1 Cor. 15:26).

Wij kunnen nu verdergaan met de weerlegging van een andere tegenwerping. Wij vragen:

5. Spreken andere teksten van het nieuwe testament de wederzijdse verzoening van het al tegen?

Eeuwigheid of eon

Er zijn niet weinig mensen, die van mening zijn dat het ene woord in Matth. 25:41 en 46 al voldoende is om de leer van de wederzijdse verzoening van het al te weerleggen. Inderdaad, als daar zou staan: *“Gij vervloekten, gaat heen in het eeuwige vuur (eeuwig in de zin van eindeloos) en: zij zullen in de eeuwige pijn gaan, de rechtvaardigen echter in het eeuwige leven (eeuwig ook weer in de zin van eindeloos), dan zou dit geschrift overbodig zijn. Wij zouden dan inderdaad in de nare positie zijn te moeten toegeven: volkomen heldere uitspraken van de apostel Paulus staan in lijnrechte tegenspraak tot net zo heldere uitspraken van de Heer.*

Daarbij komen de woorden van de Heer in Marc. 9:43-48 *“.....ter helle vaart, in het onuitblusbare vuur, waar hun worm niet sterft en het vuur niet wordt uitgeblust”*. En in Joh. 3:36 *“wie aan de Zoon ongehoorzaam is zal het leven niet zien. Maar de toorn Gods blijft op hem”*. Maar ook Paulus zelf, zegt men, heeft woorden geschreven die met onze uitleg niet in overeenstemming te brengen zijn, b.v. 2 Thess. 1:9 *“deze zullen boeten met een eeuwige verderf ver van het aangezicht des Heren”*. En daarmee stemt dan overeen Op. 14:11 *“en de rook van hun pijniging stijgt op in alle eeuwigheden”*; en 20:10 *“en zij zullen dag en nacht gepijnigd worden in alle eeuwigheden”*.

Er moet zonder meer toegegeven worden: deze woorden zouden beslissend tegen de leer van de wederzijdse verzoening van het al zijn, als de vertaling van het Griekse woord *“aionios”* met *“eeuwig”* juist zou zijn. Maar voor zover met het woord *“eeuwig”* gewoonlijk het begrip eindeloos verbonden is, is dat zondermeer onjuist. We hebben in het Nederlands geen woord dat volkomen overeenkomt met het Griekse *aionios*, en naar onze mening is het correct het onvertaald te laten en het weer te geven met *“eonisch”*. Met recht heeft men er steeds weer op gewezen, dat, als eeuwigheid in de Bijbel een tijdperk betekent, dat geen begin of einde heeft, er maar één eeuwigheid kan zijn, en over eeuwigheden niet gesproken zou

kunnen worden. Dat is echter meer dan veertig keer het geval in de Bijbel. In 2 Tim. 1:9 en Titus 1:2 gebruikt Paulus de uitdrukking *pro chronon aionion*, in 1 Cor. 2:7 *pro ton aionon*, wat betekent: “vóór eonische tijden” en “vóór de eonen”. De schrijvers van de Bijbelboeken hebben het traditionele begrip van één enkele eeuwigheid, zonder begin en zonder einde, absoluut niet bedoeld.

Prof. Ströter heeft berekend dat het Hebreeuwse woord voor “eeuwigheid”, *olam*, in het Oude Testament 373 keer voorkomt, de Griekse woorden *aion* en *aionios* in het Nieuwe Testament 168 keer. Over God wordt eeuwigheid in het Oude Testament 120 keer en in het Nieuwe Testament 41 keer genoemd. 380 keer worden de Bijbelse woorden voor *eeuwig* en *eeuwigheid* voor dingen, regelingen, bepalingen en toestanden gebruikt, die als alle natuurlijke zaken een begin gehad hebben, 147 keer als aan een eindeloos voortbestaan niet te denken valt, hoofdzakelijk van verordeningen, die met de religieuze cultus samenhangen. In Gen. 9:12 en 16 wordt over de regenboog als een eeuwig teken gesproken, in Jozua 4:7 over een eeuwig stenen gedenkteken, in 8:28 over een eeuwig puinhoop. De melaatsheid van Naäman zal volgens 2 Kon. 5:27 Gehazi en zijn zaad eeuwig aankleven. In Jer. 5:22 is sprake van zand als een eeuwig beperking van de zee, terwijl ons in Op. 21:1 duidelijk gezegd wordt dat er op de nieuwe aarde geen zee meer zijn zal. In Pred. 12:5 staat: “de mens gaat naar zijn *eeuwig* huis” en volgens de Schrift zullen toch eenmaal alle mensen opstaan. En als Nehemia (2:3) de koning van Perzië eeuwig leven toewenst, dan denkt hij daarbij toch zeker niet aan een eindeloos voortduren van het aardse leven van zijn monarch.

Dat in al deze en vele andere teksten de eeuwigheid geen eindeloosheid betekenen kan, ligt voor de hand. *Aionios* betekent echter zelfs dan niet eens eeuwig in de zin van altijd durend, als van het koningschap van onze Heer sprake is. Als er b.v. in Luc. 1:33 staat: “*Hij zal als Koning over het huis van Jacob heersen tot in eeuwigheid* (letterlijk: voor de eon)”, dan betekent dat weer geen eindeloos koningschap van Jezus, want volgens 1 Cor. 15:28 zal de Zoon, als Hij alles aan de Vader onderworpen heeft, Hem de heerschappij aan Zijn voeten leggen, Zijn koningschap beperkt zich tot de beide laatste eonen, die van het duizendjarig Rijk en die van de nieuwe hemel en de nieuwe aarde. Als er in Luc. 1:33 verder staat: “*en Zijn koningschap zal geen einde nemen*” dan is dat geen tegenspraak, want de koningsheerschappij van God, die Jezus opricht, zal voor altijd zijn.

Aionios betekent nooit eindeloos, zelfs niet als het van God gezegd wordt, zoals in Rom. 16:25,26. Er staat: “*Hem nu, die bij machte is u te versterken naar de openbaring van het geheimenis, eeuwenlang* (letterlijk: in eonische tijden) *verzwegen, maar thans geopenbaard en door profetische Schriften volgens bevel van de eeuwig God....*” etc. het eerste eonisch kan hier niet eeuwig betekenen, want de tijden gedurende welke het geheimenis verzwegen was, waren al voorbij, toen de apostel de brief aan de Romeinen schreef. Maar, vraagt men triomfantelijk, hoe is het dan met het tweede? Als God de *Aionios* genoemd wordt, wat kan het dan anders betekenen dan dat God eeuwig is? Nee, zeggen wij, er staat daar ook niets anders. God wordt de *eonische* God genoemd, omdat Hij in de eonen Zijn heilsplan met de wereld volvoert. Daarmee wordt vanzelfsprekend niet bestreden dat God eeuwig is. Hij is de God van Israël in bijzondere zin; is Hij daarom niet ook de God van alle andere volkeren? God is de eonische, Hij heeft de eonen gemaakt tot een zeer speciaal doel; Hij is de God van de eonische tijden; houdt Hij daarom op de God van alle tijden te zijn? Als de eonen voorbij zijn, dan zal God Zich op een andere wijze dan tot nu toe openbaren.

Overigens werd jaren geleden al het bewijs geleverd dat niet alleen de vertaling van het Griekse *aion* met eeuwigheid in de betekenis van oneindigheid in de Bijbel geen grond vindt, maar dat überhaupt aan het woord eeuwigheid, net als in andere talen ook in het Nederlands, de hem nu eigen betekenis vreemd was (zie: 'Hoe komt men toch aan eeuwigheid' van A. Thomson). Het begrip voor wat de Schrift over de eonen zegt – de tegenwoordige boze eon (Gal. 1:4), waarom Paulus de satan de god van deze eon noemt (2 Cor. 4:4), de komende eon, de eon der eonen – is al gauw na de dagen van de apostel Paulus verloren gegaan.

De Griekse kerkvaders hadden, omdat de taal van het Nieuwe Testament toch hun moedertaal was, in elk geval nog enig begrip voor de met het woord *aion* samenhangende leer van de Schrift. Toen echter het zwaartepunt van de kerk zich van het Oosten naar het Westen verlegde, toen het met de Griekse kerk bergafwaarts ging en de Latijnse kerk de overhand kreeg, moesten de Griekse woorden het zich laten welgevalen, dat hun een met de Romeinse gedachtewereld meer overeenkomende betekenis werd opgedrongen. De aanzet daarvoor gaf Tertullianus uit Carthago. Deze Romeinse advocaat, die het feit, dat God liefde is, nooit begrepen heeft, kon in God niets anders zien dan een strenge Rechter, aan Wie de zondige mens hoe dan ook genoegdoening moest geven. Het gaat tot op hem terug dat het woord "*aeternus*", de Latijnse vertaling van *aionios*, de betekenis van "altijd durend, eindeloos" kreeg, die het vroeger niet had. In de catacomben (onderaardse gangen in Rome), die als begraafplaats dienden, bevinden zich inscripties, waarin het woord "*aevum*" (oud-Duits "ewe"), waaruit via *aeviternus* het woord *aeternus* gevormd is, onmogelijk de betekenis van eindeloosheid kan hebben. In zijn Latijnse vertaling van de Bijbel, de zgn. Vulgaat, ± 380, gebruikte Hiëronymus twee woorden voor de weergave van *aion*, *aionios*, namelijk *seculum* en *aeternum*. Het eerste komt helemaal overeen met het Griekse woord; het diende ter aanduiding van een tijdperk, een begrensde tijdsperiode. Maar terwijl Hiëronymus het Griekse *aion* in de ± 130 teksten, waarin het in het Nieuwe Testament voorkomt, 101 keer met *seculum* vertaalt, 27 keer met *aeternum* en blijkbaar herhaaldelijk de beide woorden in gelijke zin gebruikt, vertaalt hij *aionios*, dat zeventig keer in het Nieuwe Testament voorkomt, niet minder dan vijfenzeventig keer met *aeternus*, slechts twee keer met *secular*. Het is moeilijk uit te maken wat het Latijnse "*in aeternum*" ten tijde van Hiëronymus betekende, ofschoon het woord vroeger niet de betekenis van eeuwigheid heeft gehad. Hiëronymus heeft zich echter kennelijk iets dergelijks daarbij gedacht, ook al is hij helaas niet consequent geweest.

Een onverdachte getuige in deze zaak, professor Max Müller, zegt dat de woorden *aeviternus* en *aeternus* "gefabricerd zijn om eeuwigheid uit te drukken". Dat het woord *aionios* nog in de 6^e eeuw niet ter aanduiding van een eindeloos tijdperk gebruikt werd, daarvoor heeft keizer Justinianus, die van 527 tot 565 in Constantinopel regeerde, een afdoend bewijs geleverd. In het jaar 540 trof hij voorbereidingen voor het bijeenroepen van het beroemde concilie, dat later in zijn hoofdstad vergaderde. Het kwam er voor de keizer in de eerste plaats op aan, de leer van Origenes over de wederzijdse verzoening van het al te onderdrukken, te brandmerken. Hij eiste dat het met ondubbelzinnige duidelijkheid uitgesproken zou worden, dat het leven van de heiligen altijd durend is en zo ook de verdoemenis van de verlorenen. En wat zegt Justinianus? "De heilige kerk van Christus leert een eindeloos eonisch (*ateleutêtos aionios*) leven voor de rechtvaardigen en eindeloze (*ateleutêtos*) straf voor de slechten". Justinianus wist heel goed, dat *aionios* niet eindeloos betekende en voegde daarom in het eerste deel van de zin een woord toe, dat overduidelijk

is, maar in de Heilige Schrift helemaal niet voorkomt. In het tweede deel van de zin heeft hij zelfs het woord dat de Heer gebruikt heeft, vervangen door deze on-Bijbelse uitdrukking. Het desbetreffende schrijven van Justinianus aan de patriarch Mennas van Constantinopel bestaat heden ten dage nog en moet ieder, die nog niet helemaal verblind is, uit elke twijfel halen over de ware met de Schrift overeenkomende betekenis van het woord “eonisch”. Men moet er ook op letten, dat het concilie van Constantinopel, dat opzettelijk met het doel bijeen geroepen werd om de leer van Origenes te brandmerken, zijn leer van de wederzijdse verzoening van het al niet verdoemde; dat is pas later gebeurd. Het was toch te verleidelijk voor heerszuchtige priesters om tegen het volk te kunnen zeggen: Als jullie niet aannemen, wat wij tegen jullie zeggen, zijn jullie voor altijd verloren!

Hoogst interessant is wat A. Thomson in zijn geschrift vaststelt, dat de oude Bijbelvertalingen, de oud-Syrische, de oud-Egyptische, de Gotische van Wulfila, de Koptische, allemaal het woord “eonisch” niet door een vertaling in de betekenis van “eindeloos, altijdduerend” weergeven. De oude Duitse vertalingen uit de vóórreformatorische tijd zijn helaas zonder uitzondering geen vertalingen uit de grondtekst, maar uit de Vulgaat. De reformatoren waren van hun kant door de kerkelijke overlevering te sterk beïnvloed om het woord *aionios* in Bijbelse zin weer te geven. Volgens recent onderzoek schijnt ook Luther het Nieuwe Testament vanuit de Vulgaat vertaald te hebben en slechts ter vergelijking in de Griekse tekst te hebben gekeken. Het woord “eeuwig” zou immers een uitstekende weergave voor eonisch zijn, wanneer niet juist vanuit de kerk de betekenis van “eindeloos, altijdduerend” daarvoor ingeslopen was. De oorspronkelijke betekenis van het woord “eeuwig” komt hier en daar nog voor in oude oorkonden. Zo bevindt zich in een afschrift van het “Hadler Deichrecht” uit het jaar 1580 volgende notitie: “Von Dieken, wegen und Gerichtsbröken en kort undt Ewiger Bericht, der dreem Karchspeel Altenbrok, Lüdingeworth und Nord Ieda . . .”, dit betekent zoiets als: van dijken, wegen en gebruiken een kort en eeuwig bericht van de drie parochies . . .” “Eeuwig” heeft hier blijkbaar betekend “een in regelmatige periodes in te dienen bericht”. Zelfs in het jaar 1657 wordt het woord “eeuwig” nog in een heel andere dan de nu gebruikelijke betekenis gebruikt. In de bijlage van de Siegener krant “Heimatland” nr. 12 uit het jaar 1935, die ons door een lezer van het blad “Unausforschlicher Reichtum” toegezonden werd, bevindt zich een afdruk van de oorkonde, waarin het volgende staat: “Fürst Johann Moritzen zu Nassau Edikt den wieder einzuführenden Jahrmarkt zu Freudenberg betreffend . . . damit sie sambt und sonders diese Marck zu besuchen da mehr Ursache haben . . . so soll allen und jedten, welche dieß Jahrmarck jetzo das erstemal besuchen werdten, die Hänse zu den ewigen Zeiten, alle andere der Herrschaft geburete Zoll, Acciß, und andere Beschwerden aber . . . für dißmal geschenkt und nachgelassen sein . . . So gegeben Siegen . . . May Anno Christi 1657”. Het lijkt nauwelijks twijfel dat onder de uitdrukking “zu den ewigen Zeiten” evenals als onder het “ewiger Bericht” in de voornoemde verordeningen van het “Hadler Deichrecht” bepaalde termijnen verstaan moesten worden, waarop allerlei heffingen, belastingen, e.d. dienden te worden voldaan.

Daar blijkbaar het woord “eeuwig” zijn oorspronkelijke betekenis niet meer heeft, is deze vertaling voor *aionios* ontoelaatbaar en daar wij geen ander woord hebben, dat overeenkomt met het Griekse woord, moet *aionios* onvertaald gelaten en met *eonisch* weergegeven worden.

Zoals al in het geschrift “Hoe komt men toch aan eeuwigheid” willen we ook hier aanhalen wat Ralf Luther in zijn nieuwtestamentische woordenboek (Furche Verlag) over “eeuwig”, “eeuwigheid” schrijft:

“‘Eon’ betekent niet eindeloze duur, maar tijdperk (eeuw), loop des tijds. Er wordt, wanneer er sprake is van een tijdperk, ook altijd aan de speciale aard en signatuur, aan de typische omstandigheden, aan de bestemming van dit tijdperk gedacht. Het Nieuwe Testament maakt onderscheid, zoals de oude profetische overlevering dat al deed, tussen ‘deze eon’ (tijdperk van de toestand in de wereld) en de ‘komende eon’. ‘Deze’ eon wordt gekenmerkt door de heersende duistere machten, door zijn demonische trekken, door zijn voortschrijdende afval van God. De ‘komende’ eon brengt de toestand van de eerste God-nabije schepping terug, daarin is de heerschappij van de machten van de duisternis aan de kant gezet, bepaalt en vormt de Goddelijke heerschappij alle dingen. Deze nieuwe eon wordt gebracht door de door God gezonden Wereldvernieuwer. Op dit komende tijdperk zijn in het Nieuwe Testament alle ogen gericht. – Omdat men gewoonlijk onder ‘de’ eon de volgende, Goddelijke, door Christus ingeluide eon verstaat, betekent “*aionios*” datgene, wat uit dit nieuwe tijdperk afkomstig is, wat erbij hoort, wat door zijn aard bepaald is. “Eeuwig leven” betekent in het Nieuwe Testament zonder uitzondering: het leven van het komende tijdperk, de komende ‘aion’. “Eeuwige heerlijkheid” wil zeggen de luister, de majesteit, die de komende eon eigen is (2 Tim. 2:10). Het “eeuwige Koninkrijk” is het rijk van het nieuwe tijdperk (2 Petr. 1:11). “Eeuwig heil” betekent: het heil van het komende tijdperk (Hebr. 5:9). “Eeuwig gericht” betekent het gericht, dat over de mensen komt bij de komst van het komende tijdperk (Marc. 3:29). “Eeuwig vuur, eeuwige pijn, eeuwige straf” (Matth. 3:12 en 25:41,46) betekent de pijn die in het komende tijdperk diegenen zullen lijden, aan wie deze in het wereldgericht toegewezen is”.

Het volkerengericht – Matth. 25

Daarmee zou definitief afgehandeld kunnen zijn, wat men in de woorden van Matth. 25:41 en 46 tegen de leer van de wederzijdse verzoening van het al gelezen heeft. Als de Heer over het eonische vuur spreekt, dat bereid is voor de duivel en zijn engelen, dan moet niet aan de poel des vuurs uit Openbaring 20:14-15 etc. gedacht worden – bij het aanbreken van het Koninkrijk zal de satan immers volgens Op. 20:2-3 gebonden en in de afgrond opgesloten worden – maar aan goddelijke strafgerichten, die toch vaak in de Schrift onder het beeld van vuur worden voorgesteld. God zal vuur en zwavel laten regenen over Gog en Magog en de kustlanden (Ez. 38:22 en 39:6). *De HEER zal vuur brengen in Egypte op Zijn dag* (Ez. 30:8 en 16). Het gaat in Matth. 25 helemaal niet om een definitief gericht over afzonderlijke personen. De drie gelijkenissen in dit hoofdstuk sluiten direct aan bij de grote toekomstrede van de Heer, die met Zijn wederkomst te maken heeft. “*Dàn*” zo begint Matth. 25, “*zal het Koninkrijk der hemelen vergeleken worden met tien maagden*”, etc. Over de tijd van de wederkomst van Christus gaat ook de zgn. gelijkenis van het gericht over de wereld. Dan zullen alle natiën voor Zijn troon vergaderd worden en Hij zal ze richten al naar gelang de houding die zij tegenover Zijn broeders naar het vlees, de Joden, ten tijde van hun grote verdrukking hebben ingenomen.

Wat de Heer in deze gelijkenis zegt, is niets anders dan een uiteenzetting van de profetie van Joël 3:1-2 *"In die dagen en te dien tijde zal Ik alle volken verzamelen en afvoeren naar het dal van Josafat en Ik zal aldaar met hen in het gericht treden ter oorzaak van mijn volk en van mijn erfdeel Israëel"*. Afhankelijk van hun vriendelijke of vijandige houding tegenover het uitverkoren volk van God zullen de afzonderlijke natiën deelhebben aan de zegeningen van het Koninkrijk der hemelen of daarvan uitgesloten zijn. Het gaat hier om een eonisch gericht over levenden, over de natiën aan het begin van de eon van het duizendjarig Rijk. Dit gericht voltrekt zich op deze aarde. Het sluit niet uit, dat de afzonderlijke personen waar de volkeren uit samengesteld zijn, voor zover ze ongelovig blijven, later voor de grote witte troon vanwege hun zonden geoordeeld worden (Op. 20:11-15). Bij deze uitleg van de gelijkenis van het volkerengericht in Matth. 25 valt overigens ook de moeilijkheid weg, dat de Heer hier de werken laat beslissen over het lot van de volkeren, terwijl Paulus een gerechtigheid niet uit werken, maar alleen uit genade door het geloof leert. Het gaat juist in Matth. 25 niet om "de eeuwige zaligheid", maar om het tijdelijke lot hier op aarde in de eon van het Koninkrijk.

De gelovigen van onze tijd, de leden van de gemeente, die het lichaam van Christus is, komen helemaal niet in het oordeel, waarover de Heer in Matth. 25 spreekt. Ze zijn dan niet meer op de aarde, maar volgens het heldere getuigenis van de Schrift allang weggerukt naar de Heer. Helemaal dwaas is ten slotte de opmerking, die men vaak over Matth. 25:46 te horen krijgt: "Is er geen eeuwige, d.w.z. eindeloze pijn voor de vervloekten, dan ook geen eeuwig, d.w.z. eindeloos leven voor de rechtvaardigen". Als de laatste vijand, de dood, opgeheven wordt na afsluiting van de eonen, zullen ook zij, die in het volkerengericht en voor de grote witte troon geoordeeld zijn, tot eeuwig leven in heerlijkheid opstaan, maar niet eerder. Dat is de voorrang van de gelovigen uit de Joden en natiën in de huidige heilsbedeling, dat ze al gedurende de eonen heerlijkheidsleven hebben, terwijl alle overigen nog in de dood zijn, resp. door gericht moeten gaan. Vgl. 2 Tim. 2:10 – "met eonische heerlijkheid".

Nog meer eonische gerichten - 2 Thess. 1:9

Is men eenmaal tot het besef van de werkelijke betekenis van *aiōnios* gekomen, dan krijgen alle woorden die men als steun voor de leer van de eeuwige pijn aanzag, een ander gezicht. 2 Thess. 1:9 moet nu vertaald worden ongeveer zoals in de Konkordante Weergave: *"... die zich als rechtvaardige vergelding eonische ondergang op de hals zullen halen van het aangezicht des Heren"*. Dat betekent dus: zij zullen de gelukzaligheid en heerlijkheid van de gelovigen gedurende de eon van de duizend jaar evenals van de eon van de nieuwe hemel en de nieuwe aarde verliezen. Zo moet ook het eeuwige, d.i. eonische gericht uit Hebr. 6:2 niet als eeuwige veroordeling opgevat worden. In deze betekenis moet ook het verloren gaan van Joh. 17:12 uitgelegd worden: *"Niemand uit hen is verloren gegaan dan de zoon des verderfs"*; Rom. 2:12 *"... zullen ook zonder wet verloren gaan"*; 1 Cor. 1:18 *"... voor hen die verloren gaan"* en de gelijksoortige teksten 2 Cor. 2:15, 4:3; 2 Thess. 2:10; 2 Petr. 3:9; verder nog Matth. 7:13 *"de weg die tot het verderf leidt"*; Rom. 9:22 *"de vaten des toorns die ten verderve toebereid waren"*; 2 Petr. 3:7 *"tegen de dag van het oordeel en van de ondergang der goddeloze mensen"*. In al deze teksten is sprake van een omkomen, verloren gaan, ondergang, verderf, wat slechts betrekking heeft op het verlies van heil gedurende de eonen.

De zonde tegen de heilige geest – Matth. 12:32

Als men ook maar een beetje begrip gehad had voor de leer van de eonen in de Schrift, dan zou men nooit het woord van de Heer over de lastering van de geest tegen de leer van de wederzijdse verzoening van het al aangevoerd hebben, Matth. 12:32 - *“Spreekt iemand tegen de heilige geest, het zal hem niet vergeven worden, noch in deze eeuw noch in de toekomstende”*; Luc. 12:10 *“wie tegen de heilige geest zal lasteren, het zal hem niet vergeven worden”*. De Heer spreekt deze ernstige woorden tegen Zijn tegenstanders, die er getuige van geweest waren, hoe Hij een bijzonder zwaar geval van bezetenheid genezen heeft. Zij kunnen het wonder niet loochenen, maar hun haat tegen Jezus laat niet toe, dat ze erkennen: het is Gods kracht, die via Hem zulke ongehoorde daden bewerkt. Tegen beter weten en geweten in zeggen zij: door Beëlzebul, de overste der demonen (NBG: boze geesten), drijft Hij de demonen uit. Dat zeggen zij van *Hem*, van een verbond met de satan beschuldigen zij *Hem*, Wiens heilige Persoonlijkheid zeker ook op hen niet zonder enige indruk gebleven is. Mensen, die zich op deze manier verharden, maken voor zichzelf een bekering tot een onmogelijkheid, daarom kunnen ze ook geen vergeving vinden, niet in deze eon en ook niet in de volgende, wanneer het Koninkrijk opgericht wordt. Terwijl de gelovigen uit Israël na de wederkomst opstaan ten leven, blijven zij in de dood. En als aan het einde van de eon van het Koninkrijk alle doden opstaan, staan deze alleen op voor het gericht voor de grote witte troon en worden ze veroordeeld en overgeleverd aan de tweede dood. Voor hen is er geen vergeving, ze moeten voor hun zonden boeten. Ze verspelen de heerlijkheid van het duizendjarig Rijk en ook van de daaropvolgende eon, waarover de Heer destijds nog niet sprak, omdat de hele verwachting van Israël uitging naar de eon van het Koninkrijk en zich hiertoe beperkte, maar daarmee is niet uitgesloten, dat na afsluiting van de eonen ook zij nog genade ontvangen en juist dit belooft Paulus in de uitvoerig behandelde Bijbelgedeelten 1 Cor. 15:20-28 en Rom. 5:12-21.

De worm die niet sterft – Marc. 9:45-46

Nu is natuurlijk bij gelegenheid door een tegenstander van de wederzijdse verzoening van het al gezegd: ook als het woord *aiōnios* niet “eeuwig” betekent, dan wordt daarmee de leer van de eindeloze pijn van de veroordeelden niet opgeheven, want er blijft de heldere, ondubbelzinnige uitspraak van de Heer in Marc. 9:45,46. Daar staat letterlijk: *“in de hel geworpen wordt, waar hun worm niet sterft en het vuur niet wordt uitgeblust”*. Wat willen deze woorden zeggen? De Heer verwijst hier naar Jesaja 66:24 *“Zij zullen uitgaan en de lijken aanschouwen der mannen, die van mij afvallig geworden zijn, want hun worm zal niet sterven en hun vuur zal niet uitdoven, en zij zullen voor al wat leeft een afgrijzen wezen”*. Uit de voorgaande hoofdstukken blijkt duidelijk dat dit in Jeruzalem zal zijn in de tijd van het duizendjarig Rijk, aan het slot waarvan, volgens Openbaring 20, de doden pas voor het gericht opstaan. Het gaat hier dus om een gericht, dat zich op deze aarde voltrekt, niet in een hiernamaals, niet aan onsterfelijke zielen (die er immers helemaal niet zijn), maar aan lijken. De Heer duidt de plaats van dit gericht nauwkeuriger aan als het “Gehenna”; Hij bedoelt het dal “Ben-Hinnom”, ten zuidwesten van Jeruzalem. Hier offerden de Joden ten tijde van de verdorven afgodendienst kleine kinderen aan de Moloch. De plaats waar dit gebeurde, werd later Tofeth genoemd en door koning Josia bij zijn hervorming verontreinigd (2 Kon. 23:10).

Op zijn initiatief maakte men het dal tot een soort begraafplaats van Jeruzalem, waar de kadavers van dode dieren en de lijken van terechtgestelde misdadigers vergingen. Het ligt in de aard van de zaak, dat het in het dal Ben-Hinnom niet ontbrak aan wormen, die aanvielen op ieder lijk, dat daarin geworpen werd. Daarnaast verwijst ook het Griekse woord, dat men met "sterven" vertaalt: *teleutan* en dat letterlijk "komen tot een einde" betekent. Er kwam geen einde aan de wormen, zolang er iets te eten was.

Om de ontbinding te bespoedigen en de lucht te zuiveren werden dag en nacht in het dal Ben-Hinnom vuren aangehouden. Als de Heer wederkomt, zal dit dal de plaats zijn waar Zijn vijanden terechtgesteld worden en hun lijken onbegraven ingeworpen worden als voedsel voor wormen en het vuur.

Er moet ook van de heersende voorstellingen over de hel gezegd worden, dat ze totaal on-Bijbels zijn. De hel mag niet verwisseld worden met de poel van vuur in Openbaring 20. Het "Gehenna" is op de tegenwoordige aarde en komt samen met haar aan zijn einde aan het slot van het duizendjarig Rijk, terwijl de poel van vuur pas na de afsluiting van de daaropvolgende eon verdwijnt. Volgens Op. 19:20 zijn blijkbaar de eersten en enigen die in de poel van vuur geworpen en daarin *gepijnigd* worden het beest, d.i. de antichrist en zijn profeet. Aan het eind van het Koninkrijk komt de satan er dan nog bij. Pas dan worden ook de ontelbare mensen, die voor de grote witte troon geoordeeld worden, in de poel van vuur geworpen, die echter voor hen niet een plaats van pijniging is, maar een herhaald sterven betekent. We leggen er nog eens de nadruk op: de helse gerichten betekenen terechtstelling van de vijanden van Jezus bij Zijn wederkomst en, wat voor de Israëlieten een bijzonder verschrikkelijke gedachte was, hun lijken, die onbegraven blijven liggen, worden tot voedsel van wormen en van het vuur. De hele in de zgn. christenheid heersende voorstelling van de hel heeft niet in de Bijbel, maar in de Grieks-heidense mythologie haar oorsprong.

De toorn van God blijft op hem – Joh. 3:36

In Joh. 3:36 staat: "*Wie in de Zoon gelooft, heeft eeuwig leven; doch wie aan de Zoon ongehoorzaam is, zal het leven niet zien, maar de toorn Gods blijft op hem*". Is daarmee werkelijk bewezen, dat voor zo iemand geen genade meer is? Nee, wat voor de tegenwoordige eon geldt, geldt daarom nog niet voor de komende eonen. Wanneer de Vader alles aan de Zoon onderworpen heeft, wordt als laatste vijand de dood opgeheven (1 Cor. 15:27 en 28). Dan zullen ook zij die onder de toorn van God gestorven zijn, in Christus levend gemaakt worden.

Het gevaar van onwetendheid

Men mag wel zeggen, dat behalve de verkeerde vertaling van *aiononios*, het in de eerste plaats de onwetendheid geweest is over de verschillende eonen, waarin God het werk van de verlossing uitvoert, wat zo veel mensen verhinderde in te stemmen met de heerlijke leer van de wederzijdse verzoening van het al. De evangeliën en vooral de geschriften van de apostelen van het Koninkrijk hebben niet dat zicht op de verre toekomst, zoals de Heer dat aan een Paulus geschonken heeft.

De uitgehouwen boom – Matth. 3:10

Wij proberen dat in nog enkele teksten duidelijk te maken. In Matth. 3:10 staat: *“Iedere boom die geen goede vruchten voortbrengt, wordt uitgehouwen en in het vuur geworpen”*. Wanneer iemand meent, dat daarmee het lot van de mens, die Johannes de Doper op het oog had, voor altijd bezegeld is, zouden wij hem willen wijzen op de gelijkenis van de onvruchtbare vijgenboom in Luc. 13:6-9 en op de vervloeking van de vijgenboom in Marc. 11:12-14 en 20. Net zoals daar de vloek aan de vijgenboom vervuld werd, werd ook de in de vloek uitgesproken verwoesting van Jeruzalem en de ondergang van Israël vervuld. De vijgenboom was destijds de volgende morgen tot op de wortels verdord. Maar zou daarom een gelovige Christen er ook maar in het minste aan twifelen, dat die vijgenboom (Israël) nog eens weer wordt en bladeren doet uitspruiten? (Matth. 24:32). Met andere woorden: dat het nu verworpen Israël nog een toekomst heeft en de grote beloften, die aan Israël gegeven zijn, in vervulling zullen gaan? We zien immers al het begin van die vervulling in de tegenwoordige tijd. Er wordt gemeld, dat Frederik de Grote ooit de hofprediker Sack gevraagd heeft hem met twee woorden een bewijs voor de waarheid van de Bijbel te geven. Het antwoord luidde: *“de Joden, Majesteit”*. Het is inderdaad iets wat in de wereldgeschiedenis uniek in zijn soort is, dat een volk dat bijna twintig eeuwen geleden uit zijn vaderland werd verdreven, niet opgehouden heeft als volk te blijven bestaan. Maar hoeveel meer is er tegenwoordig te vertellen. Toen in 1897 de zionisten de terugkeer van de Joden naar Palestina overwogen werd dat gehoond en bespot. Maar sinds 1948 bestaat een zelfstandige staat *“Israël”* in het land Israël en dat ondanks dat een wereldmacht als Engeland het op alle mogelijke manieren probeerde te verhinderen. Uit de hele wereld stroomden de Joden naar Israël; het land begon op te bloeien. De vijgenboom die sinds bijna tweeduizend jaar verdord is, is tot nieuw leven gewekt.

En is wat in Israël gebeurt, ook niet iets om rekening mee te houden voor de uitleg van Hebr. 6:4-8? Bij mensen is het wel onmogelijk om degenen die afgefallen zijn, zoals die Joden, weer opnieuw tot bekering te brengen, maar bij God zijn alle dingen mogelijk.

De laatste penning betaald – Matt. 5:26

Ook Matth. 5:26 *“Gij zult daar voorzeker niet uitkomen voordat gij de laatste penning hebt betaald”* spreekt niet tegen de leer van de wederzijdse verzoening van het al. Die woorden spreken integendeel vóór een uiteindelijk vrijkomen, want als een misdadiger een straf uitgeboet heeft, wordt hij vrijgelaten.

De volgende teksten willen we nog vermelden: Matth. 7:13 en 23; 8:12; 10:33; 11:22; Marc. 16:16; Luc. 12:4,5,9,10; hierop nader in te gaan zou na de voorafgaande uiteenzettingen overbodig zijn.

Wee de mens Judas – Matth.26:24

Alleen nog enkele woorden over Matth. 26:24, een tekst die door velen als doorslaggevend tegen de leer van de wederzijdse verzoening van het al gezien wordt: *“Wee die mens, door wie de Zoon des mensen verraden wordt. Het ware voor die mens goed geweest als hij niet geboren was”*. A.E. Knoch vertaalt nauwkeuriger, ook in de plaatsing van de

woorden: “Wee echter die mens, door wie de Zoon des mensen verraden wordt. Goed zou het voor Hem geweest zijn, als hij niet geboren zou zijn, die mens”. Men betreft in de regel het “het ware voor die mens goed geweest” op Judas Iskariot in de betekenis, dat er dan ook geen eeuwige verdoemenis voor hem zou zijn. Het zal niet bestreden worden, dat men “hem” grammaticaal op Judas kan laten slaan, maar we hebben minstens evenveel recht om “goed zou het voor Hem geweest zijn” op Jezus te betrekken. De woordplaatsing maakt dat zelfs nog duidelijker. Men brengt daar tegenin: als Judas niet geboren zou zijn, dan had hij Jezus niet kunnen verraden, dan zou Jezus niet gevangengenomen en terechtgesteld zijn, dan zou Hij ook niet de Heiland der wereld geworden zijn. Alsof de vijanden niet ook zonder de hulp van Judas de Heer hadden kunnen arresteren! En, zegt men verder, in dit geval zou het toch ook voor Jezus niet beter geweest zijn. – Maar hoe kan men zoiets beweren! Was het niet een smartelijk lijden voor Jezus om van het begin af aan te weten, dat onder degenen die Hij voortdurend om Zich heen had, een vals mens, een verrader was? Hoe vaak zal de Heer niet over hem gezucht hebben en hoe veel voor hem gebeden! Hij zou niet de Heiland geweest zijn als de gedachte aan het verloren kind Hem niet steeds weer bitter leed had berokkend. Het zou inderdaad goed voor de Heer geweest zijn, een groot deel van de lijdensbeker zou Hem bespaard gebleven zijn, als een Judas niet geleefd had. Maar de Heer moest nu juist menselijke zonden in alle mogelijke vormen aan Zichzelf ervaren. Wij zullen overigens op het geval van Judas nog terugkomen.

Geen enkel steekhoudend bezwaar

Wij zijn na het voorgaande ervan overtuigd, dat vanuit de Bijbel geen enkel steekhoudend bezwaar tegen de leer van de wederzijdse verzoening van het al geopperd kan worden, maar wij maken er ons geen illusies over, alsof nu iedereen, die tegen onze Bijbelse bewijsvoering niets doorslaggevends in te brengen heeft, zich deze leer eigen zou maken en ervoor opkomen. Er zijn vaak nog een hele rij van bedenkingen te overwinnen. Daarom bekijken we:

6. Buitenbijbelse bezwaren tegen de wederzijdse verzoening van het al en de weerlegging daarvan

Deze leer leidt tot lichtzinnigheid

Hierbij verklaart men in de eerste plaats, dat deze leer de verkondiging van het evangelie alle ernst en alle kracht ontnemt. Meer dan één prediker heeft zich al in die zin uitgelaten: “Als de verkondigers van de wederzijdse verzoening van het al gelijk hebben, dan kunnen wij wel inpakken!” Men zegt: “We hebben hier met een buitengewoon gevaarlijke leer van doen. Ze leidt tot lichtzinnigheid en tot verachting van het evangelie. Als toch allen eenmaal zalig worden, als er geen eindeloze verdoeming is, wie zal zich dan nog bekeren?” Zullen niet veel mensen zeggen: “Als dat zo is, dan wil ik in ieder geval naar hartenlust van mijn aardse leven genieten?” Wij willen deze en dergelijke tegenwerpingen zeker niet licht opnemen. Wij twijfelen er volstrekt niet aan, dat veel mensen in hun ongeloof en in hun

lichtzinnigheid slechts gesterkt worden als ze horen, dat er naar de Schrift geen eeuwige verdoemenis is. Maar is dat werkelijk een reden de leer van de wederzijdse verzoening van het al te verzwijgen? Aan de grote schriftonderzoeker uit Württemberg Bengel wordt het gezegde toegeschreven: “Wie inzicht heeft in de *apokatastasis* (wederoprichting van alle dingen – Hand. 3:21) en dat uitdraagt, die klapt uit de school”.

Nog drastischer hebben anderen het uitgedrukt: “Wie het niet ziet is een os; maar wie het predikt is een ezel”. In het blad “Unausforschlicher Reichtum” 1937/4 staat daarover: Wij beschouwen dat als een belediging van ezels, deze brave dieren, die vaak zoveel trouwer hun plicht doen en hun taak vervullen dan de mens. Wij willen het liever eens zijn met een dichter, die in harmonie met Gods woorden uit Jesaja 1:3 zegt:

“De ezel kent de weg naar zijn stal,
De os mist het pad in geen geval.
Maar Gods zonen weten niet eens,
Dat Hij tot Zich verzoent het ganse al”.

Wij willen er bij deze gelegenheid graag met alle nadruk op wijzen, hoe Paulus in deze zaak oordeelt. In aansluiting op 1 Tim. 4:10, waar hij met alle duidelijkheid uitspreekt, dat God niet alleen van de gelovigen, maar van *alle* mensen de Redder is, gaat hij verder: “*Beveel en leer dit*”. Durft iemand dan te zeggen, dat juist de direct daaraan voorafgaande uitspraak naar de mening van de apostel niet onderwezen moet worden?

Een gevaarlijke leer

Zijn er ook niet nog andere leringen, waarvan niemand het schriftuurlijke mag betwijfelen en die toch als gevaarlijk moeten worden beschouwd? Laten we maar eens denken aan de leer van de rechtvaardiging uit genade alleen door het geloof, de voornaamste leer van de evangelische kerk, waarmee ze staat of valt. In katholieke streken hoort men af en toe wel zeggen: “Die protestanten hebben maar een gemakkelijk geloofje”, namelijk op het doen komt het bij hen niet aan, ze troosten zich met hun geloof, dat God genadig is. En wie zou willen ontkennen, dat talloze evangelische mensen het zich met hun religie inderdaad gemakkelijk maken, overmoedig spreken over de genade van God en dat menigeen in zijn leven van zonde zichzelf ermee geruststelt, dat er voor een “God, wees mij zondaar genadig” per slot van rekening nog voldoende tijd is? Het is een niet te ontkennen feit, dat velen menen zich met het kruis van Christus te mogen troosten, maar die er niet aan denken zichzelf in geloof te zien als met Christus aan de zonden gestorven en voor de wereld gekruisigd. En het zijn niet altijd alleen lichtzinnige of oppervlakkige mensen, die als gevaarlijk typeren, wat duidelijk Bijbels onderwijs is.

Over een evangelist als Finney, die gewoon was zijn toehoorders met snijdende scherp te hun zonden voor te houden, maar aan de andere kant ook onmiddellijk heil beloofde aan iedere zondaar, die zou besluiten met alle zonden te breken en zich aan Christus als de Redder van schuld en zondemacht toe te vertrouwen, oordeelden mensen die als gelovige, ernstige christenen golden: “Hij slaat alle moraal dood”. Mogen wij daarom ophouden de blijde boodschap van de alles overtreffende genade van God in Christus te verkondigen? De

vraag stellen is haar ook beantwoorden. Wij zouden het hart uit het evangelie snijden; wij zouden van de Bijbelse leer juist datgene, wat de enige troost van ontelbare mensen in leven en in sterven is, achterhouden; wij zouden ons aan God en mensen ernstig bezondigen als wij zouden verzwijgen, wat Gods ontfermende liefde in haar grootste heerlijkheid laat stralen. Nee, wij hebben Gods woord zonder er iets vanaf te doen te verkondigen en al onze menselijke bedenkingen opzij te zetten. Het is Gods verantwoording en niet de onze, wanneer we verkondigen wat de Heer Zijn apostelen opgedragen heeft te prediken. Wanneer iemand zich inbeeldt, door het achterhouden van de prediking van de vrije genade van God meer mensen tot Christus te kunnen leiden en hen tot heil te kunnen helpen, zou dat niet een dwaasheid zijn zonder weerga? Christus zegt in Joh. 6:44 *“Niemand kan tot Mij komen, tenzij de Vader, die Mij gezonden heeft, hem trekke”*. Evenzo gelden echter ook de andere woorden van de Heer in Joh. 6:37 *“Alles wat Mij de Vader geeft zal tot Mij komen”*. Het is niet Gods plan om al in deze tegenwoordige eon alle mensen te redden, maar die Hij tevoren uitgekozen heeft, die overwint Hij door de blijde boodschap van Zijn genade in Christus, hoe gevaarlijk dat menigeen ook lijken mag.

Wat echter voor de gevaarlijke leer van de rechtvaardiging van de zondaar in Gods genade alleen door het geloof geldt, dat geldt niet minder voor de gevaarlijke leer van de wederzijdse verzoening van het al. Wij dragen niet de verantwoordelijkheid voor de effecten die van het woord van God uitgaan; die willen we ootmoedig en getroost aan God overlaten in het vertrouwen: God weet wat Hij doet, en zal heus tot Zijn doel komen. Aan de andere kant echter moeten we nu de tegenstanders op een zeer ernstig feit wijzen: de effecten van de leer van de eindeloosheid van de helse straffen zijn ronduit verwoestend en zouden dat nog in veel hogere mate zijn, wanneer deze leer krachtiger gepredikt en werkelijk geloofd werd. De verdedigers van deze leer zijn ongetwijfeld te goeder trouw om, tegenover een zwakke opvatting van Gods liefde, in overeenstemming met de Schrift de heiligheid van God helder te laten stralen, maar ze zien niet duidelijk in wat voor een vreselijke karikatuur van God ze daardoor in het hart van denkende mensen laten ontstaan en deze daarmee in feite van God wegstoten.

Eindeloze pijn - en mensen, die nadenken

Samuel Keller schrijft in zijn boek *“De opstanding des vlezes”* het volgende: *“In de trein komt hij met een hooggeplaatste ontwikkelde medereiziger in een geanimeerd religieus gesprek. De man toont zich zeer ontvankelijk voor de uiteenzettingen van de evangelist. Maar plotseling verandert zijn gezicht. Met donkere blik en vlamme verontwaardiging smijt hij Keller de en in het gezicht: ‘Doet U geen moeite, dominee, om voor mij de vermeende obstakels uit de weg te ruimen. Ik wil U eerlijk bekennen, wat mij sinds mijn belijdenis alle smaak voor het zgn. rechtzinnige christendom heeft bedorven, zodat ik geen kerk bezoek en ook niet meer kan bidden. Dat waren niet de natuurwetenschappelijke, logische bezwaren, maar die ene orthodoxe bewering, dat zij, die hier op aarde niet naar Uw zin geloven, na de dood voor alle eeuwigheid tot ondenkbare kwellingen moeten worden verdoemd. Hoe kan de alwetende God het aanzien, dat miljarden van Zijn zeer hoogstaande schepselen een dergelijk lot tegemoet gaan terwijl Hij ze toch allemaal in het leven geroepen heeft? Ik ben jurist – wat heeft een straf voor zin die niet corrigeert, die geen kwaad voor anderen verhindert maar*

enkel de schuldigen eindelijk pijnigt voor zondige gedachten of een foute wil in het aardse leven? Heeft U ooit 8 dagen lang knagende zenuwpijn gehad? Wat zou Uw kind misdaan moeten hebben, dat U hem voor straf 80 dagen zulke pijn zou opleggen? En dan 80 jaar – 800 jaar – 80 miljoen jaar – een eeuwigheid? Óf dat is een monsterachtigheid, die iedere werkelijk gelovige christen onmiddellijk zou moeten oplossen en wegschrappen – en het is ongehoord dat dit voor al uw knappe ontwikkelde collega's niet allang voor een van de belangrijkste taken geweest is – óf wel de Bijbel leert dat werkelijk. In het laatste geval wil ik niets met zo'n boek te maken hebben". Keller voegt eraan toe: "Ik wil niet overdrijven, maar meer dan duizend tijdgenoten, die ik persoonlijk ken hebben dit verwijt precies eender in mijn gezicht geslingerd".

Wij zouden wensen, dat allen, die nu nog aan de eindeloosheid van de hellestraffen vasthouden, eens nauwlettend zouden lezen en zouden bedenken, wat een gelovige theoloog, Professor Lemme, die de wederzijdse verzoening van het al, zoals wij die in de Schrift vinden, evenals S. Keller met alle beslistheid afwijst, in de inleiding van zijn rond de eeuwwisseling verschenen geschrift "Endlosigkeit der Höllenstrafen und allgemeine Wiederbringung" schrijft. Daar staat: "In zijn goddelijke toneelstuk geeft Dante in het vierendertigste lied over de hel de beschrijving van de vreselijkste plaats van pijn in een meer van ijs, waarin de vier afschuwelijkste verraders zitten, Lucifer, die zijn God en Heer heeft verraden, met Judas, de verrader van Jezus Christus, Brutus en Cassius, de verraders van Caesar, die door het driekoppige monster voortdurend verscheurd worden. Net zoals de dichter zegt dat hij toen verstijfd en schor werd van afgrijzen, zo sidderen ook wij van binnen bij zijn afschuwelijke beschrijving. Maar er komen ook vragen bij ons op. Hoewel wij begrijpen uit de geestdriftige verering van Caesar als de grondlegger van het Romeinse keizerrijk, dat Dante Caesars verraders naar de diepste afgrond van de hel verwees, dan vragen wij ons toch uit nuchterder historisch oogpunt af, of Brutus en Cassius echt grotere egoïsten waren dan Caesar. Maar als wij onszelf laten kalmeren door de zekerheid, dat het menselijke oordeel niet Gods gericht uitspreekt, dan komt bij ons een oneindig veel groter bezwaar op door de vraag: de dichter kan al dan niet een bijna nauwkeurige indruk geven van de helse kwelling, moet deze verschrikking dan honderden, duizenden, honderdduizenden, miljoenen jaren doorgaan en na deze miljoenen jaren weer miljoenen, en zo verder tot in het oneindige? En niet alleen zonder einde, maar ook zonder zin. En met welke bedoeling? Wat echter geen einddoel heeft, heeft toch immers ook geen bedoeling. Alles wat redelijk is, is doelbewust geregeld. En God is de Eeuwige Rede Zelf. En in de doelloze verdoemenis zou Gods eeuwige wijsheid iets geregeld hebben wat eeuwig doelloos is? En niet alleen ontstaan bezwaren ten aanzien van de eeuwige rede en wijsheid van God bij de denkende mens, maar ook met betrekking tot de redelijkheid van de zaak. Is het passend dat de schuld van de korte tijdsperiode van het aardse leven in ontelbare miljarden jaren geboet wordt? Bestaat er tussen het verkeerde gedrag in het aardse leven en de vreselijkste kwelling van een straf, die ook na miljoenen miljarden jaren niet ophoudt, een passende overeenkomstige relatie? Komt het werkelijk overeen met de eeuwige rechtvaardigheid, om eindige, tot de tijd behorende zonden met oneindige in alle eeuwigheid nooit ophoudende tuchtmaatregelen te vergelden? Geen enkel denkend mens kan die vraag beamen en geen verstandig mens kan beweren, dat de illustratie van de eeuwigheid op een of andere manier overdreven is En als zo veel mensen luchtig over eeuwige verdoemenis spreken, dan kunnen ze dat alleen, omdat ze zich niet de moeite geven te bedenken, wat ze

daarmee zeggen. Maar verlangt christelijke gezindheid dan zo'n verschrikkelijke gedachte? Michael Hahn heeft gezegd: "Wie de verdoemenis zonder einde gelooft, kan niet rustig zijn, als hij nog een vonkje van Gods liefde en ontferming in zich heeft". En men kan daaraan toevoegen: wie de eeuwige verdoemenis verdedigt, claimt die vast niet, omdat men gedwongen is vanwege onweerlegbare feiten, waardoor men niet anders kan, maar in het belang van de traditie (overlevering) onder afzien van zelfstandig nadenken.

De voortreffelijke theologen C.J. Nitzsch en Rothe hebben de aanname, dat God mensen voor eeuwig zonder resultaat straf laat ondergaan, tot een vreselijke godslastering verklaard, en wij kunnen ons bij hen aansluiten. Laten wij het volgende eens helder stellen: De hele Bijbel roemt de barmhartigheid van God. "*Barmhartig en genadig is de Here, lankmoedig en groot van goedertierenheid*" – zo klinkt het door het hele Oude Testament heen. In het boek Jona spreekt God tot de profeet: "*Zou Ik dan Ninevé niet sparen, de grote stad, waarin meer dan honderdtwintigduizend mensen zijn, die het onderscheid niet kennen tussen hun rechterhand en hun linkerhand, benevens veel vee?*" (4:11). En in het Nieuwe Testament roept Johannes: "*God is liefde*", dat wil toch zeggen: zoals de zee enkel water is, de zon enkel gloed, zo is God enkel liefde, niets dan liefde, vriendelijkheid, goedheid, barmhartigheid door en door, enkel drang Zich mee te delen, vreugde te bereiden, gelukkig te maken, zalig te maken. En deze God acht men ertoe in staat, dat Hij miljarden mensen voor het lijden van eeuwige helse pijnen heeft geschapen? Of meent men werkelijk daarop te kunnen antwoorden: het is niet Gods wil geweest, het is het gevolg van de zonde, het is de schuld van de mensen zelf, dat zo velen voor altijd verloren gaan? Maar geeft men daarmee niet de Godheid van God op? Kon de Almachtige deze afloop niet verhinderen? *Moest* Hij dat niet doen, als Hij werkelijk liefde is? En gesteld dat om ons onbekende redenen dit niet meer mogelijk was, nadat de mensheid eenmaal geschapen en in zonde gevallen was, is God niet de Alwetende, Die deze ontwikkeling voorzag? En had Zijn liefde Hem nu niet moeten afhouden om een mensheid in het leven te roepen, waarvan veruit het grootste deel tot nooit ophoudende vreselijke pijniging moest worden verdoemd? Wat een armzalige onmachtige God, die men verzonnen heeft!

En dat niet alleen. Men past het woord van de Heer: "*Wie niet gelooft is reeds veroordeeld*" (Joh. 3:18) op een zinloze wijze toe op miljarden mensen, die helemaal geen gelegenheid hadden in Jezus te geloven, omdat ze voor Zijn komst in de wereld al gestorven waren of omdat zij het evangelie van Hem helemaal nooit gehoord hebben of in ieder geval niet zo, dat ze wisten waar het op aankwam. En een dergelijke handelwijze schrijft men God toe voor mensen, die zonder hun schuld de sterfelijkheid van Adam, zijn door de zonde verminderde levenskracht geërfd hebben, voor mensen die naar het unanieme getuigenis van de Schrift ten gevolge van hun aanleg helemaal niet in staat zijn de wil van God te doen? Zulke mensen zal Hij eindeloze en doelloze folteringen opleggen. Zo'n handelwijze zou ieder spoor van redelijkheid en gerechtigheid missen, om maar helemaal niet te spreken over barmhartigheid en liefde. Een God, die daartoe in staat is, een God van liefde – zou dat geen pure smaad zijn?

Lemme heeft in de door ons weergegeven uiteenzettingen woorden van Michael Hahn geciteerd. We kunnen het met veel niet eens zijn, wat de laatste geschreven heeft, omdat we het met de Schrift niet in overeenstemming kunnen brengen. De Heer heeft Zijn discipelen beloofd (Joh. 16:13), dat de geest hen in alle waarheid zal leiden. Dat doet de Heer in

toenemende mate en Hij heeft voor de gelovige, het woord van God onderzoekende gemeente, juist in die meer dan honderd jaar, die sinds de tijd van Michael Hahn (gestorven in 1819) voorbijgegaan zijn, menige waarheid ontsloten, die voorheen voor haar verborgen was, juist ook met betrekking tot de laatste dingen. Wie echter ook maar een beetje in de geschriften van Hahn gelezen heeft, kan zich er over verheugen, hoe de geest van God deze boer uit Württemberg licht geschonken heeft over de hemelen en aarde en de allesomvattende betekenis van Christus, over de kracht van God die in deze eenvoudige heilig-ernstige man werkzaam was, over de vurige liefde tot God en de mensen, die zijn hart vulde. Laten we eens naar hem luisteren. Hij schrijft:

“Wie het verdragen kan, als hij van eeuwige verdoeming hoort, weet niet wat Gods liefde is, en zo iemand heeft daarvan dan nog helemaal niets ervaren noch ervan genoten... Zij die niet in de algemene, allen betreffende verlossing geloven en eeuwige verdoemenis prediken, houd ik voor de meest onbarmhartige mensen en ik geloof niet dat er ergens iemand nog verschrikkelijker tegen God en Gods waarheid, tegen Zijn licht en de instelling van Zijn hart getuigen kan dan zo iemand. Want dat betekent de goede God voorstellen als een groot, vijandig, onbarmhartig Wezen, Die wij toch als de Al-barmhartige kennen en als het liefderijke Wezen vereren. Wat een dwaasheid! De Eeuwige-Barmhartige met Zijn barmhartigheid beperken tot een tijdperk van zesduizend jaar! ... Nee! Die mens kan ik niet voor menselijk houden, die niet alleen de gedachte heeft, maar zelfs de mening van eeuwige helse straffen kan koesteren. Want zou men geen reden hebben, als dat zo zou zijn, om bij de geboorte van ieder Adamskind ontroostbaar te huilen en zich bijna dood te schreeuwen, wanneer men bedenkt, hoe weinig van hen tot wedergeboorte komen? Zou men niet over het bestaan van zulke arme wezens bijna van medelijden en erbarmen kapot van verdriet worden? God! Ik beken dat mijn eigen gelukzaligheid zou voelen als een eeuwige hoon, wanneer mijn medemens, die korte tijd gezondigd heeft, oneindig gestraft zou worden!

Daarom is het niet juist van God gedacht en geleerd, wanneer men oneindige helse straffen predikt. Dat kan beslist geen mens, die de Schrift en de kracht van God verstaat, die zichzelf kent en die iets van een Koninkrijk en hogepriesterschap van Jezus weet. Want het is tegen Gods liefdesplan ... Ik beken, dat wanneer ik geen hoop zou hebben, dat uiteindelijk nog alle mensen, na veel doorstane gerichten, ook nog bereikt kunnen worden, dan zou ik voor mijn tijd afgemat zijn door louter medelijden en erbarmen. Een wanhopig verdriet zou mij dag en nacht vervolgen en kwellen, zo vaak ik een natuurlijk mens zag of iemand onbekeerd zou zien sterven. Ik zou smartelijk klagend moeten uitroepen: Ach God en Schepper van de zielen! Waarom is toch dit arme mens ontstaan en geschapen?

Wanneer ik evenwel de heiligheid en rechtvaardigheid van God in overweging neem, kan ik het met Zijn genade en barmhartigheid heel goed rijmen, wanneer verschrikkelijke gerichten over het vlees eeuwigheden lang plaatsvinden over allerlei soorten van zonde. Wanneer echter zonden, in tijdperken begaan, eeuwig bestraft zouden worden, dan zou mijn hart niet in staat zijn dat te verdragen en dat hoe langer hoe minder en het minst wanneer ik met het hart van mijn Verlosser het meest vertrouwelijk ben ... Dan pas is de zaligheid volledig, wanneer het arme schepsel, over het geheel genomen, mede zalig is in de meest volmaakte betekenis. Zalig, wie iets hiervan voelt en ervaart. Want dat is een bewijs, dat hij ook van de koninklijk-priesterlijke geest van Jezus heeft ... Er zijn zielen, voor wie de leer van het herstel tot een behoefte is geworden, die niet alleen geen schade doet, maar van groot nut is, omdat

het niet mogelijk is, dat men zonder dit onderwijs de hele waarheid kan verstaan. Ja, de zielen, die Gods liefde, de geest en gezindheid van Christus hebben, zouden, wanneer ze echt gaan nadenken, het vaak nauwelijks een uur kunnen uithouden zonder de kennis van de algemene allen aangaande verzoening en het volledige herstel van al het verlorene!”

Definitieve vernietiging van de verdoemden

Het is inderdaad nauwelijks te begrijpen hoe nu nog de vreselijke leer van de eindeloze helse kwellingen zoveel aanhangers kan vinden. Het laat zich aan de ene kant alleen verklaren door de macht van de overgeleverde opvattingen, waaraan men uit eerbied voor de vermeende leer van de Bijbel gelooft te moeten vasthouden, en aan de andere kant uit gebrek aan helder en logisch doordenken van wat die leer omvat. Zo zegt Lemme dan ook: “Geen denkend dogmaticus van de tegenwoordige tijd durft het meer, de volle eindeloosheid van de verdoemenis voor alle niet in Christus zalig gemaakten, in zijn volle omvang te beweren”. Hijzelf besluit – zoals ook Samuel Keller – tot de vernietiging van de verdoemden. Hij wijst op teksten als Rom. 11:36 – “*Uit Hem, door Hem en tot Hem zijn alle dingen*”; Joh. 3:35 – “*De Vader heeft de Zoon lief en heeft Hem alles in handen gegeven*”, 1 Cor. 15:28 – “*opdat God zij alles in allen*”. Dat zijn de teksten, volgens welke de ontwikkeling van de wereld ten slotte in een universeel, positief doel zal uitmonden, dat dus niet eindeloos tot in ontelbare miljarden jaren een rijk van de verdoemenis en van de dood naast het met de geest van God doordrongen Rijk Gods zal voortbestaan, maar dat het heelal ten slotte zo van het Rijk Gods doordrenkt zal zijn, dat God Zijn Naam voor de gehele wereld geheiligd heeft”.

Lemme neemt aan, dat de goddelozen, omdat ze nu eenmaal in de godverlatenheid zijn, gescheiden van God, de Bron van al wat leeft, met de tijd al het leven verliezen. Hij schrijft: “Slechts het goede bouwt op, het kwade verwoest. Overal ervaren wij de zonde als een ontbindende kracht. Wij kunnen ons haar werking in het hiernamaals niet anders voorstellen. De toestand van niet-vergeven schuld, van uitzichtloze kwelling van het geweten en duistere zelfmarteling, kan slechts als een toestand van voortdurende en toenemende zelfontbinding, zelfondermijning en zelfontwrichting worden gedacht, die langzamerhand in vernietiging moet overgaan de veroordeelden oneindigheid toe te schrijven is een tegenspraak in zichzelf”.

Ook al is de leer van de vernietiging niet zo monsterachtig als de leer van de eeuwige helse pijniging en is ze in menig opzicht voor de aanhangers ervan niet zo aanstootgevend, we kunnen er toch niet mee instemmen, vooral om de reden dat ze niet in overeenstemming is met de vele door ons aangehaalde Schriftwoorden, die de uiteindelijke redding van allen garanderen.

Ook deze leer doet afbreuk aan de heerlijkheid van God en het verlossingswerk van Christus. Ook volgens deze leer zou de satan ten slotte kunnen triomferen, dat hij het reddingswerk van God in Christus in de hoge mate verijdeld heeft.

Het gericht niet ernstig nemen

Voor het overige is het absoluut niet zo, dat in de verkondiging van het evangelie van de God, die besloten heeft alle mensen te redden, het gericht niet ernstig genomen zou moeten worden. Ook al is het misschien terecht dat de oorsprong van het geloof aan de

redding van allen bij menigeeen in hun sentimentaliteit wortelt; ook al klopt het misschien dat bij veel aanhangers van de leer van de wederzijdse verzoening van het al de christelijke ernst en de stelligheid ontbreken, dan zou het toch niet rechtvaardig zijn om dat van iedereen te beweren. Er zijn onder hen velen van wie niemand de genadestaat zal ontkennen en die met heilige ernst spreken, ook als het over de wederzijdse verzoening van het al gaat. Wij zijn er zelfs van overtuigd, dat juist door hen veel nadrukkelijker en duurzamer de ernst van het evangelie aan het hart gebracht kan worden. Wat werkt in menselijke prediking is het woord van God en alles wat daaraan afgedaan of toegevoegd wordt kan alleen afbreuk doen aan de effectiviteit ervan. Alleen wat woord van GóD is, maakt de heilige geest doeltreffend tot heil. Al het praten over de eeuwige dood en eindeloze helse kwelling is menselijke toevoeging aan het woord van God. Men moet zich ook niet inbeelden, dat de grote massa van de zogenaamde christenheid het prediken over de eindeloze pijniging in de hel werkelijk ernstig neemt.

Aan de andere kant zal wel niemand bestrijden, dat de grootste zendeling aller tijden de apostel Paulus is geweest. Heeft hij misschien ook de helse zweep gezwaaid? Het woord Gehenna (hel) komt in al zijn brieven niet één keer voor; in 1 Cor. 15:55, waar Luther vertaalt: "Hel waar is uw overwinning", staat in de grondtekst volgens de beste handschriften "*thanatos*" (dood); de lezing "hades" is minder goed gedocumenteerd - over "Gehenna" (hel) is nergens iets te lezen. Wij hebben evangelische toespraken van de apostel in Hand. 13:16-41; 14:15-18; 17:22-31; 20:18-35; 22:2-21; 24:10-21; 26:2-23; 28:17-20. Paulus spreekt beslist op zeer ernstige wijze over verloren gaan, wat echter geen eeuwige verdoemenis betekent, maar uitsluiting van de heerlijkheid van het Messiaanse Rijk, van het eonische leven, veroordeling en lijden in het gericht. Hij spreekt over eonisch verderf, over het rechtvaardige gericht van God, bij de openbaring van de Heer Jezus van de hemel in vlamvend vuur als Hij straf oefent over hen, die God niet kennen (2 Thess. 1:7-8). Aan zulke teksten mag niet getornd worden of op een spitsvondig manier uitgelegd worden: ze zullen en moeten hun volle gewicht onder alle omstandigheden behouden.

Dat geldt ook voor alle ernstige woorden van onze Heer en Zijn apostelen. Wij willen en hoeven aan geen enkele ernstige uitspraak over gericht voorbij te gaan. Wij kunnen en mogen b.v. de heftige beschrijving van het gericht voor de grote witte troon in al zijn schokkende ernst de mensen voor ogen stellen en wij zijn er zeker van, juist omdat wij niets uit onszelf eraan toevoegen en op menselijke wijze Gods woorden overdrijven, dat het des te krachtiger zal werken. Maar bij dit alles moeten we dit vasthouden: alle gericht en gerichtstoestanden zijn voor God slechts *wegen* naar het doel toe. Het doel van de God, die liefde is, is het heil, de redding, de heerlijkheid van allen.

Voor het overige laten de vele woorden van de apostel Paulus ons zien, dat men ook hem het verwijt maakte, de mensen door zijn leer van de genade in hun lichtzinnigheid te sterken en ze ronduit tot zondigen aan te zetten. Denk maar aan Rom. 3:8 – "*Het is toch niet zoals men van ons lastert en sommigen ons laten zeggen: laten wij het kwade doen, opdat het goede eruit voortkome?*" Rom. 6:1 – "*Mogen wij bij de zonde blijven, opdat de genade toeneme?*" Rom. 6:15 – "*Zullen wij zondigen, omdat wij niet onder de wet, maar onder de genade zijn?*" Maar alle verdraaiing van zijn woorden en alle kwaadsprekerij heeft de apostel er niet van kunnen weerhouden het hooglied van de genade in alle toonaarden te zingen. Laten wij ons er ook steeds van bewust blijven: wij hebben Gods woord te verkondigen! Welke uitwerking het heeft is niet onze maar Gods zaak; Hij draagt er de verantwoording voor.

Geen vrije wil

Nog een tegenwerping: de leer van de wederzijdse verzoening van het al heft de menselijke vrije wil op. Wanneer God het plan koestert en uitvoert op een dag alle mensen te redden en tot heerlijkheid te brengen, dan is de mens immers slechts een robot in Zijn hand, een willoze machine, zijn redding iets gedwongens, en is dergelijke dwang met gelukzaligheid en heerlijkheid verenigbaar?

Wij vragen daarentegen: Wanneer de mens werkelijk een vrije wil bezit, wanneer ook maar één mens voortdurend de wil van God kan weerstaan, waar blijft dan de Godheid van God? Wanneer mensen in staat zijn om tegenover de wil van God hun eigen wil te stellen en zo Gods wil te verijdelen, moeten dan de profetieën van de Schrift nog geloofd worden? Nee, de Bijbel weet niets van een volledige vrijheid van de menselijke wil. Er is er maar Eén in het heelal, Die een vrije wil heeft, en dat is God: *“Hij Die hun aller harten vormt...”* (Ps. 33:15). *“Want wie wederstaat Zijn wil?”* (Rom. 9:19). Luther heeft een heel omvangrijk boek geschreven: *“Vom unfreien Willen”*, om aan te tonen, *“daß der freie Wille nichts sei”*. Hij vergelijkt de wil van een mens met een paard, dat naar zijn eigen zin beweegt en de vrijheid heeft, of hij zijn voeten opheft of met zijn hoofd schudt, enz. maar de richting, waarin hij gaat, wordt hem door de ruiters opgelegd. Zo is het ook met de mens. In veel uiterlijke dingen heeft hij een zekere vrijheid, maar de richting wordt hem opgelegd door de satan of door God.

Het is inderdaad zo, dat God ons slechts een bepaalde speelruimte voor onze beslissingen overlaat. Onze besluiten komen tot stand door twee zaken: het erfgoed, dat wij in ons dragen, en de werkingen die van de omringende wereld op ons afkomen. Alleen mensen, voor wie dat verborgen is, kunnen zich inbeelden dat zij volledig vrij hun besluiten nemen. Aan de andere kant zullen mensen, die het karakter, de neigingen, driften, zwakheden van een ander mens precies kennen, met enige zekerheid van tevoren kunnen beoordelen, hoe de betreffende persoon op deze of gene inwerking zal reageren. Omdat God alle mensen tot in de diepste diepten van hun hart doorziet en alle middelen om op hen in te werken Hem ter beschikking staan, daarom kan en zal Hij ze allen daar brengen, waar Hij ze hebben wil.

Daarmee is ook niet in tegenspraak dat mensen zich vaak tot aan hun ondergang toe tegen God verzetten. We hoeven maar aan de farao te denken. Het was niet Gods plan dat de farao bereidwillig Israël liet vertrekken. In tegendeel: omdat God Zijn macht en heerlijkheid wilde bekend maken, daarom moest aan God tegenstand geboden worden, en het is God Zelf, die de farao steeds weer daartoe aanzet. Al voor de farao van de hele zaak iets afweet zegt God tegen Mozes in Ex. 4:21 *“Ik zal zijn hart versterken, standvastig maken”*. Zo vertalen wij correcter met A.E. Knoch het hier gebruikte Hebreeuwse woord, dat Luther regelmatig met *“verstokken”* weergeeft, zo dikwijls als het om de farao gaat. Zo vertaalt ook de eminente rabbijn Samson Rafael Hirsch uit Frankfort in zijn commentaar: *“Ik zal echter zijn hart vast laten zijn”*. God Zelf brengt de farao ertoe zich tegen Hem te verzetten. De schriftgeleerden sluiten zich veelal af voor deze informatie uit bezorgdheid God in een verkeerd daglicht te stellen. Het is niet zomaar dat Paulus in Rom. 9:19 met betrekking tot de verharding van de farao schrijft: *“Gij zult nu tot mij zeggen: Wat heeft Hij dan nog aan te merken? Want wie wederstaat zijn wil?”* Het antwoord dat Paulus op deze vraag geeft (vers 20 en 21): *“Maar gij, o mens! Wie zijt gij, dat gij God zoudt tegenspreken? Zal het geboetseerde soms tot zijn boetseerder zeggen: waarom hebt gij mij zo gemaakt? Of heeft de pottenbakker niet de vrije beschikking over het leem om uit dezelfde klomp het ene voorwerp te vervaardigen tot eervol,*

het andere tot alledaags (oneervol) gebruik?" wordt door menig theoloog gewoon afgewezen, en anderen, die dat niet durven, stoten zich er toch heimelijk aan. Er is iets in het menselijke hart, wat zich daartegen verzet God op een hoger niveau te plaatsen dan waarop wij ons bevinden. Wij willen Hem niet toestaan, ook maar iets te doen, wat met ons eigengemaakte begrip van recht en onrecht niet zonder meer overeenkomt. Maar is de Schrift voor ons Gods woord? Laten wij haar dan ook geloven. Laten wij de opvatting van de apostel aanvaarden en ernst maken met de Godheid van God!

Zeker, wanneer wij van mening zijn, dat de farao, die immers door God Zelf tot verzet tegen de Almachtige aangemoedigd is, zijn einde gevonden heeft in de Rode Zee om voortaan aan de eindeloze verdoemenis te zijn vervallen, dan zal het ons moeilijk vallen, zelfs onmogelijk zijn, Gods handelen met de farao in overeenstemming te brengen met het geloof aan de rechtvaardigheid en goedheid van God. Maar de Schrift brengt ons een ander beeld voor ogen. De farao zal opstaan en voor de grote witte troon geoordeeld worden. En zo waarachtig als God Góð is, zal de farao zich buigen voor de gerechtelijke uitspraak van Christus en die als rechtvaardig erkennen. De farao zal na het gericht in de tweede dood zinken en voor zijn bewustzijn in het eerstvolgende ogenblik daarna tot gelukzaligheid en heerlijkheid opstaan en samen met alles wat leeft in heel het heelal zal hij instemmen met de lofzang van de grote God, die Zich ook over hem ontfermd heeft. Er zal geen verwijtende vraag aan God uit zijn mond komen, maar lof en dank dat God hem, Zijn onwaardig schepsel, gebruikte om Zijn naam te verhogen en Zijn roem te verspreiden.

Hetzelfde geldt voor Judas Iskariot. Judas was naar de Schrift blijkbaar daartoe bestemd zijn Heer en Meester te verraden (lett.: overleveren). De Heer zelf spoort hem aan bij het voorbereidingsmaal voor het Pascha: *“Wat jij doen wilt, doe het met spoed”* (Joh. 13:27) en stuurt hem daarmee weg uit de kring van de discipelen. Vooraf al was niet een gewone demon, maar de satan zelf in hem gevaren. Wij willen Judas voltrekt niet verontschuldigen, het is en blijft iets vreselijks, dat een discipel, die jarenlang in de innigste gemeenschap met de heilige, liefdevolle, heerlijke Zoon van God gewandeld heeft, Hem kon verraden – maar wij zouden toch graag de vraag willen stellen: welke gelovige christen heeft de moed om te zeggen, dat hij in de situatie van Judas – het was immers nog vóór Pinksteren – niet aan de verleiding zou hebben toegegeven? Alleen het geloof in de wederzijdse verzoening van het al geeft een bevredigende oplossing van de moeilijke vragen, die met de val van Judas Iskariot verbonden zijn.

Geen aanknopingspunt voor overledenen

Maar, zou nu iemand ook kunnen vragen, hoe zou een dergelijke innerlijke verandering, zoals wij die voor de farao aannemen, bij hem en ontelbare anderen tot stand komen? Een bekende, intussen ontslapen evangelist, zei jaren geleden tegen ons, dat de belangrijkste reden voor hem, om de wederzijdse verzoening van het al af te wijzen, daaruit bestond, dat naar zijn mening God geen aanknopingspunt meer kon vinden in de mens, die zijn leven lang de genade van God in Christus afgewezen heeft. Daarop willen we allereerst zeggen, dat het naar verhouding altijd maar een klein deel van de mensheid geweest is aan wie het evangelie zó gepredikt werd, dat men zich voor de beslissing geplaatst zag vóór of tegen de gekruisigde en opgestane Zoon van God. En verder: wie wil voor de almachtige God

grenzen trekken, zodat het voor Hem niet meer mogelijk is invloed op de mens tot zijn heil te hebben? Wij zijn er integendeel van overtuigd, dat de wegen van God met de ongelovig overleden mensen niet alleen in sommige van hen het verlangen naar het heil in Christus kan opwekken, maar dat de geweldige ervaring, die God over hen laat komen, allen zonder uitzondering ertoe zal leiden, dat zij berouw over hun zonden hebben en vurig naar het heil in Christus verlangen.

Wij wijzen op wat wij over het gericht voor de grote witte troon gezegd hebben. De doden zien zichzelf opgestaan, in het leven teruggekeerd. Wij kunnen ons immers helemaal geen voorstelling maken van de verbazing en de intense opwinding van deze mensen, wanneer ze plotseling de stem van de Zoon van God horen, die hen roept uit hun graven. Ze waren dood en zijn opnieuw wakker geworden. Wat zal dit feit een indruk maken, vooral op hen, die gedurende hun leven erom lachten, omdat er een leven na de dood zou zijn! Nu zien ze zich voor het gericht gesteld – zou van de meest verharde zondaar dan nu niet zijn geweten spreken, waarvan hij de vermaningen en waarschuwingen duizendvoudig in de wind geslagen heeft en dat hij misschien bestempeld heeft, als iets wat de mens door opvoeding aangekweekt was? En Wie zien ze op de *bêma* (NBG: rechterstoel)? Niemand anders dan de door de wereld door alle eeuwen heen verachte en bespote Jezus van Nazareth. De man, die men ooit als een gewone crimineel aan het kruis nagelde, die zien ze nu als Rechter op de troon, Zijn gezicht lichtend als de zon, in onuitsprekelijke heerlijkheid. Wie het evangelie van Hem gehoord en afgewezen heeft – is er voor hem of haar nog iets anders nodig dan Hem te zien, om hen tot erkenning van hun mislukte leven, hun schuld te brengen?

Maar ook alle anderen moeten het ervaren: *“De Heer, die ook hetgeen in de duisternis verborgen is, aan het licht zal brengen en de raadslagen der harten openbaar maken”* (1 Cor. 4:5). Denk maar aan de Samaritaanse vrouw bij de bron van Jacob (Joh. 4). Wat een indruk maakt het op haar wanneer de Heer tegen haar zegt: *“... je hebt vijf mannen gehad en die je nu hebt, is je man niet!”* Zij laat haar kruik staan en gaat de stad in: *“Komt mee en ziet een mens, die mij gezegd heeft alles wat ik gedaan heb: zou deze niet de Christus zijn?”* Graag willen we hierbij een voorbeeld uit modernere tijd aanhalen. De auteur Heinr. Zschokke, overleden 1848, had een merkwaardige gave. Nu en dan, als hij een vreemd mens in het gezicht keek, openbaarde zich aan hem als door een tweede gezicht het verleden van deze persoon. Zoals C. Stuckert in zijn *“Jesusgeschichten”* vertelt, keerde Zschokke eens op een marktdag in Waldshut terug – Zschokke bracht het grootste deel van zijn leven in Zwitserland door – in het hotel *“Zum Rebstock”* en gebruikte aan de drukbezette tafel van de hotelhouder het avondeten, waar twee vreemdelingen zich juist over allerlei eigenaardigheden van de Zwitsers vrolijk maakten. Vooral een jonge man die tegenover hem zat, maakte de meest overmoedige grappen. Toen ontwaakte in Zschokke de gave van het innerlijk zien, zodat het leven van deze jonge man als in een film aan hem voorbijtrok. Toen richtte hij zich tot hem met de vraag of hij hem eerlijk antwoorden zou, wanneer hij hem het meest geheime uit zijn leven zou meedelen, hoewel hij hem nog nooit gezien had. Hij beloofde het. Toen vertelde Zschokke wat hij innerlijk had gezien en het hele gezelschap aan tafel kreeg het verhaal te horen van de jonge koopman, over de jaren van zijn opleiding, zijn kleine afdwalingen, tenslotte ook een door hem begane zonde aan de kas van zijn baas. Hij beschreef voor hem de onbewoonde kamer met gewitte wanden, waar rechts van de bruine deur op een tafel de

zwarte geldkist had gestaan. Er heerste tijdens het verhaal doodse stilte in het gezelschap. Slechts af en toe onderbrak Zschokke zichzelf met de vraag of hij de waarheid sprak. Vol ontzetting bevestigde de jonge koopman elk feit, zelfs die diefstal. Wanneer nu een gewoon mens zoals Zschokke al af en toe zo'n wonderlijke kennis over anderen gegeven werd, wie wil er dan nog aan twijfelen dat dit in de hoogste mate het geval zal zijn bij Hem, aan Wie God gegeven heeft om gericht te houden? En welke effect zal dat hebben? Wanneer in het gericht voor de grote witte troon de aangeklaagde zal beseffen, dat zijn hele leven met al zijn gedachten, woorden en daden, voor de Rechter openligt, als de opengeslagen bladzijden van een boek, zal hij dan ook maar één poging doen zijn schuld te ontkennen of goed te praten?

Toen Petrus de wonderbare visvangst gedaan had, waarin hij het werk van de heilige God bespeurd heeft, valt hij voor Jezus, die naar het uiterlijk toch maar een mens als alle andere is, op zijn knieën: *"Heer, ga uit van mij, ik ben een zondig mens!"* Zullen de zondaren voor de grote witte troon voor de heiligheid van de Rechter van de wereld het aandurven zich tegen Zijn rechtvaardig oordeel te verzetten? Wij hebben er al op gewezen, dat oordelen (richten) in de Bijbelse zin een terechtbrengen is, dat ook de strengste tuchtigingen het uiteindelijke heil van de zondaar beogen, en wanneer hij dat in het gericht gewaar wordt, wat zal hem er dan vanaf houden zich voor Christus in berouw en ootmoed te buigen? In het aardse leven houdt *'al wat in de wereld is, begeerte van het vlees, begeerte van de ogen en een hovaardig leven'* (1 Joh. 2:16) velen ervan af tot Christus te komen en zich door Hem te laten redden, maar deze beletsels zijn daar dan niet meer. In Op. 20:11 staat er immers: *"En ik zag een grote witte troon en Hem, die daarop gezeten was, voor Wiens aangezicht de aarde en de hemel vluchtten, en geen plaats werd voor hen gevonden"*. En zij die tot het gericht opgestaan waren, zien ten slotte de Rechter van de wereld omgeven door een grote schare lichtende gestalten, alle verheerlijkt naar het beeld van Jezus Christus. Waren deze niet allemaal ook eens mensen zoals zij zelf, die nu het gericht ondergaan! Nu zien ze – ze hoeven niet te geloven – ze zien met hun ogen tot welke gelukzaligheid en heerlijkheid de gekruisigde en opgestane Heiland de zijnen leidt. Wij kunnen er zeker van zijn: wat de mensen die opgestaan zijn om gericht te worden voor de grote witte troon ervaren, maakt ze innerlijk bekwaam om de volle rijkdom van de genade van God te ontvangen in de levendmaking. Zeker, deze ervaring, hoe diepgaand zijn invloed ook moge zijn, kan hun het tweede sterven niet besparen. Ze zijn nu eenmaal slechts tijdelijk opgestaan, om gericht en voor het heil toe bereid te worden, en zinken daarom, nadat hun opvoeding in het gericht voltooid is, in de dood terug. Het is bij hen niet anders dan bij degenen die gedurende hun aardse leven aan Jezus gelovig zijn geworden, met uitzondering van hen, die de wederkomst van de Heer meemaken en dan veranderd worden, het onsterfelijke lichaam als het ware over het sterfelijke lichaam heen aantrekken. Die voor het gericht opgestaan zijn hebben de eon van het duizendjarig Rijk niet meegemaakt; zij zullen evenmin de eon van de nieuwe hemel en de nieuwe aarde meemaken. Dat is volledig in overeenstemming met de grote waarheid, dat slechts diegenen, die tijdens het aardse leven aan Jezus geloven, het eonische leven zullen hebben. Pas wanneer de Heer alle andere vijanden overwonnen heeft, wordt ook de tweede dood opgeheven (1 Cor. 15:26). Wat zal dat een gejuich, lof- en dankgeluid in de hemel en op aarde geven, als niet alleen de zonde, maar ook al het slechte wat daar het gevolg van was, wanneer heel het wezen van de dood opgeheven is, wanneer de grote Zoon van God voor de

tweede keer en dan in veel bredere zin dan de eerste keer het woord (Joh. 17:4) tot de Vader mag spreken: *“Ik heb voleindigd het werk, dat Gij Mij te doen gegeven hebt”*.

Geen prikkel voor evangelisatie

In verband met het voorgaande willen we kort ingaan op het verwijt, dat men de verdedigers van de leer van de verzoening van het al dikwijls gemaakt heeft: wanneer, zoals jullie zeggen, toch alle mensen uiteindelijk zalig worden, dan valt de belangrijkste prikkel voor het werk van evangelisatie en zending weg. Wat zullen we daarop antwoorden? Wij zijn ervan overtuigd dat het niet het plan van God is, in deze eon de hele mensheid tot Christus te brengen. Het plan van God is allereerst de bijeen vergadering van een uitgekozen gemeente uit alle volken, de opbouw van het Lichaam van Christus (Ef. 4:11-16). Wanneer Jezus wederkomt, zal Hij Zijn verheerlijkte uitverkorenen als Zijn werktuigen gebruiken om het hele heelal dan aan de Vader te onderschikken. Christus heeft van God een opdracht gekregen, zoals nog nooit iemand ten deel gevallen is, n.l. het gehele universum aan God te onderschikken. Dienovereenkomstig strekt het tijdperk zich uit, waarin Hij Zijn aanhangers bijeen vergadert, mensen die geheel van Hem willen zijn, die Hij met Zijn gedachten en Zijn geest vervullen kan, en dat niet slechts voor enkele jaren of tientallen jaren, maar nu al gedurende zo'n tweeduizend jaar. Alles, wat de Heer vanuit de hemel nu bewerkt door de verkondiging van het evangelie is in hoofdzaak slechts een voorbereiding voor het werk van Christus op grote schaal, dat spoedig beginnen zal, wanneer Hij uit Zijn verborgenheid treedt en de macht grijpt, die de Vader Hem allang beloofd heeft. Maar hoe zal de volheid van de heidenen binnengaan (Rom. 11:25), als in de zgn. christenheid en in de heidenwereld het evangelie in de kracht van de heilige geest niet verkondigd en de zaak van Christus niet gepropageerd wordt? Is niet juist de apostel Paulus, die zo duidelijk de leer van de verzoening van het al verkondigt, de grootste zendeling ooit geweest? Kon hij niet zeggen: *“ik heb meer gearbeid dan zij allen”* (1 Cor. 15:10)? En wie eenmaal door de liefde van God in Christus overwonnen is, zal die niet met de apostel moeten zeggen: *“van Grieken en niet-Grieken, van wijzen en onwetenden ben ik een schuldenaar”* (Rom. 1:14). En hoe meer hij de buitengewone gedachten van God met een verloren wereld leert verstaan, hoe meer het zijn vreugde zal zijn, dat het heerlijke evangelie in de hele wereld gepredikt wordt en dat hij daaraan mag meehelpen.

En de gevallen engelen?

Wat voert men al niet aan tegen de wederzijdse verzoening van het al! Men vraagt dan ook wel spottend: als ten slotte alle mensen gered worden, ook de kinderen van de boze, waarover de Heer in Matth. 13:38 spreekt, en ook de Joden, die Hij slangen en adderengebroid noemt (Matth. 23:33) en van wie Hij zegt: *Gij hebt de duivel tot vader* (Joh. 8:44), waarom dan ook niet deze lijn doortrekken en ook de gevallen engelen en uiteindelijk satan zelf zalig laten worden? Daarmee gelooft men dan de onzinnigheid van de leer van de verzoening van het al te hebben bewezen. Wat antwoorden wij daarop?

Ströter schrijft in zijn boek *“Die Allversöhnung in Christus”*: *“Van een gezegende knecht van God wordt verteld, dat hij in een stil vertrouwelijk uur zijn leerlingen de vraag voorgelegd heeft: ‘Broeders, wanneer nu zou blijken, dat onze grote God toch met alle ongelovigen en*

goddelozen op een of andere manier klaar komt, zodat ze allemaal vrijwillig en van ganser harte voor Hem de knieën buigen en in gelukzalige onderwerping belijden, dat Christus de Heer is tot eer van God, de Vader – zouden jullie daar iets op tegen hebben? Daarop eerst stomme verbazing, dan schuchter het antwoord: nee, mijnheer! Daarop het volgende: En wanneer het nu het geval zou zijn dat ook satan en al zijn legers zich uiteindelijk toch gewillig onder het zachte juk van onze Heer zouden buigen en Hem in eeuwigheid zouden dienen – zouden jullie daar iets op tegen hebben? Daarover nog diepere verbazing en nog langer zwijgen. Eindelijk echter toch het antwoord: nee, mijnheer! Daarop dit: ik ook niet!” En zeggen wij te veel, als wij beweren, dat vele kinderen van God precies zo tegenover deze vraag staan? Hoewel zij het niet openlijk durven uitspreken, in hun hart denken ze toch: Ja, onbeschrijfelijk mooi en heerlijk zou het zijn, wanneer uiteindelijk eenmaal alle vijandschap tegen God, alle zonde en daarmee ook al het leed en al het verderf voor altijd uit het hele universum verdwenen zouden zijn.

Kan men zich een grotere triomf van God voorstellen, dan dat het Zijn macht, Zijn wijsheid, Zijn liefde, niettegenstaande Zijn gerechtigheid en heiligheid, lukt om al Zijn schepselen tot gewillige, blijde aanbidding van Hem te brengen? En dit zijn geen sentimentele dromen van menselijke fantasie, maar de vaste toezeggingen en beloften van God. Of zegt Paulus niet in Col. 1:19 en 20, dat het *“het welbehagen van God was om door Christus alles wederzijds tot Zichzelf te verzoenen, hetzij wat op de aarde, hetzij wat in de hemelen is”*? Vergelijk ook Ef. 1:10. Zegt dezelfde apostel ook niet in 1 Cor. 15:24, dat Christus alle heerschappij, alle macht en kracht zal onttronen om ten slotte alles aan de vader over te dragen? Waarom niet de hele Schrift geloven, vragen wij ons af, vooral wanneer ze zo onbeschrijfelijk grote en heerlijke dingen belooft? Of wil iemand in ernst tegenover zoveel glasheldere getuigenissen van de Schrift staande houden, dat een rijk van satan, de vijand en tegenstander van God, tot in de verste tijden voortbestaan zal, een rijk van ondoordringbare, huiveringwekkende duisternis, een rijk van bewuste, onafgebroken afwijzing, godslastering en nooit uitputtende vijandschap tegen de Christus van God? Wat maakt men dan van de Majesteit, van de Godheid van God, met zulke gedachten?

Over de oorsprong van het kwaad

Hiermee raken we een punt aan, waar maar weinig christenen op een Bijbelse manier over denken: satan en zonde. Op de vraag hoe de zonde in de mensheid binnengedrongen is, geeft de Schrift ons het antwoord, dat dit door de eerste mensen gebeurde. Ze zegt ons ook, dat de zonde van buitenaf binnendrong en wel door de slang, *“die genaamd wordt duivel en de satan”* (Op. 12:9). Hoe is satan echter tot zonde gekomen? De algemene mening is, dat de satan een door God oorspronkelijk rein en heilig geschapen engel is, die van God is afgefallen; men spreekt over de “val van satan”. De Schrift zegt zoiets helemaal niet. Maar de Heer zegt in Joh. 8:44 over de satan: *“Hij is een mensenmoorder van den beginne en staat niet in de waarheid, want er is in hem geen waarheid”* (NBG-vert.). De Statenvertaling vertaalt hier, evenals Luther: *“... die was een mensenmoorder van den beginne en is in de waarheid niet staande gebleven; want geen waarheid is in hem”*. De Zwitserse dominee L. Reinhardt zegt hierover in zijn boek: *“Das neue Testament vom Standpunkt der Urgemeinde ganz neu aufgefaßt, wortgetreu übersetzt und mit Anmerkungen versehen”*, dat in het jaar 1878 uitkwam, het volgende: *“Dat is echter niet alleen volkomen ongefundeerd, maar weerspreekt*

gewoon het verband en het heel uitdrukkelijke ‘van het begin (der schepping) af aan’ (Vgl. 1 Joh. 3:8). Wanneer men nauwkeurig en zonder vooroordeel vertaalt, dan laten bovenstaande woorden van de Heer zich met de kerkelijke leer over de duivel absoluut niet verenigen, maar het is de plicht van iedere oprechte christen, liever een aantoonbaar uit het heidendom stammende opvatting prijs te geven, dan de woorden van onze Heiland te verdraaien en op een gezochte manier uit te leggen”. Tot zover ds. L. Reinhardt. De geheel letterlijke vertaling is in ieder geval, zoals ook A.E. Knoch vertaalt: “hij heeft niet *gestaan* in de waarheid”. In de tekst uit de eerste Johannesbrief (3:8) waarnaar Reinhardt verwijst, staat over de duivel: “*hij zondigt van den beginne*”.

Als iemand zou willen beweren, dat Adam van het begin af aan gezondigd heeft, dan zouden we dat met recht bestrijden, want Adam heeft zonder twijfel al enige tijd vóór de zondeval in het paradijs geleefd, en ook al vóór de schepping van de vrouw. Als echter de Schrift over de satan zegt: “*hij zondigt van den beginne*”, “*hij heeft niet gestaan in de waarheid*” – waarom willen wij dit dan niet laten gelden zoals het er staat? Blijkbaar omdat het de traditionele opvattingen weerspreekt; omdat de gedachte ons misschien gewoon godslasterlijk lijkt, dat God de satan reeds als een niet in de waarheid staand schepsel geschapen heeft en Hij daarmee de aanstichter van de zonde is; wij stoten ons aan wat geschreven staat, omdat wij ons aanmatigen God voor te mogen schrijven, wat Hij doen en laten mag.

Het is zonder twijfel dat de Schrift vaker God een handelwijze toeschrijft, die wij bij mensen als zondig zouden veroordelen. Laten we maar eens denken aan de geschiedenis van Achabs ondergang, 1 Kon. 22:20-22 en 2 Kron. 18:19-21. Wij worden in een hemelse raadsvergadering binnengeleid. “*En de HEER zei: wie zal Achab verleiden, zodat hij optrekt en sneuvelt te Ramoth in Gilead? Toen trad er een geest naar voren, stelde zich voor de HEER en zei: ik zal hem verleiden. De HEER vroeg hem: waarmee? Hij antwoordde: ik zal heengaan en tot een leugengeest worden in de mond van al zijn profeten. Toen zei Hij: gij moet hem verleiden en gij zult er ook toe in staat zijn; ga heen en doe het*”. Hier zet God dus een geest ertoe aan om vierhonderd profeten van Achab te misleiden door de bedrieglijke belofte, dat God Ramoth in de hand van de koning zal geven. Als een mens zo handelde, zouden wij het dan niet als schandelijk veroordelen? Zo wordt ook in 2 Thess. 2:11 van God gezegd: “*Daarom zendt God hun een dwaling, die bewerkt, dat zij de leugen geloven*”. En nog een voorbeeld: de ergste misdaad die ooit begaan is, is in ieder geval de kruisiging van Christus, de heilige Zoon van God. En wat zegt Petrus in zijn pinksterpredicatie? “*Deze (Jezus) naar de bepaalde raad en voorkennis van God uitgeleverd*” (Hand. 2:23). (A.E. Knoch: “nach dem festgesetzten Ratschluß und der Vorerkenntnis Gottes”).

Het lijkt niet de geringste twijfel: volgens de Schrift gebruikt God het kwaad om Zijn doel te bereiken. Waarom zou Hij niet ook het kwaad in de wereld hebben laten komen, de intrede van de zonde in de wereld hebben veroorzaakt? Precies dit is wat de Schrift zegt over God. In Rom. 11:36 verklaart Paulus: “*Uit Hem en door Hem en tot Hem zijn alle dingen*”, dus niet alleen de goede, maar ook de kwade dingen. In Jes. 45:6 en 7 spreekt God: “*Ik ben de HERE en er is geen ander, Die het licht formeer en de duisternis schep, Die het heil bewerk en het onheil schep*”, letterlijk: *het kwaad schep*; het in Hebreeuws gebruikte woord is de gebruikelijke uitdrukking voor het ethisch kwade. “*Ik de HERE doe dit alles*”. Het gaat niet aan een tweede schepper aan Gods zijde te plaatsen en de satan de verantwoordelijkheid voor

het bestaan van het kwaad in de wereld toe te schuiven. God heeft ook het kwaad geschapen, en wij kunnen vol vertrouwen aan Hem de verantwoordelijkheid daarvoor overlaten.

Het Hebreeuwse woord, dat Luther honderden keren met “zondigen” vertaalt, geeft hij op één plaats met “missen” weer. In Richteren 20:16 is sprake van zeventienhonderd uitgelezen mannen uit de stam van Benjamin *“die linkshandig waren en ieder van hen slingerde met een steen tot op een haar, zonder te missen”*. Missen en zondigen is in principe hetzelfde. In de diepste zin is zonde altijd een missen van het doel. In Rom. 3:23 zegt de apostel over de mens: *“allen hebben gezondigd en derven de heerlijkheid Gods”*, d.w.z. zij blijven achter bij de standaard, de normale maatstaf, die God bij de schepping van de mens op het oog had. Talloze zonden zijn zeker veel erger dan alleen een tekortschieten, maar deze definitie van de zonde heeft de voorkeur, omdat ze de essentie benadrukt, die elke zonde gemeenschappelijk heeft, of wij nu aan de laaghartigste en afschuwelijkste zonden denken of aan de gebreken die ook bij de vroomste en moreel meest hoogstaande mensen nog gevonden worden. Altijd is het een achterblijven bij Gods hoge standaard.

God Zelf heeft het doel niet gemist, doordat Hij de satan nu juist als satan schiep. De satan heeft de taak vervuld, die God hem toegedacht had, om het hele universum met zonde, met kwaad te doordrenken. God gebruikt het voor Zijn doel. Juist tegen de donkere achtergrond van de zonde laat God Zijn barmhartigheid, Zijn onpeilbaar diepe liefde, de rijkdom van Zijn genade oplichten op zo’n manier als dat anders niet mogelijk geweest zou zijn. Voor Zijn vijanden geeft God Zijn Zoon over in het vreselijkste lijden en openbaart daarmee een liefde, die in eeuwigheid niet overtroffen kan worden. Door deze liefde overwint Hij de slaven van de zonde en bindt ze met onbreekbare ketenen aan de heilige Zoon van God om te leven voor Hem, Die voor hen gestorven en opgestaan is. Bij de genezing van de blindgeborene geeft de Heer op de vraag van de discipelen *“Wie heeft gezondigd, deze of zijn ouders, dat hij blindgeboren is?”* het wonderlijke antwoord: *“Noch deze heeft gezondigd noch zijn ouders, maar de werken Gods moesten in hem openbaar worden”*. Met andere woorden: die man heeft tientallen jaren blind door de wereld moeten gaan, opdat Jezus het grote werk van genezing van een blindgeborene kon uitvoeren. Zal de door Jezus genezen en tot geloof aan de Zoon van God gebrachte blindgeborene toen soms ook met God getwist hebben, dat Hij hem blind op de wereld heeft laten komen? Net zomin zal ook maar iemand van degenen, die onder het kwaad in hun leven het zwaarst hebben moeten lijden, er aan denken om God een verwijt te maken, dat Hij het kwaad in de wereld liet komen, als het werk van de verlossing aan hem voltooid is.

Het zij vanzelfsprekend verre van ons om met dat wat gezegd is de satan van zijn schuld te willen schoonwassen. Het zal bij hem niet anders zijn dan bij ons. Wij zijn buiten onze schuld tot zondaren gesteld (Rom. 5:19 St.Vert.); maar zoals wij om de zonde, die wij hadden kunnen vermijden en die wij willens en wetens toch gedaan hebben, veroordeling verdienen, zo heeft de satan ontelbare vreselijke zonden begaan, die hij niet had hoeven te begaan, en zal daarvoor gericht worden. Volgens Openbaring 20:1-3 zal hij bij de wederkomst van Christus gebonden en in de afgrond opgesloten worden voor duizend jaar. Nadat hij voor een korte tijd weer losgelaten is en voor de laatste keer de mensheid tot opstand tegen Christus aangezet heeft, wordt hij in de poel van vuur geworpen, waarin de antichrist en zijn profeet zich al bevinden. Voor deze drie bovennatuurlijke wezens betekent de poel van vuur niet een tweede sterven. Er staat integendeel over hen: *“zij zullen dag en nacht gepijnigd worden in alle eeuwigheden”* (lett.: in de eonen der eonen).

Voor alle schepselen, die in zonde gevallen zijn, gaat de weg tot redding door gericht heen. De gelovigen worden in het aardse leven al gericht door het kruis van Christus, door het woord en door de geest van God, door allerlei lijden. De ongelovigen komen in het gericht voor de grote witte troon. De satan wordt in de afgrond opgesloten en wordt dan bij zijn bondgenoten in de poel van vuur geworpen. Maar hoe lang en zwaar de weg van de gerichten ook mag zijn, het einde van Gods wegen is redding en heerlijkheid. De zonde met al het leed, dat daar het gevolg van is, heeft slechts beperkt bestaansrecht in de wereld. God heeft de zonde in de wereld laten komen voor een naar de eeuwigheid gemeten zeer korte tijd – wat willen enige duizenden jaren zeggen tegenover ontelbare miljarden jaren? God gebruikt de zonde voor Zijn doel, en wanneer dat vervuld is, zal ze voor altijd uit Gods schepping verdwenen zijn. Eenmaal zal het zijn: de zonde bestaat niet meer, noch de dood, noch rouw, noch geklaag, noch moeite, het is alles nieuw geworden (vgl. Op. 21:4 en 5).

De officiële leer van de kerk

Met een laatste bezwaar, dat steeds weer tegen de leer van de wederzijdse verzoening van het al naar voren gebracht wordt, moet nog rekening worden gehouden: ze staat in tegenspraak met de leer van de kerk. Wie ervan overtuigd is, dat de Bijbel de wederzijdse verzoening van het al leert, die laat zich niet van de wijs brengen. Luther heeft op de Rijksdag te Worms gezegd: 'Ik geloof noch de paus noch de concilies alleen, omdat duidelijk is, dat zij vaker gedwaald en zichzelf tegengesproken hebben'. Kunnen wij niet met hetzelfde recht zeggen: 'Ik geloof noch de Lutherse, noch de Hervormde Kerk alleen, omdat duidelijk is, dat zij vaker gedwaald en zichzelf tegengesproken hebben'? Het zeventiende artikel van de Augsburgse Confessie luidt:

Over de wederkomst van Christus ten gerichte:

1. Zo wordt ook geleerd, dat Christus bij de voleinding van de wereld ten gerichte verschijnen en alle doden opwekken zal; de vromen en uitverkorenen zal Hij het eeuwige leven en oneindige vreugde schenken; de goddelozen echter en de duivels zal Hij veroordelen tot een eindeloze pijniging.
2. Veroordeeld worden de wederdopers, die menen dat er een eind zal zijn aan de straffen voor de veroordeelden en de duivels.
3. Veroordeeld worden ook anderen, die nu joodse opvattingen verspreiden, dat al vóór de opstanding van de doden de vromen een werelds rijk zullen bezitten, terwijl de goddelozen overal onderdrukt worden.

Wie geloven wij meer, de Augsburgse Confessie of de Bijbel?

Wij zijn het eens met Michael Hahn als hij schrijft: "Men weet heel goed, dat leringen als die van het duizendjarig Rijk, van de wederoprichting van alle dingen en van reiniging van de ziel na de dood, aan misbruik onderworpen zijn; maar is dat met de leer van de verzoening en rechtvaardiging niet precies eender? Moet men deze daarom maar niet vertellen? Verder weet men, dat volgens de belijdenissen die leringen door de stichters en verkondigers van protestantse religies verketterd en verworpen zijn. Omdat ze dat echter niet zijn door de Heilige Schrift, is men ervan overtuigd, dat men zich meer hiertoe moet keren dan tot die

verkondigers. Men heeft aan hen de vrijheid te danken het woord van God te mogen lezen en doet dit dan ook, doordat men zich van de vrijheid bedient, waarvan die verkondigers zich ook bediend hebben. Nee, men is niet van het ene pausdom naar een ander overgegaan, men protesteert tegen al het nieuwe, net als tegen het oude”.

Dat ook de kerkhervormers, met de beste wil van de wereld om alleen te leren wat met de Heilige Schrift overeenstemt, niet voor ernstige dwaalleringen bewaard zijn gebleven, willen wij door de leer van de uitverkiezing, de zgn. predestinatie, proberen duidelijk te maken. Luther, Calvijn en Zwingli hebben geleerd, dat God van eeuwigheid de een tot eeuwige zaligheid, de ander tot eeuwige verlorenheid bestemd heeft. Het is een wijdverbreide vergissing dat het hier slechts om een gereformeerde speciale leer gaat, waarvoor men vooral Calvijn als verdediger ervan aanvoert, maar Luther heeft dat vóór Calvijn en met dezelfde scherpte al uitgesproken. Het is waar, dat de Lutherse Kerk al spoedig begon deze leer af te zwakken. Wat zegt de Schrift? In Ef. 1:5 schrijft Paulus: “... *In liefde ons tevoren bestemmend tot het zoonschap door Christus Jezus voor Zichzelf, in overeenstemming met het welbehagen van Zijn wil*” (C.V.). In Ef. 1:11-12 staat: “*wij die tevoren bestemd zijn in overeenstemming met het voornemen van Hem Die alles bewerkt in overeenstemming met de raad van Zijn wil, opdat wij zijn tot lofprijs van Zijn heerlijkheid*”. In de belangrijkste tekst over de uitverkiezing zegt Paulus over hen, die naar Zijn voornemen geroepen zijn, Rom. 8:29-30, “*want die Hij tevoren gekend heeft, heeft Hij ook tevoren bestemd tot gelijkvormigheid aan het beeld Zijns Zoons, opdat Hij de eerstgeborene zou zijn onder vele broederen; en die Hij tevoren bestemd heeft, dezen heeft Hij ook geroepen; en die Hij geroepen heeft, dezen heeft Hij ook gerechtvaardigd en die Hij gerechtvaardigd heeft, dezen heeft Hij ook verheerlijkt*”. Maar nergens zegt de Schrift dat God mensen tot verdoemenis, tot eindeloze pijniging bestemd heeft, zoals de reformatoren beweren.

Ze zeggen uiteraard: wanneer God een deel van de mensheid tot zaligheid bestemd heeft, dan ligt daarin vanzelfsprekend besloten, dat het andere deel niet tot zaligheid bestemd is, dus verloren moet gaan. Maar aan deze gevolgtrekking ligt een foutieve gedachte ten grondslag. Het is niet zo, dat God slechts een beperkt deel van de mensheid van tevoren tot zaligheid bestemd heeft, maar *God wil dat àlle mensen gered worden* (2 Tim. 2:4). Waarover het plan gaat wordt ons duidelijk in Ef. 1:9-10 gezegd. Daar is sprake van het geheimenis van de wil van God naar Zijn welbehagen, *dat Hij Zich heeft voorgenomen in Christus “... tot beheer van het complement van de era’s om het al te culmineran in de Christus: zowel wat in de hemelen als wat op de aarde is”* (C.V.). Het plan van God gaat er dus om alles wat op aarde en in de hemel is, in Christus als Hoofd samen te vatten. Dit plan wordt door God, in het kader van een groot opgezet heilsplan, door de verschillende tijden heen steeds meer naar het doel geleid, tot ten slotte de voleinding, de gouden eeuw voor hemel en aarde, bereikt is. Op gelijke wijze spreekt de apostel in dezelfde brief, hoofdstuk. 3:8-11, over de genade, die juist hem gegeven is “*aan de natiën de onnaspeurlijke rijkdom van de Christus als evangelie te verkondigen en allen te verlichten wat betreft het beheer van het geheimenis, dat vanaf de eonen weggehouden was in God, die alles schept, opdat nu door de uitgeroepen gemeente aan de soevereiniteiten en de volmachten te midden van de hemelingen de veelvuldige wijsheid van God bekend gemaakt wordt, in overeenstemming met het voornemen van de eonen, dat Hij uitvoert in Christus Jezus, onze Heer*” (C.V.). Het plan van de eonen, zo heet het

grote alles omvattende raadsbesluit van God, omdat het, vóór de eonen al gemaakt, door alle eonen heen loopt, tot het in de laatste eon, die van de nieuwe hemel en de nieuwe aarde, tot volle verwezenlijking komt. Dit plan is niet de verkiezing van Israël, noch de voorbestemming van de gelovigen in Christus Jezus. Beide zijn *volgens* het plan, *in overeenstemming met* het plan, maar ze *zijn* niet het plan zelf. Het is zeer betreurenswaardig, dat de meeste schriftuitleggers nog steeds menen, dat de redding van een klein, beperkt aantal mensen het plan van God is. Nee, het plan van God is oneindig groter en heerlijker, het omvat het universum! Maar het wordt op zo'n wijze gerealiseerd, dat allereerst een gemeente van uitverkorenen tot het geloof aan Christus, tot zaligheid en heerlijkheid gebracht wordt, opdat ze als leden van het lichaam van Christus, als Zijn organen actief zijn om het hele heelal aan God te onderwerpen. Niet *aan* de gemeente, zoals Luther niet helemaal correct vertaalt, maar *door* de gemeente moet aan de hemelse machten de veelvuldige wijsheid van God onthuld worden. De uitverkorenen worden gezegend, opdat zij van hun kant de niet-uitverkorenen tot zegen zijn. Zij krijgen al gedurende de eonen het heil, dat door hun bemiddeling aan de anderen na de eonen ten deel valt. Zo is er in de leer van de uitverkiezing niets wat ook maar in het minst met de heiligheid, de rechtvaardigheid, de liefde van God in tegenspraak zou staan. Nee, de Bijbel zegt er niets over en weet er niets van, dat God het grootste deel van de mensheid van tevoren van de redding uitgesloten heeft, voor hen het geloof dus onmogelijk gemaakt heeft en hen voor hun ongeloof dan met eindeloze helse pijnigingen bestraft. Maar hoe troostvol, en gelukkig makend, is aan de andere kant voor degenen, die in geloof aan Christus zeker zijn van hun heil, de gedachte dat al hun heil in Gods genade rust, dat Hij, Die hen uitkiest voor de nederwerping van de wereld, Die hen het evangelie van Christus deed horen en hen tot de Zoon getrokken heeft, Die hen rechtvaardig gemaakt heeft, Zijn genade niet van hen zal laten wijken tot Hij hen ook verheerlijkt. Goed, rechtvaardig en heilig zijn al Zijn wegen. "*Uit Hem en door Hem en tot Hem zijn alle dingen*". Hem zij de eer voor de eonen!

Veel Luthersens en gereformeerden zijn het er nu over eens, dat de kerkhervormers met de predestinatieleer te ver gegaan zijn en het fundament van de Schrift verlaten hebben. Naar onze mening is er helemaal geen oplossing voor alle problemen, die deze kwestie omvat, dan alleen vanuit het standpunt van de wederzijdse verzoening van het al. Als voor ons vaststaat dat de Schrift dit leert, dan wordt alles duidelijk en wij kunnen niet anders dan met de Schrift beslissen tegen de leer van de kerk. Voor het overige is het volstrekt niet zo dat de oude kerk het ook maar een beetje eens is geweest in de verwerping van de leer van de wederzijdse verzoening van het al. Origenes (ca. 183 tot 252), die weliswaar niet de eerste maar wel de bekendste verdediger van deze leer is, schrijft in zijn commentaar op de brief aan de Romeinen – volgens A. Jukes (De Tweede Dood): "Hij, die de reiniging door het woord van God en de leer van het evangelie veracht, bewaart zichzelf alleen maar voor latere verschrikkelijke strafreinigingen; opdat het helse vuur met zijn kwellingen hem reinigen zal, die niet door de apostolische leer noch de prediking van het evangelie gereinigd is, in overeenstemming met wat geschreven staat over de reiniging door het vuur. Hoelang echter de reiniging, die door het straffende vuur bewerkt wordt, duurt of in hoeveel perioden of eeuwen het de zondaren kwellen zal, dat kan alleen Diegene weten, aan Wie de Vader al het gericht gegeven heeft.... Toch moeten wij ook ter harte nemen, dat de apostel deze tekst als een geheimenis behandeld wilde hebben, dat dus de gelovigen en de volmaakten hun begrip daarvan als een geheimenis van God zwijsend in zichzelf bewaren en het niet overal moeten verspreiden onder de onvolmaakten en degenen, die niet goed in staat zijn het te vatten". In

een ander geschrift ontkent Origenes niet, dat deze leer voor de onbekeerden gevaarlijk zou kunnen worden. Af en toe spreekt hij zich zelfs in die trant uit: “Veel wijze of voor wijs gehouden mannen hebben, nadat ze de waarheid leerden kennen en het bedrog betreffende de goddelijke straffen verwierpen, zich aan een verdorven leven overgegeven, terwijl het dus veel beter voor hen geweest zou zijn om, zoals ze ooit deden, aan de nooit stervende worm te geloven en aan het vuur, dat niet uitdooft”. Dergelijke overwegingen zullen mede de oorzaak geweest zijn, dat in de openbare geschriften van de oude kerkvaders niets meer over de wederzijdse verzoening van het al te vinden is. Dat keizer Justinianus het niet kon afdwingen, dat deze voor hem zo aanstotelijke leer van Origenes door een concilie veroordeeld werd, hebben we al eerder vermeld. Pas in het jaar 696 heeft een concilie in Constantinopel deze leer voor de eerste keer als “dronken fantasie” veroordeeld.

De kerkvaders

De bewering echter, dat de leer van de eindeloze helse kwellingen van oudsher gemeengoed van de rechtzinnige kerk in haar geheel is geweest, van wie slechts enkele, ook voorts in allerlei dwalingen verstrikte sektariërs zoals Origenes afgeweken zijn, kan niet staande gehouden worden. Het wordt weerlegd door de geschriften van een hele rij van oude Griekse

I. Wij halen allereerst een paar woorden aan van Gregorius van Nazianze (330-390), bisschop van Constantinopel. Hij schrijft: “Ik weet dat er nog een ander vuur is, niet om te reinigen, maar om te straffen; óf het is van het soort als dat wat Sodom verwoestte óf zoals dat wat voor de duivel bereid is óf zoals dat, wat aan de aanwezigheid van de Heer voorafgaat en dat, vreselijker dan alle andere, verbonden is met de worm, die niet sterft, maar voor de verlorenen voor eeuwig duurt (of door de eeuwen heen). Al deze soorten vuur zijn naar hun aard verwoestend. Maar zelfs hier is het beter in overeenstemming met Gods liefde voor de mens en is Hem, die straft, waardiger, als men het ziet als uit liefde gedaan”.

Zeer beslist en duidelijk spreekt Gregorius, bisschop van Nyssa, een vriend van bovengenoemde Gregorius, in zijn dialoog zich uit over de ziel en de opstanding: “*het kwaad moet uiteindelijk en volledig uit de cirkel van het bestaan verdwijnen* want voor zover het niet in de aard van het kwaad ligt er te zijn zonder de wil, zo zal, wanneer iedere wil eens in God rust, het boze volledig uitgeroeid worden, omdat er geen ruimte voor overgelaten zal zijn”. In zijn Catechetische Redevoeringen spreekt hij over Christus als van “Een, die zowel de mens van het kwaad bevrijdt als ook diegene geneest, die het kwaad uitgevonden heeft”. En nog eens schrijft hij: “alle straffen zijn reinigingsmiddelen, door de goddelijke liefde bestemd om verstandige wezens van moreel kwaad te reinigen en ze te herstellen voor die gemeenschap met God, die met hun aard overeenkomt. God zou het bestaan van het kwaad niet toegestaan hebben, als Hij niet van tevoren geweten had, dat door de verlossing alle verstandige wezens uiteindelijk overeenkomstig hun bestemming tot dezelfde gezegende gemeenschap met Hem zouden komen”. De geciteerde uitspraken van de beide Gregoriusen wegen des te zwaarder, wanneer het gaat om mannen, die in de oude kerk het hoogste aanzien genoten. De eerste was bij het tweede oecumenische concilie voorzitter en de laatste stond ook nog lang na zijn dood in zo’n aanzien, dat hij zowel bij het vijfde als ook bij het zevende oecumenische concilie als van een van de hoogste autoriteiten van de kerk vermeld wordt – een bewijs voor hoeveel waarde de vaak gestelde bewering heeft, dat de leer van de

wederzijdse verzoening van het al ketterij is. Tekenend is ook dat Augustinus, de grote voorvechter van de eindeloosheid van helse straffen, in een van zijn geschriften verwijst naar het grote aantal van hen die, hoewel ze niet de Heilige Schrift loochenen, “toch niet aan de eindeloze straffen geloven”.

De geciteerde uitspraken zijn al voldoende om te bewijzen dat niet zonder goede reden Gieseler in Zijn kerkgeschiedenis schrijft: “De mening dat in alle redelijke wezens onverwoestbaar het vermogen voor het herstel woont en dat aan de helse kwellingen een einde zal komen, was zo algemeen, zelfs in het Westen, en zo wijd verbreid onder de tegenstanders van Origenes, dat zij, hoewel ze zonder de invloed van zijn schuld waarschijnlijk niet zou zijn ontstaan, toch geheel daarvan onafhankelijk geworden was. Het is mijn overtuiging, gesteund door enige bekendheid met de kerkvaders, dat velen van hen de leer van het algehele herstel geloofden en daarbij toch in hun openbare onderwijs uitdrukkelijk over eindeloze straffen spraken”.

“Het was pas ten tijde van Augustinus”, zoals de Engelse geleerde Pridgeon schrijft “dat Romeins-Latijnse gedachten overheersend werden. Het behoorde tot de geest en invloed van een rijk vol militarisme en koud wetticisme, om de leer van de eindeloze pijn een prominente plaats te geven”.

Na de tijd van Augustinus (354-430) en deels op grond van zijn grote aanzien, meer echter op grond van de algemene onkunde van Grieks en Hebreeuws, dat er eeuwenlang in de westelijke kerk was en het de mensen onmogelijk maakte de Schrift in de oorspronkelijke talen te lezen, werd de leer van de wederzijdse verzoening van het al in het Westen zo goed als tot zwijgen gebracht tot aan de heropleving van het onderwijs in de 16^e eeuw.

Latere theologen

In latere tijden hebben een heel aantal voortreffelijke Duitse Godsmannen zich vóór de leer van de wederzijdse verzoening van het al uitgesproken. Wij noemen naast de al aangehaalde prelaat Bengel (gest. 1751) de prelaat Oetinger (gest. 1782), eveneens uit Württemberg, dominee Oberlin in het Steintal in de Elzas (gest. 1826), professor in de theologie Aug. Tholuck (gest. 1877) en de predikant Kapff uit Stuttgart (gest. 1879).

In een prediking over Ezechiël 16:53-55 zegt deze het volgende: “Gevangenen van Sodom kunnen niets anders zijn dan de in de gevangnissen van de eeuwigheid gebonden zielen. Hun wordt hier beloofd, dat ze zullen terugkeren en verlost en vernieuwd worden. Evenzo belooft de Heer in Jer. 48:47 en 49:39, dat Hij in het lot van de gevangenen van Moab en Elam een keer zal brengen in het laatst der dagen, d.w.z. in de voleinding van de Messiaanse tijd. Deze wonderbaarlijke beloften van genade en bekering van de veroordeelden uit de heidenvolkeren, die anders vervloekt waren, deze woorden van de eeuwige liefde zijn voor ons een heerlijke reden tot hoop, dat God het verlorene zal herstellen. Daarvan getuigen nog andere teksten, de ene keer meer de aarde, dan weer tegelijk de eeuwigheid omvattend. Volgens Psalm 110:3 zullen de kinderen van God geboren worden als de dauw van de dageraad, en aan de Heer, de Gezalfde van God, moeten nog al Zijn vijanden als een voetbank voor Zijn voeten gelegd worden. Volgens Psalm 22:28 zullen alle einden van de wereld zich tot

de Heer bekeren en Hem aanbidden alle geslachten van de volkeren, en volgens Jes. 25:7-8 zal de sluier vernietigd worden, waarmee alle volken omsluierd zijn en de bedekking waarmee alle volken bedekt zijn, en de Heer zal de dood voor eeuwig te niet doen en Hij zal de tranen van alle gezichten afwissen, zodat volgens hoofdstuk. 52:10 alle einden van de aarde het heil van onze God zien. Want de Here heeft beloofd, in Joël 2, dat Hij Zijn geest zal uitgieten op alle vlees, tot het zover gekomen is, dat evenals in Adam allen gestorven zijn, in Christus allen levend gemaakt zijn. Ja, ook de laatste vijand, de tweede dood, zal opgeheven worden, totdat God alles in allen is (1 Cor. 15:22-23). Hoe zal het ooit gaan met zoveel zielen? Wat zal er van onze kinderen worden, wanneer wij er niet meer zijn? Hoe zullen zij door de verzoeken komen van een wereld, die in het boze ligt, waarin satan als een brullende leeuw zoekt wie hij zal verslinden en waar de grootste vijand, die ze in zich hebben, het vlees, ze dagelijks op gladde wegen leiden zal? Zullen dan hun wegen naar de hemel of naar de hel gaan? In de eeuwigheid zullen wij zien, waarvan wij nu slechts weinig begrijpen, dat God liefde is. Op de nieuwe aarde zal nergens meer dood, nergens leed, geweent of smart zijn, daar zullen we zien, dat alle gerichten, ook de zwaarste en smartelijkste, louter liefde waren en dat strafgerichten slechts de smeltkroes vormden, waarin de eeuwige liefde het goud, dat alleen geschikt is voor het hemelse heiligdom, wilde smelten en louteren. Daar zal de gehele schepping in gelukzalige harmonie met de grote lofpsalm van David (Psalm 145) instemmen: *“De HEERE is voor allen goed, en Zijn barmhartigheid is over al Zijn werken. Al Uw werken zullen U loven HEERE, Uw gunstgenoten zullen U prijzen; zij zullen van de heerlijkheid van Uw koningschap spreken”* (vers 9,10,11a).

Ook aan een jurist willen we in deze zaak nog het woord geven. De zeer intelligente, diep-christelijke professor Hilty uit Bern (gest. 1909), die in de Bijbel zeer thuis was en door zijn geschriften, vooral de drie delen van ‘Glück’, beslist voor velen een leider tot Christus en God geworden is, schrijft in zijn boekje ‘Ewiges Leben’: “Het idee, dat een ziel door zijn slechte gedrag gedurende de toch maar zo korte aardse periode van zijn totale bestaan voor eeuwig en onherroepelijk met verdoemenis wordt bestraft, is een gruwel (en zou zelfs voor een aards strafrecht een onevenredige overdrijving van de straffende macht zijn), die slechts in de hersenen van wraakzuchtige theologen kon ontstaan, die een God naar hun beeld schiepen”.

Vermeld moet nog worden, dat volgens het boekje van Fr. Baun ‘Joh. Michael Hahn’ (Stuttgart 1906) de aanhangers van deze man van God, de Michelianen zoals men ze vaak noemt, in talrijke gemeenschappen voortleven, die in veel dingen nog het karakteristieke kenmerk van hun meester dragen, vooral de praktische eigenschappen van serieuze zelf- en wereldverloochening en het ijverige ‘jagen naar heiliging’. In totaal telde men er, zoals Baun in 1906 schreef, in Württemberg ca. 370, in Baden 70, samen ca. 440 leden. Ze hebben zich nooit van de kerk losgemaakt, behoorden veeleer tot haar trouwe leden. Vanuit de Hahner gemeenschappen is het geloof aan de wederzijdse verzoening van het al in de Württembergse kerk wijd verbreid.

De tegenstanders weten niet genoeg te zeggen van de schadelijke en verderfelijke werking van de leer van de wederzijdse verzoening van het al. Wij hebben echter bij gelegenheid al op een slechte invloed van de leer van de eeuwige helse pijnigingen gewezen, dat namelijk talloze denkende mensen door het beeld van een zo wrede en onrechtvaardige God, zoals aan die leer ten grondslag ligt, zich bij voorbaat en met recht afgestoten voelen. Wij willen echter aan deze materie nog een grondiger onderzoek wijden, dat wij het opschrift geven:

7. Vloek en zegen van tegenstrijdige leringen

Harde leringen brengen harde mensen voort

In Psalm 18, de verzen 26 en 27, spreekt de zanger tot God: *“Jegens de getrouwe toont Gij U getrouw, jegens de onberispelijke toont Gij U onberispelijk, jegens de reine toont Gij U rein, maar jegens de verkeerde toont Gij U een tegenstander”*. Zoals iemand is, zo is zijn God. Onze bevindingen komen nooit overeen met de werkelijkheid, maar hangen ook steeds van onszelf af. Niet God, niet het evangelie is slecht, maar omdat *wij* slecht zijn, zien wij het in het slechte licht. Ons oordelen en meningen oordelen niet over de dingen, maar onthullen ons eigen karakter en beoordelen ons. De houding van God tot de mens is het spiegelbeeld van de houding, waarin de mens zich tot Hem stelt (Delitzsch). Aan de andere kant: zoals een mens zich God indendt, zo wordt hijzelf. De voorstelling, die wij van God hebben, werkt op onszelf terug. Het geloof aan een onbarmhartige, strenge en wrede God maakt ook de mensen onbarmhartig en wreed.

Wrede predikers en leraren van de kerk

Maclaren schrijft in zijn Schotse vertellingen over een hoogbegaafde jongen in Drumtochty, die van zijn ouders theologie mag studeren, maar die doodziek van de universiteit terugkomt. Een zeer vrome dame, die op ziekenbezoek komt, iemand die tot de klasse van de ‘jammerlijke vertroosters’ behoort, waarvan in Job 16:2 sprake is, kan niet verzwijgen, dat de ziekte als een oordeel van God beschouwd moet worden, omdat de ouders de jongen, de enige zoon, tot hun afgod gemaakt hadden. Dat is te veel voor de moeder. In het dorp was men van mening, dat ongewoon geluk de jaloezie van de hogere machten opwekte en dat het verstandig was wanneer men zijn kinderen wat lager zou inschatten. De moeder zegt echter tegen de bezoeker, dat God geen jaloers, afgunstig mens is. Wanneer Hij ziet, dat een moeder haar zoon liefheeft, verheugt Hem dat in Zijn hemel boven. Hij heeft immers ook Zijn eigen Zoon lief. Ze weet wel, dat haar zoon sterven zal, maar niet omdat de Here God hem haar niet gunt; het is een beproeving, zegt ze; zij verwacht van God enkel het goede. Ze gaat dan de tuin in waar de zoon boven zijn boeken zit. Ze werpt een blik op het open venster: “Ach, dat heb ik niet geweten”. “Geeft niets, moeder, wij hebben geen geheimen voor elkaar en ik ben zo blij, dat U van de goede God gesproken hebt, en ik weet, dat U het goed vindt, zoals Hij het beschikt. Weet U nog, moeder, die nacht, toen ik U geroepen heb en U me het evangelie van de goede God verteld hebt?” En dan vertelt hij aan een bezoeker, die bij hem is, hoe er ooit een predikant in het dorp was die over de hel preekte: “Het was donker en men stak een kaars aan. Ik kan zijn hardvochtige, strenge gezicht nog als gisteren voor me zien. Hij keek ons kleine jongens op de eerste rijen aan en vroeg ons of wij wisten, wat de hel was. Wij waren allemaal al zo bang, dat niemand iets kon zeggen, maar ik fluisterde: ‘nee’. – Toen rolde hij een stukje papier op en hield dat boven de vlam en wij zagen het branden en gloeien, in elkaar schrompelen en in stof uiteenvallen. ‘Denk je in’, zei hij – en hij leunde over de lessenaar en sprak op zo’n akelige fluisterton, dat er een koude rilling door onze leden ging – ‘dat het papier je vinger is, alleen één vinger van je hand en hij brandt in alle eeuwigheid, en denk je in dat je hand en je arm en je hele lichaam brandt en nooit uitgaat’- wij beefden zo erg dat de bank kraakte – ‘Zo is de hel en iedere jongen komt daar in als hij zich

niet bekeert en gelooft'. Ik durfde mijn ogen niet van hem af te wenden. Hij blies de kaars uit en wij slopen trillend en verstomd van schrik de deur uit. 's Nachts kon ik niet slapen, want ik was bang dat ik voor het dag was al in het vuur kon zijn Ik was nog een klein jongetje en ik deed wat wij allemaal in nood doen, ik riep om mijn moeder". "Moeder u bent toch niet vergeten hoe bang ik toen was?". "Dat kan ik nooit vergeten" zei ze, "ik moet mijn best doen die man niet te haten. George sloeg zijn armpjes om mijn hals en riep steeds maar: Is God daar?" "Ja moeder, en U gaf mij een kus – het lijkt wel of het pas gisteren was – en U zei: je bent helemaal veilig bij mij, en toen zei U dat de goede God me wel zou kunnen straffen, zodat ik goed zou worden, maar dat Hij geen arm mens zou kwellen, want daar zou niets goeds van komen, dat zou het werk van de duivel zijn. En toen vroeg U mij: Je gelooft dat ik van je houd, nietwaar? En toen ik U stijf vast hield, zei U: En de goede God houdt nog veel véél meer van je. Toen zag ik ineens helder en duidelijk de waarheid, ik kroop onder mijn dekens en sliep in Zijn liefde in alsof ik in de armen van mijn moeder lag". "Moeder", en George keek naar haar op, "dat was mijn bekering en de hele tijd, zolang ik student was, heb ik me verheugd op de dag dat mijn mond dit evangelie zou mogen verkondigen".

Wij hoeven hier niets aan toe te voegen; het verhaal spreekt voor zich. De Schotse vertellingen zijn wel "waarheid en fictie", maar iedere lezer krijgt wel de indruk, dat hier iets beschreven wordt dat werkelijk beleefd is en zal niet over het hardvochtige en strenge gezicht van die predikant verbaasd zijn. Een andere aanhanger van de eeuwige helse straffen uit latere tijd leert: "Zondaren staan op in een soort asbest lichaam; dus onbrandbaar en iedere zenuw is een pad waardoor onmetelijke, onophoudelijke pijn trekt en dit dag en nacht en in alle eeuwigheid". Wat voor voorstelling van God moet een mens hebben, die zoiets schrijven kan! Hoeveel zal in deze zaken al gezondigd zijn! En het zijn niet alleen onbeduidende geesten, nee, ook mannen van wie de namen helder aan de kerkhemel lichten, die zich blijkbaar verbeelden door de helse kwellingen van anderen ooit hun eigen zaligheid te vermeerderen.

Kerkvader Augustinus is niet geschokt en ook niet ontzet bij de gedachte, dat kleine kinderen, die ongedoopt overlijden, aan de verdoemenis ten prooi vallen, hoewel minimaal. Hij herhaalt dit steeds weer met de verzekering, dat de bestrijders van deze leer zich in een ernstige dwaling bevinden.

Petrus Lombardus, een eminent theoloog van de oude kerk (gest. 1164), schrijft dat de uitverkorenen, als ze het onuitsprekelijke lijden van de goddelozen zouden zien, zij daarover niet treurig, maar eerder bij de aanblik vervuld zullen zijn met vreugde en God voor hun eigen redding danken.

Op dezelfde manier uit ook Thomas van Aquino zich, misschien wel de belangrijkste theoloog van de Middeleeuwen (gest. 1274): "De zegen van de heiligen is daarom des te heerlijker voor hen en hun dankzegging aan God is des te overvloediger, omdat het hun toegestaan is de straf van de goddelozen te zien".

Wij kunnen het slechts ten zeerste betreuren, dat ook Luther in het geschrift over de onvrije wil zich als volgt uitlaat: "Het is het toppunt van geloof te geloven, dat God, die zo weinigen redt en zo velen verdoemt, genadig is, en te geloven dat Hij rechtvaardig is, Die naar Zijn wil maakt, dat wij noodzakelijkerwijs verdoemelijk zijn". Wij moeten A. Jukes gelijk geven, die in zijn boek 'De tweede dood' schrijft: "Als ik eraan denk dat zulke mannen dergelijke woorden gesproken hebben en hun woorden door christenen goedgekeurd worden, dan kan ik alleen op mijn knieën en bidden, dat een zodanige duisternis toch nooit terug zal komen en dat de Heer die, waar ze nu nog in mensenharten heerst, verdrijven zal".

De reformatoren hebben, zoals reeds vermeld, allemaal de eeuwige helse straffen onderwezen. Zou daarmee ook niet hun onmenselijke wreedheid samenhangen in de vervolging van degenen, die op een of ander punt een andere overtuiging hadden? Luther heeft in de eerste tijd van zijn reformatorische werk nog wel de stelling verdedigd: “Ketters verbranden is tegen de wil van de heilige geest”; en “Gods woord zal hier strijden en als dat het niet teweegbrengt, dan zal het ook nooit teweeg gebracht worden door een wereldse macht, al vult die de wereld met bloed”. Toen echter een beschikking van de Rijksdag van Spiers van het jaar 1527 bepaalde, dat de aanhangers van de wederdopersbeweging – het gaat hier niet om dweepers zoals die in Munster, maar om stille vrome lieden, die op grond van de Schrift, waarop ze juist door Luther gewezen waren, de kinderdoop verwierpen – “zonder voorafgaande inquisitie van de geestelijke rechters” tot de dood door vuur en zwaard veroordeeld zouden worden, hebben Luther en Melanchthon uitdrukkelijk ingestemd met deze met ieder gevoel voor rechtvaardigheid spottende verordening.

Zwingli, die zelf uit de doperse beweging is voortgekomen, heeft zich later uit niet bepaald geestelijke gronden tegen hen gekeerd en zich laten meeslepen tot de woorden: “Een wederdoper moet je af en toe dopen, tot hij verdrongen is”. Duizenden werden destijds in Duitsland en in Zwitserland wreed ter dood gebracht.

Calvijn is op geen enkele manier schoon te wassen van de schuld aan de dood van Michael Servets, die in 1553 in Geneve verbrand werd, hoofdzakelijk omdat hij bestreed, dat de heilige geest een persoon is. Daarbij zegt de Heilige Schrift dit met geen enkel woord. Het is ook ten onrechte, uit de activiteiten die aan de heilige geest toegeschreven worden – spreken, onderwijzen, herinneren, verwekken, bidden, etc. – de conclusie te trekken dat deze een persoonlijkheid is naast God en Christus. Nee, deze activiteiten kan hij uitoefenen, omdat hij de persoonlijke geest van God en Christus is. Op dezelfde manier is immers ook de mensengeest werkzaam, en toch denkt niemand er aan om te beweren: ‘mijn geest is een persoonlijkheid naast mij’. Als het anders was, dan zou volgens Luc. 1:35 Jezus niet de Zoon van God maar de Zoon van de heilige geest genoemd moeten worden. De christelijke kerk zou er beter aan gedaan hebben om in plaats van het dogma van de drie personen van de Godheid te ontwikkelen haar leden de vraag van de apostel Paulus aan enkele discipelen in Efeze aan het hart te brengen: “Hebben jullie de heilige geest ontvangen, toen jullie gelovig werden?” Het met geest vertaalde woord van de grondtekst betekent in het Hebreeuws zowel als in het Grieks ook wind of adem; de heilige geest kan men misschien als de inwendige levensadem van God karakteriseren.

De liefde verwacht alles

Onze denkbeelden over God werken terug op onszelf. Dat geldt ook naar de andere kant. Is voor ons de zon van de liefde van God in het aangezicht van Jezus Christus opgegaan, dan straalt ook iets van Zijn vriendelijkheid op ons terug. Daarom schrijft Paulus in 2 Cor. 3:18 – “En wij allen, die met een aangezicht, waarop geen bedekking meer is, de heerlijkheid des Heren weerspiegelen, veranderen naar hetzelfde beeld van heerlijkheid tot heerlijkheid, immers door de Here, die geest is”. En zo staat er ook in 1 Joh. 3:2 – “... het is nog niet geopenbaard wat wij zijn zullen; maar wij weten, dat, als HIJ (Christus) zal geopenbaard zijn, wij Hem gelijk zullen wezen; want wij zullen Hem zien gelijk Hij is”. Dat wij Hem zo zien, dat zal ons volledig naar Zijn beeld omvormen. En wat is dat voor een beeld? De evangeliën laten het

ons zien. Ze tekenen ons de Heiland, die gekomen is om zondaren te redden; die om het volk hulde, omdat zij als schapen waren, die mishandeld en geslagen werden; die Zich vergelijkt met de herder, die negenennegentig schapen in de wildernis achterlaat en het ene verloren schaap achterna gaat, tot Hij het vindt, en die Zich over het ene gevonden schaap meer verblijdt dan over de negenennegentig, die niet verdwaald waren; die (Marc. 3:5) Zijn tegenstanders toornig met bliksemende ogen aankijkt en dan toch bedroefd is over hun verharde hart; die Jeruzalem het komende gericht aanzegt en toch tranen stort om het vreselijke lot, dat de stad tegemoet gaat; die tijdens de foltering van het kruis nog voor Zijn vijanden bidt.

Paulus tekent ons Jezus' beeld, als hij in 1 Cor. 13:7 over de liefde zegt: *"Alles bedekt zij, alles gelooft zij, alles hoopt zij, alles verdraagt zij; de liefde vergaat nimmermeer"*. Zal deze Jezus een andere zijn dan Hij in Zijn aardse leven was, wanneer Hij in Zijn heerlijkheid als Rechter van de wereld op de troon zit? Kunnen wij ons voorstellen, dat Hij miljarden mensen, voor wie Hij eens in hartstochtelijke drang om ze allemaal te redden, Zijn bloed vergoten heeft, tot eindeloze pijn veroordeelt en Zich zelfs nog in hun kwellingen verlustigt? Nooit ofte nimmer: Jezus Christus is gisteren en heden Dezelfde tot in alle eeuwigheid.

Zeker, als Rechter van de wereld kan de Heer geen zonden vergeven en zondaren genade schenken. Dit is de aangewezen gelegenheid, waar ook de verdediger van de leer van de wederzijdse verzoening van het al de nadruk op de diepe ernst en goddelijke rechtvaardigheid kan en zou moeten leggen. Het is hier op zijn plaats te wijzen op Christus, die ogen heeft als een vuurvlam. Hij zal aan het licht brengen, wat in het duister verborgen was en de raadslagen van de harten openbaren. Dan zal menigeen met ontzetting gewaar worden, dat er niet voor niets geschreven staat: *"Want onbarmhartig zal het oordeel zijn over hem, die geen barmhartigheid bewezen heeft"*; en ook nog in Hebr. 10:31 *"Vreselijk is het te vallen in de handen van de levende God!"* Maar wat de goddelijke Rechter leidt in Zijn oordeel en veroordeling is nooit haat of wraakzucht. Het is Hem er niet om te doen zinloos pijn op te leggen, maar ook de strengste straffen zullen alleen tot doel hebben, de zondaar terecht te brengen en zullen dan ook aan dit doel aangepast zijn en er zal niemand zijn, met wie Hij dit doel niet bereikt. De heilige ernst van de Rechter, Zijn gerechtigheid, Zijn wijsheid, maar ook wat men dan voor de grote witte troon waarneemt van de rijkdom van Zijn goedheid en liefde, zal allen overwinnen en rijp maken om, na beëindiging van het gericht in de opheffing van de tweede dood, de genade van God in Christus te kunnen genieten.

Zo schrijft ook Michael Hahn, dat Jezus als universeel Heerser voor het herstel van alle dingen de rechterlijke bevoegdheid over alle schepselen bezit, d.w.z. de macht heeft, om door stelselmatige uitvoering van de goddelijke gerichten en de rechtvaardigheid alle innerlijke en uiterlijke tegenstand te breken en alles tot God te leiden in de kracht van Zijn bloed en geest. *"Aan de Zoon heeft de Vader macht gegeven over al het vlees, om het te richten, drie-, vier-, ja veelvoudig, tot Hij daar geest in kan zaaien en geest daaruit te voorschijn kan brengen* God heeft alles onder het gericht besloten vanwege het ongeloof en laat dus het schepsel vanwege het ongeloof onder het gericht van Zijn gerechtigheid zo lang liggen en smachten, tot hij begint te geloven en vurig naar Zijn barmhartigheid gaat verlangen; dan gaat Hij Zich over hem ontfermen en Zijn genade zal ten slotte roemen tegen rechtvaardigheid en gericht.

En zo zal God met al zijn gevallen schepselen handelen, zodat Hij Zich over allen ontfermt. Hij zal allen ertoe brengen, dat ze Zijn ontferming begeren en er vurig naar verlangen en Hij dat dus kan schenken. Want Hij heeft niets tot verderf geschapen, zoals velen beweren, maar alles voor licht en leven Alle gerichten van God, ook de tweede dood, zijn daarvoor ingesteld en erop gericht de mens tot Hem te brengen, opdat hij zich eindelijk in de ontferming van God laat wegzinken”.

Het is onmogelijk, dat zulke opvattingen over de barmhartigheid van God niet op ons gedrag ten opzichte van onze medemensen zouden terugwerken. Voor zichzelf getuigt o.a. Amalie Sieveking (1794-1859), het prototype van evangelische vrouwelijke diaconie, nog voordat Theodor Fliedner zijn diaconessenhuis oprichtte, daarvan. Nadat zij gedurende de cholera-epidemie in Hamburg in 1831 in het cholera-hospitaal voor de verpleging van de zieken had gezorgd, realiseerde zij in het volgende jaar een lang gekoesterde lievelingsgedachte en richtte een voortreffelijk georganiseerde vrouwelijke vereniging op voor armen- en ziekenverpleging, die op veel plaatsen soortgelijke verenigingen deed ontstaan en een bijzonder zegenrijk orgaan voor de inwendige zending geworden is. In de memoires van haar leven, die door een vriendin werden uitgegeven, vinden wij de volgende bekentenis: “Ik heb het vaste geloof dat de eeuwige liefde alle verdwaalde mensen, die afgeweken zijn van de waarheid, uiteindelijk toch van hun dwaalwegen terug naar huis zal brengen en weer op de rechte weg leiden. Het hele christenleven is immers een constante *wording*. Als de heilige geest midden in de duistere nacht van twijfel het morgenrood van het geloof heeft laten opgaan en als Hij in mijn door zelfzucht verharde hart de vonk van de liefde van God heeft weten aan te wakkeren, waarom zou Hij dan niet ook het geloof en de liefde, het licht en de warmte bij anderen teweeg kunnen brengen? Hoe menig arme ziel draagt de kiem van het goddelijke in zich, zonder zich daarvan goed bewust te zijn; men weet hem niet te verzorgen en groot te brengen, en zo wordt hij verwaarloosd in de sleur van het alledaagse leven, waardoor men het opgegeven heeft. Het is voor mij een behoefte om aan te nemen, dat na de dood de opvoeding van de mens doorgaat. Ja, mijn geloof voert mij hier nog verder; het geeft de blijde en zekere hoop, dat de grote Opvoeder boven niet eerder Zijn hand van Zijn werk zal terugtrekken, dan dat het volmaakt is, dan dat het gehele mensengeslacht aan Hem gepresenteerd wordt als één heerlijke gemeente, zonder vlek of rimpel of iets dergelijks, maar die heilig is en onberispelijk. Ja, over de grenzen van ons geslacht heen strekt mijn vermetele hoop zich uit; het omvat zelfs de gevallen geesten, in het vaste geloof, vasthoudend aan het woord, dat God eens *Alles in allen* zal zijn (1 Cor. 15:28). Ook al behoort dit tot de verre toekomst, ook al zullen misschien duizenden jaren, ja misschien eeuwigheden daarover verstrijken, ook al zal het van te voren met de ergste goddelozen door duizend gerichten heen gaan, door alle kwellingen van de hel – uiteindelijk, aldus triomfeert mijn geloof, *uiteindelijk* zal dat toch zo zijn ... Niet uit de geschriften van mannen die net zo denken als ik, niet uit conversatie met hen heb ik mijn geloof geput; nee, niet uit de bronnen van menselijk denken, dat vol hiaten zit; ik heb het ontvangen uit de levende Bron Zelf. De aandachtige overweging van de Schrift en haar veelkleurige grote belofte is het, die mij tot die vaste overtuiging heeft gebracht”.

En wat ons in verband met onze uiteenzettingen heel bijzonder interesseert is, wat zij in een verslag over haar ervaring als leidinggevende van een ziekenhuis zegt: “Over het geheel is de uitbreiding van de mensenkennis, die men in een cholera-hospitaal krijgt, natuurlijk niet van de aangenaamste soort. Niettemin heeft het, denk ik, ook groot nut om de mensheid van

haar schaduwzijde te leren kennen. Me veroordelend verheffen boven deze arme vastgelopen mensen, daar moet ik niet aan denken, zodra ik de ongunstige omstandigheden, waarin zij opgroeien, vergelijk met die, waarin de vrije genade van mijn God mij overplaatste. Daarbij is mij dan natuurlijk ook mijn vaste geloof aan de uiteindelijke bekering van alle zondaren buitengewoon vertroostend en aanmoedigend. Ik weet niet of ik menige dronkaard, menig losbandig meisje met zo'n gewillig hart iedere dienst van ziekenverpleging had kunnen bewijzen, wanneer mij niet steeds de gedachte voor de geest gezweefd had: eens komt toch de tijd dat ook deze zielen verenigd met jou voor de troon van God zullen aanbidden”.

Op een andere plaats zegt Amalie Sieveking: “Herhaaldelijk moet ik me over een onderwerp uitspreken, dat me zo na aan het hart ligt en waarover ik niet zonder emotie een tegengestelde mening kan aanhoren, omdat de mijne met mijn gehele denkwijze zo innig verbonden en vergroeid is. Het betreft de vraag van de eeuwige verdoemenis. Vooraf namelijk moet ik een bericht vermelden, volgens welke informatie een moeder haar kinderen in waanzin geslacht heeft, om ze *zalig* te maken. Was de veronderstelling juist, dan zou het pasgeboren kind na zijn dood, zonder een tussentoestand door te maken, direct de woningen van eeuwige gelukzaligheid binnengaan en zou aan de andere kant iedere ziel, die in zonden sterft, tot eeuwige pijn veroordeeld worden, dan zou ik in de handelwijze van die ongelukkige geen waanzin, maar slechts de hoogste zelfverloochening van moederlijke liefde kunnen zien. Maar juist het monsterachtige van een dergelijke veronderstelling lijkt mij een *doorslaand bewijs tegen de treurige leer van de eeuwige verdoemenis*. Ik begrijp vaak niet, hoe de aanhangers daarvan, onder hen zo veel vrome en verstandig denkende mensen, hun visie op de hoogste gerechtigheid en op de almachtige liefde, daarmee overeen kunnen brengen. Een pasgeboren kind zou in bezit zijn van eeuwige onuitsprekelijke gelukzaligheid, zonder strijd, zonder beproeving, alleen omdat het God bevalt het uit een zondige wereld weg te roepen, voordat zijn nog sluimerende driften zich ontwikkelen? En de arme ellendige, een kind van laster en schande, omgeven door krachtige verzoeking, zonder de bescherming en bewaring van een geestelijk leider, zou, omdat hij zijn boze hartstochten niet overwonnen heeft, aan eindeloze eeuwichheden van lijden worden overgegeven? Nee, nee, tot aan mijn laatste ademtucht zal ik me met hand en tand verzetten tegen een voorstelling van de dingen, die in mijn ogen tot godslastering leidt.

Alleen uit genade

De bovenstaande uiteenzettingen van Amalie Sieveking maken voor ons nog een ander denkbeeld aannemelijk. Zij is overtuigd dat de geest van God, zoals Hij in haar gewerkt heeft, evengoed in anderen kan werken. Zij is zich ervan bewust, dat zij al het heil alleen aan de vrije genade van God te danken heeft. Het is echter gewoon een feit, dat lang niet alle gelovigen een dergelijke kennis hebben. Ook al zeggen ze dat hun het heil door Gods genade geschonken is door het geloof, dan rekenen ze toch hun geloof in Christus op een of andere wijze als eigen verdienste aan. En het geloof aan de eindeloze helse pijn van de veroordeelden dient er slechts toe om hen in die overtuiging sterken. Zij verheffen zich oordelend boven de anderen in het bewustzijn dat in henzelf de reden van hun verkiezing van Gods kant ligt.

Leerzaam is in dit verband wat de arts Minna Popken in haar biografie over zichzelf vertelt: “Op een avond ging mijn man ter gelegenheid van een reis naar Bordeaux met mij naar een nachtclub, om mij iets te laten zien van dat mij nog onbekende leven. Ik zag het alles

met schrik en afschuw: de alcohol drinkende mannen, de geschminkte opgedofte vrouwen, die zich aan hen opdrongen, het lachen, de bliken, de hele lichtzinnigheid, die daar heerste. Het werd mij erg ellendig te moede in deze drukte, maar plotseling, alsof iemand het mij toegefluiserd had, hoorde of dacht ik, als onder dwang: ja, kijk maar eens goed, zoals deze vrouwen hier ben jij ook, je bent helemaal niets beter. Ach wat, dacht ik, dat is immers pure onzin. En ik vroeg mijn man met mij weg te gaan, omdat het daar afschuwelijk was". Maar 14-15 jaar later, toen ze in een reeks nachten door akelige nare dromen geplaagd werd, kwam voor haar het begrijpen van deze belevenis. Ze snapte opeens de woorden van de apostel: *"Ik weet dat in mij, dat wil zeggen in mijn vlees, geen goed woont. Er is niemand die doet wat goed is, zelfs niet één"*. De hele mensheid leek haar nu als een massa vol van bederf, als een grote deegklomp vermengd met zuurdeeg. En ieder individu betekende voor haar naar zijn vleselijke aard een kluit van deze grote massa, alleen met dit verschil, dat de ene in een broeikas terechtkomt, waar zijn zondige aard hoog opzwelt, de andere echter koel weggezet wordt en klein blijft. *"Wat voor verdienste had zo'n mens nu, die zich van zijn zondige wezen niet eens bewust was? Helemaal geen enkele. En alles, alles bleef alleen genade. Ja heus, ik was er ook zo een, maar ik heb het niet geweten en de mensen in mijn omgeving wisten het ook niet. Die meisjes in de nachtclub in Bordeaux waren toch mijn zusters naar het vlees. Niets verhief mij boven hen dan alleen mijn geloof, dat wonderbare genadegeschenk van God, dat alle mensen, ook de hoeren en moordenaars, ten deel kan vallen"*.

Deze verklaringen geven helemaal de Bijbelse opvatting weer. Ja, wij zijn allemaal uit één deeg gemaakt en niemand heeft reden zich boven een ander te verheffen. Het is niet onze verdienste als wij voor grote zonden en ondeugden bewaard gebleven zijn. Wij hebben geen reden ons erop te beroemen, dat wij aan Christus gelovig geworden zijn. Als alle gelovige christenen daarvan overtuigd zouden zijn, zou het hun niet moeilijk vallen te geloven, dat die God, die uit louter genade hen tot geloof en tot heil geleid heeft, evenzo uit louter genade ook hen, die in ongeloof gestorven zijn, op een of andere manier tot heil en gelukzaligheid leiden kan. En juist de woorden van de apostel, dat Hij dat *zal* doen, opdat, zoals in Adam allen sterven, zo ook allen in Christus zullen worden levend gemaakt en God ten slotte alles in allen zal zijn, of die andere, in Rom. 11:32 – *"God heeft allen onder ongehoorzaamheid besloten, om Zich over allen te ontfermen"*, zijn geschreven om ons tot die ootmoed te brengen, die de apostel laat zeggen: *"Waar blijft nu het roemen? Het is uitgesloten"*. Dat dit diegenen geldt, die door Gods genade uit de tweede dood tot heerlijkheid opstaan, dat ziet iedereen zonder meer in, maar dat God hun hetzelfde heil schenkt als ons, die het in het aardse leven door het geloof gegrepen hebben, kan het begrijpen vergemakkelijken, dat het bij ons eveneens niets dan *genade* is net als bij hen.

Wie werkelijk begrepen heeft, dat het bij de genade van God niet enkel om de vergeving van een groter of kleiner aantal zonden gaat, maar om de vernieuwing van ons hele zondige wezen, dat de heilige God een gruwel is, die zal er niet over in opstand komen dat anderen, die in hun aardse leven met of zonder eigen schuld niets geweten hebben van een strijd van het geloof, ook nog gered worden, het zal hen eerder diepe voldoening geven en gelukkig maken, dat ook deze mensen, die in het aardse leven geen vrede hadden, die bovendien door het gericht voor de grote witte troon heen moesten en dan aan de tweede dood werden prijsgegeven, aan het einde nog het volle heil verkrijgen. Hij zal zich uit het diepst van zijn ziel verheugen, dat hij dat werkelijk op grond van de Schrift geloven mag. Wij hebben

het beleefd, dat een lieve broeder, toen dit besef tot hem doordrong, zich zo zeer verheugde, dat hij ziek werd: het was te overweldigend voor zijn zwakke hart. Wij hebben het ook andersom beleefd. Ter gelegenheid van een gesprek over de wederzijdse verzoening van het al, waaraan overwegend mensen van de gemeenschap deel namen, speelde een broeder het klaar om te zeggen: “Wij spannen ons in en kwellen onszelf om ons heil te bewerken en dan zullen de anderen ook nog gered worden?” Zou er veel denkwerk voor nodig zijn welke instelling meer met de gezindheid van Christus overeenkomt?

In zijn opmerkelijke uitleg van Lucas 15 (Studien zum Sondergut des Lukas, Gütersloh 1934) wijst Bornhäuser erop, dat in de beide gelijkenissen van het verloren schaap en de verloren penning de Heer de “mede-blijdschap” van de Farizeeën en Schriftgeleerden over de bekering van de tollenaars en zondaren tracht te winnen. Over de derde gelijkenis zegt hij met recht, dat het eigenlijk niet de gelijkenis van de verloren zoon, maar van de naar “mede-blijdschap” strevende Vader genoemd zou moeten worden. En de Vader is, evenals in de voorgaande gelijkenissen de herder en de vrouw, niet God, maar Jezus. De oudere broer, dat zijn de Farizeeën en Schriftgeleerden, die erover morren, dat de Heer ook aan zulke mensen, die ver van God weggegaan zijn, niet alleen nog een mogelijkheid van redding geeft, maar blijkbaar een bijzonder welgevallen heeft en voor een feestelijk maal met hen samenkomt. Bornhäuser werpt ten slotte de vraag op of de gelijkenis van de naar mede-blijdschap strevende Vader, die gebaseerd was op de omstandigheden van dat moment en tegen de Joden gesproken werd, niet ook voor onze tijd een bijzondere betekenis heeft, en spreekt zich in die geest uit, dat ook tegenwoordig juist bij die “vromen”, bij hen die zich voor goede christenen houden, het gevaar bestaat, dat men zich niet zo best samen met de Heiland verheugen kan, wanneer een diep gezonken mens de terugweg vindt, maar de vergeving door allerlei clausules beperkt en voor de volledige gave ervan allerhande voorwaarden schuift. “Ieder die serieus christen wil zijn zou zich moeten afvragen, of niet in de oude Adam, die ook in hen nog niet dood is, nog iets van een vroom mens op de manier van de Schriftgeleerden van vroeger leeft en eventueel naar boven komt! Daarom zijn alle drie de gelijkenissen van Jezus een bijzonder ernstige, maar uit liefde opwellende vermaning aan alle gelovige mensen”. Tot zover professor Bornhäuser.

Wij zouden van onze kant nog willen vragen: Bevat deze gelijkenis niet ook een zeer ernstige vermaning aan zo veel echt gelovige christenen van onze tijd, die met zo’n tegenzin, zo afwijzend tegenover de leer van de wederzijdse verzoening van het al staan, die van te voren iedere verklaring afwijzen en haar vertegenwoordigers gewoon als vijanden van Christus behandelen? Ach, dat het streven van de Heer naar mede-blijdschap over de redding van het verlorene ook naar deze kant niet tevergeefs mocht zijn!

Een vertroostende waarheid

Wat troostend, wat verzoenend is het geloof aan de wederzijdse verzoening van het al. Wat een moeilijk aards leven hebben ontelbare mensen al gehad! Denk maar aan de slaven in vroeger tijden, aan zoveel mishandelde, onderdrukte mensen, aan zieken, aan de nameloze ellende, die de Tweede Wereldoorlog voor zo velen met zich meebracht. Wat een enorme hoeveelheid lijden en pijn, dat zich vaak in één enkel mensenleven opstapelt! En hoeveel van deze ongelukkigen, die nooit het evangelie van Jezus gehoord hebben of in ieder geval niet zo,

dat het indruk op hen maakte. En die zullen nu na het aardse leven ook nog tot eindeloze helse pijnen veroordeeld worden? Hoe heel anders, als wij mogen aannemen. dat ze eens allemaal terechtgebracht zullen worden en dat ze ten slotte allemaal de wijsheid, de rechtvaardigheid, de macht, de liefde van de Schepper prijzen, Die hen op zulke moeizame wegen geleid heeft.

Voor mensen, die in het levende geloof in Christus staan, is er nauwelijks een groter leed op aarde, dan wanneer ze geliefde bloedverwanten hun weg zonder Christus zien gaan. Wat zal er van hen worden? Professor Ströter vertelt in “Das Profetische Wort” over een vrouwelijke kapitein van het Leger des Heils, die het klaarspeelde avond aan avond vanaf een podium voor de onboetvaardige zondaren de hel zo erg heet te maken en in zijn eindeloze verschrikking voor ogen te schilderen, tot.... haar eigen vader in onboetvaardige toestand stierf en toen kon ze het niet meer. Ströter schrijft terecht daarover: “Wie zou dat ook kunnen?!” Inderdaad, voor hem, die niet aan de wederzijdse verzoening van het al gelooft, is zo’n ervaring om te wanhopen. Zal hij het ooit volledig overwinnen, ooit van volledige geluk mogen genieten? Maar het geloof, dat ook degenen die in ongeloof gestorven zijn in de handen van een rechtvaardige Rechter vallen, Die ook in het strengste gericht het uiteindelijke heil van de geoordeelden op het oog heeft, is in staat ook zulk leed – en een zwaar leed blijft het toch in elk geval – te verzachten en ons te troosten. Wij kunnen ten slotte niet anders wensen, dan dat de Heer, de Al-Ontfermer, op de manier die Hij de juiste vindt, het verlorene terechtbrengt. Misschien dat wij zelf ooit bij mensen, tot wie wij in het aardse leven in nauwe relatie gestaan hebben, daaraan zullen meewerken. Schrijft Paulus niet in 1 Cor. 6:2 – “*Weet gij niet dat de heiligen de wereld zullen oordelen?*” Wat een vreugde, wat een geluk zal het ook voor ons zijn, wanneer zij ten slotte tot hun doel gekomen zijn en naar het beeld van de eerstgeboren Zoon verheerlijkt, stralend in heerlijkheid, met ons de liefde van God prijzen!

Als er geen wederzijdse verzoening van het al zou zijn, zouden gewetensvolle gelovigen bij de dood van ongelovigen, die in nauwe relatie tot hen stonden, dan niet steeds weer door verwijten geplaagd worden, dat ze toch misschien niet trouw genoeg geweest zijn in de voorbede of in ernstig liefdevol vermanen? Niet dat het geloof aan de wederzijdse verzoening van het al ons ertoe zou mogen verleiden om het in dit opzicht te licht op te nemen. Wanneer de liefde van Christus ons hart vervult, zal het ons toch steeds weer aanzetten voor de mensen om ons heen te bidden en af en toe een goed woord tegen hen te spreken. Hier geldt Pred. 11:6 – “*Zaai uw zaad in de morgen en laat uw hand tegen de avond niet rusten, want gij weet niet, of het ene gelukken zal of het andere, dan wel of beide tezamen goed zullen zijn*”. Wij weten namelijk niet, wie tot de uitverkorenen van God behoort en het is goed, dat wij dat niet weten. Zo mogen wij vol vertrouwen doorgaan met bidden voor ongelovigen, ook als het niet het minste succes lijkt te hebben, zolang de geest van God het ons niet belet. God kan onze verzoeken nog vervullen, wanneer wij al lang niet meer onder de levenden zijn.

Een ongezonde leer

We lazen enige tijd geleden de aankondiging van een geschrift, getiteld: ‘Is de wederzijdse verzoening van het al een gezonde leer?’ Wij hebben reden om aan te nemen, dat de auteur bovenstaande vraag ontkent. Van onze kant kunnen wij de leer van de eindeloze helse kwellingen alleen maar voor een volstrekt ongezonde leer houden. Na alle voorgaande uiteenzettingen hoeven wij dat toch niet meer uit te leggen. We willen echter toch nog eens wijzen op één ongezond effect ervan. Het is heel begrijpelijk als gelovige ouders de wens

hebben, dat hun kinderen zo vroeg mogelijk het heil in Christus zouden aangrijpen. Maar hoeveel fouten worden door dit verlangen niet gemaakt, en al helemaal het meest daar, waar de angst voor eindeloze helse kwellingen meespeelt. Denk maar aan het overvoeren van kinderen met geestelijk voedsel, het meenemen van hen naar Bijbellessen, de weigering ook van onschuldige pleziertjes omdat ze werelds zouden zijn, het steeds herhaalde aandringen op bekering en dergelijke, waardoor vaak alleen een tegenzin tegen al het christelijke of ook wel een voortijdige en daarom ongezonde groei wordt verkregen; niet zonder reden gebruikt men in Duitsland hiervoor de uitdrukking “Knospfenrevel” (d.w.z. knoppen die verwelken eer ze tot bloei gekomen zijn). “Hoe vaak zal in evangelische redevoeringen de toehoorders al niet massaal zijn toegeroepen: “Bekeert u nu, anders gaat u voor eeuwig verloren!” Helemaal afgezien van het feit, dat het laatste helemaal niet bestaat, hoe kan de spreker weten wanneer Gods uur voor het individu gekomen is?” Heeft de Heer, hebben Zijn apostelen op deze wijze gepredikt? In Op. 3:20 horen wij de Heer zeggen: “*Zie Ik sta aan de deur en Ik klop*”. De Heer klopt op de deur van het hart, of men Hem ook open zou willen doen, maar Hij slaat de deur niet in. Tegen de van de zendingsreis teruggekeerde discipelen zegt de Heer in Marc. 6:31 “*Komt hier en gaat (met Mij) alleen naar een eenzame plaats en rust een weinig*”. De Heer kan ook rusten en wachten.

Een professor in de theologie schrijft: “Met alle scherpzinnigheid en zonder enige consideratie zegt de Heilige Schrift, dat de heidenen verloren zijn..... zonder Christus is de wereld een verloren wereld. Wie in Hem gelooft heeft eeuwig leven. Maar wie niet in Hem gelooft, die is zonder God en wie zonder God is, die is voor tijd en eeuwigheid een verloren mens”. Wanneer wij dat werkelijk geloven, zouden wij dan niet heel anders bezig moeten zijn, om mensen te redden, die de eindeloze pijniging tegemoet gaan? Zouden wij het dan kunnen verantwoorden om zoveel vrije uren te besteden aan onnodige zaken, al zijn ze nog zo goed en mooi. De Heer wijst Judas Iskariot terecht, die Maria van Bethanië berispt, omdat zij bij de zalving van Jezus een som van ca. driehonderd denarie verkwist, om haar liefde voor Jezus uit te drukken. Wanneer onze zendingsgenootschappen continu met tekorten moeten rekenen, zou het dan niet verkeerd zijn ook maar één stuiver uit te geven voor de versiering van onze godshuizen, kerkdiensten, e.d. laat staan voor onnodige pleziertjes? Wanneer wij werkelijk geloven in de eeuwige helse pijniging, waarin volgens de traditionele opvatting immers nu al talloze mensen sinds hun dood wegteren, dan zouden wij tot een somber, neerslachtig makend leven van zelfkwalling veroordeeld zijn.

Hoeveel gelovige christenen van wie het hart vervuld was van liefde voor hun medemensen, hebben al gezocht onder deze leer, die zij meenden te moeten beschouwen als de leer van Christus en de apostelen. Zo schrijft J. Taylor: “Hetzelfde evangelie, dat onze zielen met warme gevoelens doordringt en onze zelfzucht vernietigt, wekt in ons hart een meegevoel dat ons vaak doet wensen, dat het niet waar was of dat het ons niet geleerd was op die manier te voelen”. En iemand anders, Alb. Barnes, uit zich als volgt: “Deze en honderd andere moeilijkheden doen zich voor als wij aan dit grote onderwerp denken, en ze doen dat juist dan, als wij proberen onze ongelovige broeders te dwingen, dat zij zich met God laten verzoenen en Hem te vertrouwen. Ik geef toe, dat ik deze problemen voel en wel steeds duidelijker en krachtiger, hoe meer ik er naar kijk en hoe langer ik leef. Ik zie geen straaltje licht over dit onderwerp en ik heb dat ook niet gehad van het eerste ogenblik af aan, dat ik me ermee bezig hield. Wat wijze en goede mensen geschreven hebben, heb ik intensief gelezen. Ik heb hun theorieën en verklaringen bekeken, heb geprobeerd hun bewijsvoeringen

te overwegen, want mijn ziel snakt naar licht en troost bij deze vragen. Maar ik heb niets gevonden en in de wanhoop en angst van mijn eigen geest beken ik, dat ik nergens licht zie. Nergens ook maar een straaltje, zodat ik zou kunnen begrijpen, waarom de zonde in de wereld gekomen is, waarom de aarde bedekt is met stervenden en doden en waarom de mens lijden moet tot in alle eeuwigheid". Hoe onzegbaar bevredigend en gelukkig makend is daarentegen de werkelijk bijbelse leer van de wederzijdse verzoening van het al.

God, alles in allen

Op een punt willen we ten slotte nog eens wijzen, dat in het voorafgaande al kort aangestipt is: wanneer de leer van de eindeloze verdoemenis de waarheid zou zijn, dan zou naast het Rijk van God het rijk van de boze in alle eeuwigheid moeten blijven bestaan. Talloze wezens, mensen en engelen, zouden daartoe behoren, ze zouden slecht zijn en blijven, het kwade in hen, de zonde, zou voor altijd voortbestaan. Is dat eigenlijk niet een totaal ondenkbare voorstelling, ook als men aanneemt, dat God dit rijk onder Zich, in Zijn macht, heeft? Iedere nette huisvrouw wil haar huis in alle ruimtes opgeruimd en netjes hebben, en God, de Heilige, de Almachtige, van Wie Johannes zegt, dat Hij licht is en geen duisternis is in Hem, zou in Zijn huis, in Zijn schepping, de nieuwe hemel en de nieuwe aarde, waarvan Jesaja schrijft, dat ze zo heerlijk zullen zijn, zodat men aan de vorige niet meer denken zal, een poel van zonde, een schandvlek van zo'n reusachtige omvang voor alle eeuwigheid toelaten? Onmogelijk. Wij blijven er bij: God zal ten slotte *alles in allen* zijn.

Wij geven nog een keer Michael Hahn het woord: "Wanneer echter dood, duivel en hel en dus al het boze er niet meer is, waar is het dan gebleven? Is het dan vernietigd en zo opgelost en opgeheven, dat het er helemaal niet meer is en niet meer bestaat? – Nee dat niet. Maar het is dan door de "Hersteller en de herstelmaatregelen weer hersteld". Het zieke is gezond en genezen, het dode levend gemaakt; de rebellen zijn geen rebellen meer Het kan niet anders zijn: alles wordt vernieuwd. De krachtige aard van de alles reinigende tinctuur dringt door en transformeert alles naar zijn aard. En daarom zeg ik nog een keer: er zal geen dood, geen duivel meer zijn of kunnen zijn, en wel omdat God Zelf in al Zijn schepselen datgene zijn zal, wat Hij, voordat Hij Zich openbaarde, in wezens en mensen wilde zijn en verlangde te zijn ... dan zal de alles vervullende Godheid rechtstreeks alles in allen kunnen zijn. Dan hoeft de Godheid Zich door het mens-zijn van Jezus niet meer te temperen en Zich draaglijk te maken voor de schepping. God zal dan voor het schepsel geen verterend vuur meer zijn; want alle schepselen zullen dan zijn als en wat Hij Zelf is – louter volmaakte evenbeelden van God, ja allen zullen dan uit genade zijn, wat Hij van nature is. Dan zal Hij in allen woning maken en Zich aan allen geheel kunnen meedelen, zoals nu in Christus met Zijn gehele goddelijke volheid, met alle rijkdom van Zijn heerlijkheid. Dan zal al de volheid van de Godheid in allen lichamelijk wonen en werken in een verheerlijkt geestelijk lichaam God alleen zal in ieder schepsel willen en de wil van alle schepselen zal, door het willen van God in beweging gebracht, alleen willen zoals God in hen en door hen wil. Als dit niet zo zou zijn, dan zou Hij immers niet alles in allen zijn..... O, hoe heerlijk zal het eenmaal zijn, wanneer al het willen door *één* wil bestuurd, met *één* wil verenigd zal zijn. Wanneer er harmonie zal zijn en God het al als een levend instrument in beweging zal brengen tot lof van Zijn heerlijkheid, die in het heelal tot stand gebracht zal zijn tot welzijn van het levende universum! Ja, dan zal er onversneden eeuwige gelukzaligheid, liefde en vreugde zijn! Allen zullen in God en God in

hen in de meest gelukkige liefdesvereniging elkaar liefhebben, aan het hart drukken en zich in God, de enige Algenoegzame, verlustigen in de onophoudelijke openbaring van Zijn wonderen!

Een Franse geleerde, Ozanam, vertelt, hoe hij in zijn jonge jaren dikwijls samen was met de grote natuurkundige Ampère, wiens naam net als bij ons bij iedere elektricien bekend is. Aan het eind van het onderhoud was het gesprek dan gewoonlijk gekomen op God, de Schepper van de natuur. En dan nam Ampère weleens zijn hoofd tussen zijn handen met de uitroep: "Hoe groot is God, Ozanam, hoe groot is God". En wanneer God eenmaal volledig tot Zijn doel met de tegenwoordige schepping gekomen zal zijn, wanneer onder al de miljarden van denkende, voelende, cognitieve wezens niet een enkele meer in de godverlatenheid is, wanneer ieders gedachten altijd slechts *één* inhoud, *één* doel, *één* volheid hebben: Hem de Vader van alle geesten – wat zal God dan groot zijn, groot in Zijn macht, Zijn wijsheid, Zijn heiligheid, Zijn rechtvaardigheid, Zijn alles overwinnende liefde! Wij weten het niet beter uit te drukken dan met de woorden waarmee professor Ströter zijn boek (Het Evangelie van God) over de wederzijdse verzoening van het al afsluit en waarmee ook wij onze verhandeling willen eindigen:

"Zijn (Gods) *almacht* waaraan alles dienstbaar moet zijn, voor welke geen onmogelijkheden bestaan, die met alle vijanden en haters klaar komt, zonder de hun gegeven waardigheid en zedelijke hoogheid te krenken – die almacht staat voor onze verbaasde blik in onkwetsbare majesteit, in onweerstaanbare, overweldigende schoonheid, omdat ze slechts dienstbaar is aan de bedoelingen van de *liefde*, die God Zelf is.

Zijn *wijsheid*, die met onfeilbare zekerheid alles te voren zag, overwoog en bedacht, die door de meest duistere aanslagen van satanische en menselijke listigheid, intriges, boosaardigheid en slechtheid nooit in verlegenheid kon raken, die nooit ook maar *één* enkel woord van Goddelijke openbaring hoefde terug te nemen, te verbeteren of buiten werking te stellen, die in hemelse eenvoud alle trotse hoogten van denken van de schepselen overwint – niet in harde, verstarrende redenering, maar in machtige, geduldige, gevende *liefde* – hoe blijkt die wijsheid zo zuiver, zo helder, zo eenvoudig bij alle ondoordringelijke diepte, dat ook de onmondige ze kan vatten en zich kan laten vullen tot alle volheid van God.

En de ongenaakbare *heiligheid* en *rechtvaardigheid*, die al het ongoddelijke in heilige vuurgloed verteert; die zonder pardon oordeelt; die er niet voor terugdeinst, Gods uitverkorenen te onderwerpen aan de strengste gerichten en tuchtigingen, nood en lijden, jaren, tientallen, honderdtallen, duizendtallen van jaren lang, hetzij Zijn uitverkoren volk, hetzij Zijn eerstgeboren Zoon, hetzij Zijn duur gekochte gemeente – ongerepte en onbezoedelde heiligheid en rechtvaardigheid, maar doorgloeid door het vuur van Gods liefde, die aan alle dood de dood heeft toegezegd en die alles overwint, omdat ze zich heeft laten overwinnen door de onuitsprekelijke ellende van een verloren wereld.

En in het brandpunt van alle Goddelijke liefde, wijsheid, heiligheid en almacht staat *het kruis van Golgotha*, groot, overweldigend groot in macht en heerlijkheid. Daarom Hem, het geslachte Lam, Hem, die alles tot Zichzelf verzoent door zowel wat in de hemel als wat op de aarde is tot vrede te brengen door Zijn bloed, door Zijn kruis, door Zichzelf, Hem zij de heerlijkheid in de Gemeente in alle geslachten in de eonen der eonen. Amen".

Pfarrer P. Petry
Konkordanter Verlag Pforzheim.
18-3-2022.